

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

CRITERION -III RESEARCH, INNOVATIONS & EXTENSION

KEY INDICATOR: - 3.3

METRIC No. : - 3.3.1

METRIC NAME : - 3.3.1

Number of research papers published per teacher in the Journals notified on UGC care list during the last five years

Year	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Number	06	09	10	19	28

Total = 72

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

SSR: 2017 - 2018 to 2021 -2022: Criteria-III - Research, Innovations & Extension

3.3.1 Number of research papers per teacher in the Journals notified on UGC website during the last five years

	Title of paper	Name of the author/s	Subject	Name of journal	Year of publication	ISBN/ISSN Number	Link to article/ paper/ abstract of the article
Sr.			2021-	-22			
1.	Rashtriya Shikshan Dhoran 1986 Ani Navin Shikshan Dhoran 2020 :Ek Tulanatmak Adhyayan	Dr. Kailash Fulmali	History	Shodhsamhita International Peer- Reviewed & Refereed and UGC Care Listed e- Journal Jan. 2022	2021-22	ISSN - 2277- 7067	http://ren ukacolleg e.org/pdf/ Shodhsa mhita.pdf
2.	Itihasik Strotancha Shodh : Ek Mulyamapan Page No. 01-04	Dr. Kailash Fulmali	History	(Bhasha aani Jivan) UGC-CARE GROUP-1 Journal (Print) Dec. 2021	2021-22	ISSN No. 2231-4059	View Link

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti l

Sident: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

3.	Pradhanmantri Indira Gandhi Ka American Daura: 1971 Ke Bharat-Pakistan Yudh ke Vishesh Sandarbhme Page No. 197-199	Dr. Kailash Fulmali	History	Kala Sarovar Quarterly Journal Approved by UGC Care List Oct. 2021	2021-22	ISSN No. 0975-4520	<u>View</u> <u>Link</u>
4.	Vidarbhachya Shashnik Vatchalit Aaleli Aawahne: Ek Itihasik Adhayan Page.No220-222	Dr. Kailash Fulmali	History	Akshar Wangmay International Research Journal UGC-CARE LISTED Special Issue, Volume- III July 2021	2021-22	ISSN No. 2229-4929	View Link
5.	Ethical Suggestion About Plagiarism Pg. No. 178 to 179	Dr. Ramanik Lengure	Library Science	Kala Sarovar Quarterly Journal Approved by UGC Care List Vol. 24 No. 4- 21 RNI No 46269/87 Year – 24, Vol.4 Date: 24.12.2021 (UGC Care Listed)	2021-22	ISSN No. 0975- 4520	View Link
6.	Renuka College Granthalayachya Sandarbhar	Dr. Ramanik	Library	Bhasha ani Jivan	2021-22	ISSN NO 2231-	View Link

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

7.	Vachakansathi Code of Conduct Pg. No. 139 to 143 Rastriya Shikshan Dhornachya Sandarbhat Astapailu Ani Kalpak Vidyarthanchya Jadanghadanit Granthalayachi Bhumika Pg.No. 119 to 125	Dr. Ramanik Lengure	Library Science	(Visheshank) Year-39, Vol-4 OctDec. 2021 (Print) UGC Care Group-1 Journal (UGC Care Listed) Shodhsamhita : Peer Reviewed / Refereed & UGC Care Listed Journal Volume IX-I, Jan. 2022 (UGC Care Listed)	2021-22	4059 ISSN NO. 2277- 7067	View Link
8.	Re-engineering of Library Resources Page No. 144 to 148	Dr. Ramanik Lengure	Library Science	International Journal of Mecha nical Engineering Vol.7 (Special Issue2, Jan Feb. 2022) (Scopus Index)	2021-22	ISSN NO. 0974- 5823	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

		D 4. 1	D1 '1 1	TD' C	1	TOON	₹7•
9.	भारतीय वर्ण व्यवस्था आणि डॉ.	Dr. Atul	Philosophy	Tifan		ISSN	<u>View</u>
	बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार	Mahajan			JUNE-	2231-	<u>Link</u>
	वावासाहब आवज्यस्य विवार					_	
					2021	573X	
10.	बौध्द तत्वज्ञानः एक विवेचन	Dr. Atul	Philosophy	Kala Sarovar,	OCT-2021	ISSN:	View
		Mahajan					Link
		v				0975-	
						4520	
11.	ज्ञानात्मकतावादी आणि न-	Dr. Atul	Philosophy		JUL-2021	ISSN	View
		Mahajan					<u>Link</u>
	ज्ञानात्मकतावादी			Akshar		2229-	
	अधिनीतिशास्त्रीय सिध्दांताचे			Wangmay		4929	
	स्वरूप						
12.	ज्ञान प्राप्तीचे एक साधन म्हणून	Dr. Atul	Philosophy	Bhasha	Oct-Dec-	ISSN	<u>View</u>
	•••	Mahajan			2021		<u>Link</u>
	न्याय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रमाण:			Ani Jivan		2231-	
	एक संक्षिप्त विवेचन					4059	
13.	 शिक्षण शब्दाचा अर्थ, स्वरूप,	Dr. Atul	Philosophy	Journal of	JAN - 2022	ISSN	VIEW
		Mahajan	1	Fundamental			LINK
	व्याख्या आणि उद्देश : एक	,		&		2277-	
	तत्वज्ञानात्मक अध्ययन			Comparative		7067	
	(((- ()) - () - () - () - () - ()			Research			
14.	ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूपः एक	Dr.	Economics	Kala Sarovar,	OCT-2021	ISSN:	View
		Harshna					Link
	विवेचन	Sonkusare				0975-	
						4520	

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

15.	वित्तीय समावेशन योजना का	Dr.	Economics		JUL-2021	ISSN	View
	परिचय: एक संक्षिप्त अध्ययन	Harshna Sonkusare		Akshar Wangmay		2229- 4929	Link
16.	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक क्षेत्रातील कार्य	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Bhasha Ani Jivan	Oct-Dec- 2021	ISSN 2231- 4059	View Link
17.	राष्ट्रीय शिक्षण नीति 1986 आणि राष्ट्रीय शिक्षण नीति 2020 यांचे तुलनात्मक अध्ययन	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Journal of Fundamental & Comparative Research	JAN - 2022	ISSN 2277- 7067	VIEW LINK
18.	Vamandada Kardak Yanchya Kavitetil Samajik Janiv	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	Tifan	2021-22 (July to Sept)	ISSN 2231- 573X	https://ww w.renukac ollege.org/ pdf/Tifan. pdf
19.	Physical fitness	Dr. Pravin Patil	Physical Education	Kalyan Bharati	2021-2022	ISSN No. 0976- 0822	View Link
20.	"Knowledge"	Dr. Pravin Patil	Physical Education	kala sarovar	2021	ISSN- 0975- 4520	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

21.	Sharirik Gativedhi or Coviid - 19	Dr. Pravin Patil	Physical Education	Shodhsahita	Jan-22	ISSN No. 2277- 7067	View Link
22.	महिलाओं के खिलाफ घरेलू हिंसा और परामर्श की भूमिका	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	कलासरोवर Kala Sarovar Quality Journel Approved By UGC Care List	2021-22	ISSN NO. 0975- 4520	View Link
23.	डा. बाबासाहेब आंबेडकर रचीत भारतीय संविधान: सुधारणा काळा ची गरज	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	तिफन UGC -Care Listed Journal	2021-22	ISSN NO. 2231- 573X	<u>View</u> <u>Link</u>
24.	महिला विकासाचे एक सक्षम माध्यमः आरक्षण	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	अक्षरवाडःमय- International Research Journal UGC-Care Listed	2021-22	ISSN NO. 2229- 4929	<u>View</u> <u>Link</u>
25.	बोधाततून प्राप्त ज्ञान: एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	BhashaAniJiva n UGC-Care Group -1 Journal	2021-22	ISSN NO. 2231- 4059	View Link

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

				(Print)			
26.	राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण 2020 एक समाजशा <u>़स्</u> त्रीय अध्ययन	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	शोधसंहिता UGC-CARE LISTED JOURNAL	2021-22	ISSN No. 2277-7067	View Link
27.	Interpretation of History as Fiction in Mistry's Such A Long Journey	Asst. Prof. Abdul Shamim	English	KALA SAROVAR Quarterly Journal Approved by UGC Care List Vol-24 No:-4- 2021 RNI No:- 46269/87	2021	ISSN- 0975- 4520.	View Link
28.	Overview on National Education Policy 2020	Asst. Prof. Abdul Shamim	English	Shodhsanhita (A Peer reviewed Biannual Interdisciplinar y Research Journal of the University- UGC CARE Listed Journal	2021	ISSN No. 2277-7067 Special Issue –I Volume – IX	https://ww w.renukac ollege.org/ pdf/Overvi ew%20on %20Natio nal%20Ed ucation%2 0Policy%2 02020.pdf

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

	Content	
Sr.No.	Title	Pg.No.
is a	Overview on National Education Policy 2020 Abdul Shamim Dr. Kapil R. Singhel	1
	राष्ट्रीय शैक्षणिक घोरण २०२० चा शैक्षणिक ग्रंबालयावर परिणाम सी. आशा चंद्रशोक जिस्में	9
3	राष्ट्रीय शैकाणिक धोरण १९८६ आणि नविन शिकाण धोरण २०२० : एक तुलनात्मक अध्ययन डॉ. केलास फुलमाळी	19
4	Innovative Practises in Libraries Mrs. Minal S. Bhoyar	25
5	Concept of Myth in Anita Nair's novel The Better Man Vaibhav Prabhakar Padole Dr. Kapil R. Singhel	32
6	Role of Digital Library in Higher Education System: Special Reference NEP-2020 Dr. Dipak Kapade Dr. Pragati Dhepe	42
7	भारत की शिक्षा व्यवस्था डॉ. प्रमोद मनोहर बोधाने	51
8	ग्रामीण महाविद्यालये : डिजिटल ग्रंथालय आणि रिमोट ऍक्सेस पुरुषोत्तम प्रल्हाद कावळे जो जंजय आपराव धनमवार	55

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

राष्ट्रीय शैक्षणिक घोरण 1986 आणि नवीन शिक्षण घोरण 2020 : एक तूलनात्मक अध्ययन

कलामा पुरस्पाणी

भारतात 1986 पासून शैक्षणिक घोरणात कोणताही बदल करण्यात आलेला नाही. माणूनच परिस्थितीये गांभीयं ओळखून भरतत सरकारने 28 जुलै 2020 रोजी नवीन राष्ट्रीय किलण घोरणात्मा मंजुरी दिली. ज्यासह भारत आता एका मीठवा शैक्षणिक क्रांतीच्या जंबरठवावर उमा आहे प्रश्तुत शोधनियंत्र हा नवीन रिक्सण घोरण, 2020 थ्या मूल्याकनावर चर्चा करणे तसेच राष्ट्रीय रिक्सण धोरण 1986 अणि नवीन शिक्षण धोरण, 2020 यांच्यात उच्च शिक्षणाच्या संदर्भीत तुलनात्मक अध्ययन करून निष्कर्ष प्रस्तुत करणे हे अध्यासाचे उदिष्ट आहे.

प्रस्तावना

शिक्षण हा लिंग, शारीरिक, वांशिक, आर्थिक, भौगोलिक, सांस्कृतिक किया भाषिक असमानता विचारात न घेता सर्वाचा मूलमूत अधिकार आहे. प्रत्येक विद्यार्थ्यांला झानाद्वारे यशाची समान संधी मिळेल याची खात्री करण्यासाठी शिक्षणात समानता आवश्यक आहे. यासाठी वैयक्तिक विद्यार्थ्योद्वारे किवा विद्यार्थ्याच्या लोकसंख्येद्वारे येणारी अनन्य आव्याने आणि अवधवे समजून घेणे आणि त्या अख्याक्यांवर मात करण्याताती अतिरिक्त साहाय्य प्रदान करणे आवश्यक आहे

संपूर्ण मानवी सनता प्राप्त करण्यासाठी, न्याय्य आणि व्याय्य समाजाचा विकास करण्यासाठी आणि राष्ट्रीय विकासाला चालना देण्यासाठी विकास मूलभूत आहे. दर्जेदार शिक्षणासाठी सार्वत्रिक प्रवेश प्रदान करणे ही भारताच्या

PILETIECH POR Repleyed & LKK CARE Land Sourset Vol. IX lang- L. Samery 2012

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

ī.	अनुक्रमणिका	*****	
	ऐतिहासिक स्त्रोतांचा शोघ : एक मूल्यमापन	डॉ. कैतास फुलमाढी	01
	माहीती आणि ज्ञान	चंद्रकांत प्रल्हाद सोनवने	05
	भारतीय न्यायप्रणालीत लोक अदालतींचे महत्व	चंद्रमणी काशीनाय भोवते डॉ. अनिल सि. बनकर	10
	अपार्थिवाचे चांदणे : आखादक समीक्षेचे मार्गदर्शक डॉ. द. भि. कुलकर्णी	प्रा. छत्रपाल श्रीपतराव लांबकाने	18
	ज्ञान प्राप्तीचे एक साधन म्हणून न्याय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रमाण : एक संक्षिप्त विवेचन	डॉ. अतुल महाजन	23
	बौद्धांचे तत्वज्ञान	प्रा. डॉ.भुसारे एस. आर.	28
	मानव्यविद्याशाखा अंतर्गत ज्ञान प्राप्तीचे स्त्रोत-एक अध्ययन	डॉ. दिपक जी. अराजपुरे	32

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

हिंद्र भाषा आणि जीवन

एतिहासिक स्त्रोतांचा शोध : एक मूल्यमापन

हॉ. कैलास फुलमाळी

इतिहास विमाग प्रमुख रेणुका कॉलेज बेसा—नागपूर

सारांश :

ऐतिहासिक स्त्रोत हे ऐतिहासिक साहित्य किंवा ऐतिहासिक डेटा म्हणूनही ओळखले जाते. हा मूळ स्त्रोत आहे.

ज्यात महत्वाची ऐतिहासिक माहिती असते. हे स्त्रोत असे आहेत जे आपल्याला सर्वात मूलमूत स्तरावर इतिहासाबदल माहिती देतात, आणि हे स्त्रोत इतिहासाचा अभ्यास करण्यासाठी संकेत म्हणून वापरले जातात.

म्हणून प्रस्तुत शोध निबंधामध्ये ऐतिहासिक अभ्यासाच्या स्त्रोतांचा शोध घेण्याचा आणि त्याच्या वर्गीकरणावर प्रकाश टाकण्याचा आणि स्त्रोतांचे मूल्यमापन करण्याचा प्रयत्न आहे.

प्रस्तावना :

इतिहास या शब्दाचा उगम ग्रीक शब्द histor, हिस्टोरिया या शब्दापासून झाला आहे, ज्याचा अर्थ " चौकशी,

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

33.	"Online child sexual exploitation and analysis of emerging cybercrime and issues"	-Dr.Jadhav Namadev Di- gambar
34.	ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूप : एक विवेचन	- डॉ. हर्षना सोनकुसरे
35.	कोविड—19 में स्वास्थ प्रबंधन हेतू योग शास्त्र की भूमिका	- Dr. Dipak G. Arajpure
36-	बौध्द तत्वज्ञान : एक विवेचन	-डॉ. अतुल म. महाजन
37.	प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी का अमेरिकन दौरा : (1971 के भारत-पाकिस्तान युध्द के विशेष संदर्भ मे)	– प्रा. डॉ. कैलाश फुलमाळी
38.	महिलाओं के खिलाफ घरेलू हिंसा और परामर्श की भूमिका	-डॉ. संतोष पी. मेंढेकर,
39.	जैन दर्शन कि 'त्रिरत्न' संकल्पना : एक विवेचन	-डॉ. रीना ना. बावनकुळे
40.	इच्छा—मृत्यु :— नैतिक विश्लेषण	-डॉ. मोनालिसा अ. खानोरक

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

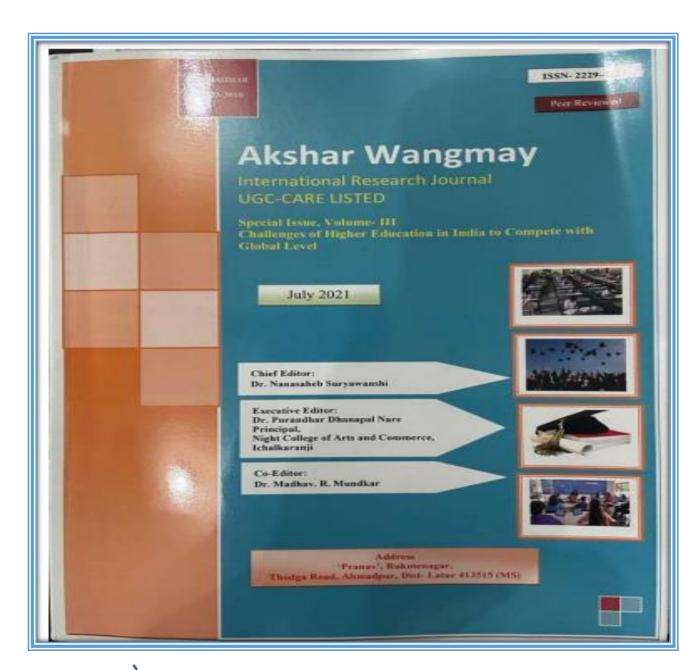
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	State Enginery DOC Carl Lated Schematered Research Instead, SSON 2379-6579, Saly 2001, Special Inste. Volume 20 Viscolingue of Higher Jobs solder in Computer with Older Engineery of Clarke Analysis and Serious of Passes Widdlering Services in Solayon Duttics	
DR:	By. A. G. Namer	140-146
201	Panchand Chevalination of Living Capter in Sologon Desert, Apply by Nichon's Model Do. S. D. Skinds, Dr. A. V. Pare	.015-136
12	Importance of Forms in Amend Person	139-141
44	A. Jan Contr of Bulens Engine	.tetriet
04	Physical Health Status of Shirely People in Urbon setting. Case Study	145-147
jes	Homes Rights of Deln Womes in take	-
16	Dr. Distrikuppe Singapor. Secto-economic study of newsly markets. An economical of salient in heigh Autral of Mathematics.	149-146
16	Section R. Mark, Microsoft Provider	180-154
92	न्यास्थातिक सम्प्रानकारणीये उद्देश अपने अपने अपने अपने अपने अपने स्थापन विकास	155-158
38	their avenue with the secon	139-161
79	मा ही तक तक कुछा , मा तक तक प्रीप्त पट्टिंग मानवारीय प्रशासीय कर्म मानवारीय क्या व वर्णका प्रशासिक क्षणकालक एक क्रिकेंग	700000000000000000000000000000000000000
***	eraninificat and management	10:10
40	का भी तार्थिक केवानकार सम्बद्धाः वर्षः भी तार्थिक केवानकार सम्बद्धाः	164.105
41	वंशक्तिन स्थापक अपि (दिन संबं)	167-120
	वा अर्थने विभागी रेपा	-
42	हिंदे दक्षित में मिलला संबदकी विकास और होति करते की प्राप्त में मानून बंदद में विकेश करते हो और समस्य हामान्य होतार	121-123
44	When stripes of Spots 40 Wests	134.136
	का कि अपनेत असीवार्तन कारणार्थें 	-
20	करणार परचारीक 'कृतिर पोन्टी कर्म' एक क्टिंग विशेषक प्रकार	121.126
90	at all years report and	700.102
40	-top undries action in glass rainteen more of and age deal	188-198
ar.	बर्गक की में अनु वार्तिन वाच सेन्तिम किया व कार्य	OT-190
45	makes select deserchment ment and all these makes with the select	101-101
N. L	की कार करोबार की कारकी प्रीत्स्त्रा	101-101
**	of some entering at Performance and	194-197
50	expans with aftermite Decembers.	196-000
51	what argifus would at others a alless	200.002
50.	along the offeet factor agest within the	
-	n of want or overs	303.308
37	जाहरूक हुक्त के बाल में बात केवल (जिस्ट्रेश की) बार में है जिसे बालों है) और विकास ब्रोक्ट संसूध	mm-212
4	And you is proved it only fined plant most off, browner how, because the most again in most again.	-
	वर्ग, मुक्ति स्थानक	213-216
38	arrande og framerite segre min seniorment af, medd gerren elses	2000
41	Forefren defen an mille madiumpe om effegfan am et defen an este en fan effert	timins
	at been person	1000

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Ethical Suggestion About Plagiarism

Dr. Ramnik Lengure

Abstract:

In this research paper researcher discussed about plagianism policy and research ethics very effectively. Researcher gives suggestion about journal and research paper and suggest moral way of ethics policy so, this paper is very effective and important for researchers. The present research paper focus on journal and research paper ethics: a suggestive way for very effectively.

Keywords:

Research Paper, Plagiarism, Journal

Introduction:

As we live our lives, we take a closer look at everything and then continue to learn about it. There are some things we observe. And that's what your work is all about. We are summerlying that thing by focusing on it. Research is nothing receive than research gap. If you find research gap that you think about research, then you start doing research on that. And this is the first process of research.

What is research?

Research is nothing but the study of the shortcomings, left by observation and study.

Academic Integrity:

search ethics.

"Academic Integrity" is the intellectual honesty in proposing, performing and reporting any activity, which leads to the creation of intellectual property;

Research Ethics:

Research ethics means being wary of plagiarism while conducting research and adhering to re-

Ethical Suggestion about Plagiarism:

Please beware of plaguarism when writing your research paper.

- Before submitting your research paper to the publisher, the researcher should check with Urkund or Turntin software and add a report on what percentage of the Ploralism report is. The same research paper is published in a reputed journal.
- The limit of the journal's quality plagiarism report is set at a maximum of 10 per cent as per university norms. Therefore, the researcher should keep in mind that the plagiarism report of his paper should be less than 10 percent.
- Researchers should avoid similar sentences, words, tables, usually. Care should be taken while writing the research paper so that the credit of the researcher and the journal itself will not be turnished.
- Researchers should avoid republishing previously published research papers.

Librarian Remaka College, Hesa, Nagur

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37 THE NUKA COLLEGE

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

भाषा आणि जीवन

ISSN NO : 2231-4059

रेणुका कॉलेज ग्रंथालयाच्या संदर्भात वाचकांसाठी कोड ऑफ कॅन्डक्ट

क्षा. रमणिक एस. लेनगुरे

ग्रंथपाल रेणुका कॉलेज, नागपूर

सार :

ग्रंघालयाला लर्जिंग विशोश सेटर महत्यो जाते. त्यामुळे ग्रंथालयील ऑनलाईन आणि ऑफलाईन शेख अतिष्ठय महत्यपूर्ण दश्ते. ही सेवा देशांना ग्रंघालयीन गुनवलीचे देखील मान देवावे लागते आणि ही गुणवला ग्रंथालयाचे जे कोल ऑफ कॅन्डवर आहे स्ट्यासन लक्षात मेरे म्हणूनच सपूर्ण ग्रंघालयाला कोत ऑफ कॅन्डवर चे पालन कश्में व वाचकासादी लागू कश्में अस्पंद महत्याचे आहे. प्रस्तुत श्रीध निक्यात श्रेणुका कॉलेज प्रचालयाच्या सदमोत वाचकासादी कोद ऑफ कॅन्डवर या विश्वी स्तर्वस्तर चर्चा केली आहे. खेंगेकसन श्रेणुका कोलेज स्थालय कोद ऑफ कॅन्डवर चा पापर कस्तन जे कार्य वाचकासादी करत आहे इतर सपुर्ण स्थालयाने देखील असे कार्य अपस्था ग्रंघालयात कश्में असे सं"ग्रंचकाचे प्रामाणिक मत आहे.

बीजशम्द :

कोड और कन्डक्ट, कॉलेज प्रकालय, गायक

प्रस्तावना :

रेणुका कॉलेज राधालय आधुनिकरीत्या परीपूर्ण, सुसाव्य आणि सुव्यवस्थित आहे प्रधालयाभध्ये अनेक प्रकारचे झानाचे स्वीत आहे गाहिती साठविने, ताजिकरीत्व्य तिथी जोप्यसमा करणे व योग्य वेळी वाधवाला त्याचा ठेक साअपून समात महिती उपलब्ध करून देगे हे प्रधालयाचे गहत्वपूर्ण कार्य आहे. सातविलेली गाहिती सुजवन्यरीतीन वाधकाला देणे हे प्रधालयाचे प्रथम कर्तव्य आहे. "प्रथ परम देवतम "वाधाल तर वाधाल" व्यवहार प्रमान स्वयालयाची स्वयालयाची स्वयालयाची व निधाने सेवेसाठी" या वचनाप्रमाणे प्रधालयाची वाटकाल सुक्त आहे.

विद्यार्थ्याचा विकास कांचा मा दृष्टीले उच्चालयामध्ये टेक्टट बुक, सदर्म प्रथ् इतर जनरल पुसाके अनेक तस्त्र दर्जाचे सदर्भ प्रथ मसठी विश्वकोष, इन्सावकोषिकीका ऑन्ड ब्रिटानिका, स्थ्यां परीक्षेताची उपपुत्रत पुस्तके उपरस्थ आहेत. उपमोक्तवाना अतिरीक्त बान तसेच अद्यावत माहिती निवादिण्याच्या दृष्टीले अनेक प्रकारचे दैनदीन न्युजपप्र जाननात, निरीकीकाल्स उपलब्ध आहेत ताजीकदृष्या प्रचालयीन संसाधनाचे प्रधालयीन साप्टवेकन बारे (लायकरी अंटोमें शन सिस्टीम सीप्टवेकन) सकलन करून हो वायकाना लयकरात लयक देण्याचे तसेख इंटरनेब्दारे देखील ऑनलाईन रिसोर्ससची माहिती बाचकापर्यंत पोड्बविमें हे बच्चे प्रधालय करीत आहे.

उपनोक्तयांच्या शैक्षणिक तसेच रोजनाशसंबंधी विकासाच्या दृष्टीने इंथालय सदैव तत्पर असते. त्यासाठी विशेष पींजना देखील संबंधित्या जातात. उपनोक्षो प्रधालयांचा जासतीत जास्त उपनोच करू शक्तात प्रधालयांच्ये विध्यस्थीच शैक्षणीक तसेच सूच गुणाचा विकास खावा यासती अनेक उपक्रम राजदेते जातात. जारो दुक बेंक ग्रोजना, प्रधालयांच्यो नदीन आतेले इथ प्रदर्शित केले जातात विकास्यांचा स्वरंधित कविता.

वर्ष- ३३ शत्मा ०४ वॉक्टोबर -क्रिकेबर २०२१

131

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of Kavikulagura Kalidas Samkrit University, Ramtok राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाच्या संदर्भात अष्टपैल् आणि कल्पक विद्यार्थ्यांच्या जडण-घडणीत ग्रंथालयाची भूमिका डॉ. रमणिक एस. लेनग्रे सार: प्रस्तुत संशोधन पेपरमध्ये राष्ट्रीय शिक्षण धोरणाध्या संदर्भात अष्टपैल् आणि कल्पक विद्यार्थ्यांच्या जळण-घडणीत ग्रंथालयाची भुमीका याबद्दल चर्चा केली आहे जे आजच्या युगात आदर्श नितिमत्तेची, व्यक्तीमत्व विकासात जडण-घडण करणारी शिक्षणाची आदर्शसंस्कृती रूजविष्यासाठी अत्यंत महत्वाची आहे. तसेच प्रस्तुत संशोधनामध्ये विद्यार्थ्याच्या विसणाच्या वाटचालीत जच्च शिक्षणा सोबतच आदर्श आचरण, उच्च विचार, सत्यवादी कृती, संशोधन वृत्ती, वैज्ञानीक विचार, जिवनाकडे पाहण्याचा दृष्टीकोण, अष्टपैल व्यक्तीमत्व व कल्पकता यावर प्रकाश टाकून, ग्रंचालयाच्या मध्यमाने हे गुण करो सजविता येतील यायर चर्चा केली आहे. बिजसंडा : राष्ट्रीय शिक्षण धीरण, व्यक्तीमत्व, अस्टपेलू कल्पक शक्ती, विद्याध्यांची जढण-घडण प्रश्तातमा : मानवाचा सर्वांनीण विकास होश्यासाठी शिक्षण वा महत्त्वांचा पांचा आहे. व रक्त अनुशंगाने ज्ञानाची साधने ग्रंथालये व वाचन हे त्याचा प्रगतीतील शामिना आहे,भारताला महासत्ता बनावचे असेल तर तळागाळातील लोगांना दर्जदार कियान संपत्नक करून देने व त्याची अमलकतावणी करणे स्वयंच मतानाचे आहे. ounte chunt conti fritz sile delle serie months greecen were anyn spellyred from fauly were स्यास्था महानतेच्या किना ठरवित असती व स्थानीची महानता ठरवित असती सकोल अध्ययमानंतर असे लकात आले की अभ्यासातूनम धावली घडत असतात. सारे जम हे एक प्रधालय आसून ती कृती करण्याची प्रयोगशाला आहे. ज्ञान साधनांच्या बाबतीत जमामध्ये विलक्षण बदल होत आहेत, विम देटा, महीन लिंग, कृत्रिम बुद्धिमता इ. समेच प्रधालये देखील रमार्ट लायवरी, किमीटल शोध्यसंहिता राज राजानात के एवंट ट केस 133

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

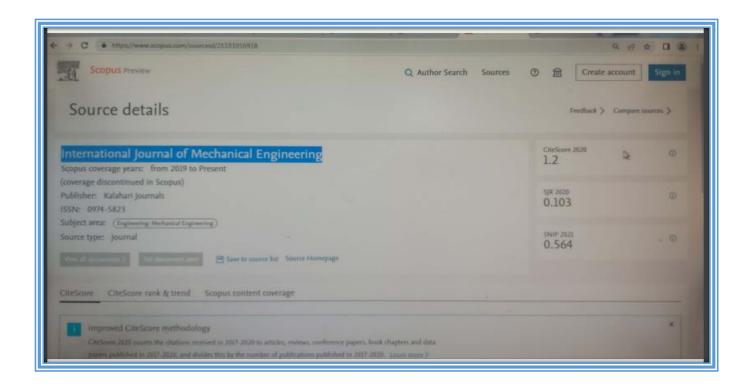

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

ISSN: 0974-5823

Vol. 7 (Special Issue2, Jan.-Feb. 2022)

International Journal of Mechanical Engineering

Re-engineering of Library Resources

Dr Sunil K. Jadhav Librarian, NMD College, Gondia

Dr. Ramanik S. Lengure Librarian Renuka Colleg, Besa, Nagpur

Due to changing needs of users, the libraries need to change their practices by adopting Re-engineering process which enables the libraries to establish new innovative methods and procedures. The Re-engineering process refers to staff, physical infrastructure includes to establish new innovative methods and procedures. The Re-engineering process refers to start, physical intrastructure and financial resources available. Considering this present environment, the papers discusses the need for Re-engineering in libraries, Re-engineering of human resource, financial resource and physical resource with reference to e-resources, e-products and innovative services. The emergence of electronic media and ICT applications in libraries enforce the libraries to restructure the present practices with reference to manpower, financial and physical resource.

Keywords: Re-engineering, human resource, financial resource, physical resource.

As the libraries are service organizations, their importance is measured in terms of quality of services they provide. In order to provide better services, they libraries have been undergoing a consistent and continuous change in their internal and external environments. Re-engineering is a phase of transition for libraries from traditional practices to modern practices. Therefore, the library practices today focus upon putting the end user in contact with the exact information needed, irrespective of barriers like geographical or non-availability of information. Due to issues like Internet and Internet revolution, web publishing, electronic publishing and many other information technology innovations, the activities and operations

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Nagpur-37

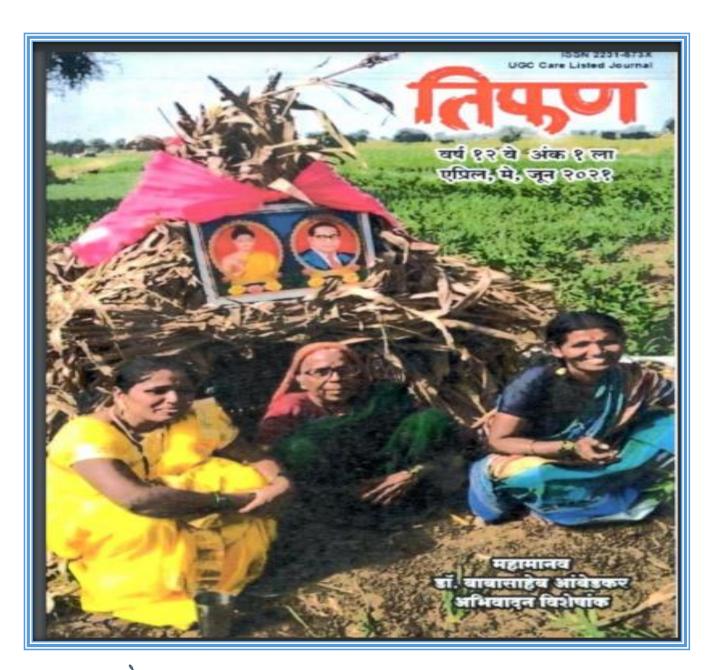
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

अनुक्रमणिका - 03				
31.05	प्रकरण			
	शुभेखा – प्रा. कार्ठिक पाटील			
	शोध महानवाचा : संपादकीय – प्रा. प्रमुल एम राजुरपाठे			
1	:::::::::::::::::::::::::::::::::::::			
2	भारतीय वर्ग व्यवस्था आणि औं. बाबासाहेब आंबेडकरांचे विचार श्री. अतुल म. महाजन			
3	 वा बाबासाहेब आंबेडकशंचे कुटुंबनियोजनावरील विचार — प्रा. वॉ. गडेंद्र गज्याने 			
4	दी. बाकसारेव आंबेडकवाचे सामाजिक व आर्थिक विश्वार — प्रा. पितांबर विद्योबाजी पिसे			
5	डी. अध्विद्धकरांची सामाजिक चळवळ — डी. प्रा. दिपक महाजन			
6	वॉ.बाबासाहेब आंबेडकशंचे वृत्तपत्रीय कार्य — प्रा.वॉ.शजेंड गुलाबराय काळुस्ते			
	स्त्रित स्थातंत्र्याचा जाहीरनामा – हिंदू कोट जिल प्रा. की. तथा खंटाजे			
7	महिलांचे मुक्तीदाता . डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर — डॉ. केलास फुलमाळी			
8	औं बाबासाहेब अविकलर यांचे स्त्री विषयक कार्य — प्रा. रामा मोरोमा कांबले			
9	हा बाबसाहब आवश्यकर याच रजा ायक्यक काव अति राग गायका वर्णक स्त्री उत्थानात ही, बाबासाहेब आवेडकरांच्या हिंदु कोढ विलाधे योगदान —			
10	प्रा उत्यानत के प्राप्तात्व कार्यक्रमाच्या छितु काक विस्तान नाग्यान प्राज्ञां नथ्य सिताराम गिरवे			
11	बाबासोबार्य सीमुक्तीये विश्वार व कार्य प्र. डॉ. टीगक पा. स्वेगकर			
12	महामानव डॉ. वाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री कल्याणासंबंधी विचार –प्रा. डॉ. सारीका चीधरी			
13	ৱাঁ, ৰাজ্যনাট্ৰ প্ৰাইতকৰ প্ৰাণি হিছাগ –			
	हाँ. संदिप बाळकृष्ण साताद, घा. हुमेश्चर ही. आनंदे, घा. अरून विंड. पिशे			
14	डा. बाबासाहेब आंबेडबर यांचे शिक्षण विषयक विषयर- डॉ. राहुल गांपीचंद सनेर			
15	 इं. बाबासाहेब आंबेडकरांची आर्थिक विधारकांती — प्रा. राहुल भीरेक्वर लगाने 			
16	द्री बाधमाहेन अभिद्रकरांचे आधिक - द्री.शशिकांत गोफुळ सायळे.			
17	डॉ. बाबासाहेब अबेडकरांचा अर्थशास्त्रीय दृष्टीकोन डॉ. प्रज्ञा एस. जुनपरे			
18	र्च. वाबामधोध आवेदकर वांच्या सामग्रिक समरमात तालाटून निरोत्ती अवेव्यवस्त्री वरील परिचाम — एक विवेकशील दुर्जाकोन को हिनेश मा, ददमल			
19	हाँ. बाबासाहेब आवेडकर प लोकशासी — डॉ. सदिप बाळकृष्ण सातव.			
20	हीं. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कांतिकर्जेंतुन साकारलेले कवी — मनोहराचे चिंतनकाव्य संद्रोपक — तुळतीराम संकर कांबळे			
21	भारतराम डॉ ,बांबसाहेब अबिडकर आणि लोकराजी तत्वज्ञान — प्रा. डॉ. राहुल यशकाराय निकम .			
22	र्डी, कास्तारेब आवेडकर यांची राज्य समाजवादाची संकल्पना : एक विकित्सक अवलीकन डॉ. किर्तीकर वास्मिक भीमतव			
23	होसाम्यस्थळे आंषेडकर आणि स्वातंत्र्यवीर सावतकर गांच्या जीवनकार्यातील. — पर. वॉ. विशाला कार्यरे			
24	डी वाबासाहेव अवेडकर बांची धर्मांतर पोषणाः एक ऐतिहासिक जनलोकन - डॉ. शर्वकांत महादेवराव कापनीकर,			
25	ही. बाबासाहेब आंबेडकरांची धन्यकातीये ऐतिहासिक महत्व — प्रा. संतोष गोहकार			

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

अनुक्रमणिका - 03				
	शुभेच्छा — पा. कार्तिक पाटील	-		
	शोध महानवामा । संपादकीय – प्रा. प्रणुल एम राजुरवाचे	- 5		
1.	द्वी बाबासाहेब आवेदकरांचा वैचारिक वारसा – प्रा. प्रकाश उलागशव हनवते			
2	भारतीय वर्ग व्यवस्था आणि की. बाबासाहेब आवेडकरांचे विचार बी. अतुल म. महज्जन	2		
3	डी. बावासाहेब आंबेडकरांचे कुर्दुबनियोजनावरील विधार — प्रा. ही. महेंद्र गजधाने	1		
4	हीं, बाबासाहेब आंबेडकराचे सामाजिक व आर्थिक विधार — प्रा. पितांबर विदोबाणी पिसे	-		
5	वीं, अधिडकरांची सामाजिक चळवळ — डॉ. प्रा. दिपक महाजन	- 5		
6	डॉ.बाबासाहेव जांबेडकरांचे वृत्तपत्रीय कार्य — प्रा.डॉ.शजेंड गुलाबराय काळुस्ते	4		
7	स्त्रि स्वातंत्र्याचा जाहीरनामा – तिंदू कोव बिल प्रा. वी. तथा खंडाबे	-		
8	महिलाये मुक्तीदाता . ही. बाबासाहेब आंबेडकर — हॉ. कैलास फुलमाळी	- 5		
9	डॉ. याबासाहेब अबिडकर यांचे स्त्री दिषयक कार्य — प्रा. रामा गोरोबा कांबळ	- (		
10	स्त्री उत्थानात हों. बाबासाहेब अवेडकरांच्या हिंदु कोड बिलाये गोगदान — प्राजीनच्या विस्ताराम गिरवे	. 6		
11	व्यवासारेवाने स्वीमुक्तीये विधार व कार्य थ डॉ. दीपक पां. लोगवर	4		
12	महामानव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे स्त्री कल्याणासंबंधी विचार –प्रा. डॉ. सारीका चीधरी	1		
13	दों, बाबासाहेब आंबेडकर आणि शिक्षण —	-		
10000	हों. शरिप बाळकृष्ण सातव, प्रा. हुमेश्वर ही. आनंदे, प्रा. अरूम व्हि. पिशे			
14	डॉ. बाबासाहेच आंबेडकर यांचे शिक्षण विषयक विष्यार- डॉ. राहुल गोपीचंद सनेर	19		
15	 अ. बाबासाहेब आवेडकरांची आर्थिक विचारकांती — प्रा. राष्ट्रल गोरेक्वर लगाने 	13		
16	द्वां बाब्दमहेव अधिदकरांचे आर्थिक डॉ.शॉशकांत गोकुळ सायळे,	- 3		
17	डो. बाबासाहेब आंबेडकरांचा कर्यशास्त्रीय दृष्टीकृतेन डी. प्रद्या एस. जुनधरे	1		
18	र्छ, बाबामाहेव आवेडका खंच्या सामाजिक समरसात शलाहुन निरोगी अर्थन्यवस्त्रे वरील परिवास — एक विवेकतील दुर्जाकोन स्री डिनेश सा. दहमल	1		
19	हाँ, वाबासाहेब आंबेडकर व लोकशाही — दाँ, सदिप वाळकृष्ण सातव,	1		
20	दी. बाबासाहेब अधिककतंच्या कारिकजींतुन साकारलेले कवी — मनोहराचे चितनबाध्य संबोधक — तुबळीराम शंकर कांबळे	1		
21	भागतराम हो ,बाबसळेच आंबेंदकर आणि लोकरहही तत्वज्ञान — प्रा. हाँ, राहुल यशकेतराय निकम .	1		
22	डॉ. कव्यसारेव आंबेडकर यांची राज्य समाजवादाची संकल्पना । एक चिकित्सक अवलोकन डॉ. किलीकर यात्मिक चीमराव	1		
23	डॉसाम्यरवळे आंबेडफर आणि स्वातंत्र्यवीर सावरकर पांच्या जीवनकार्यातील. — या. वॉ. विशास्त्र कार्यर्वे			
24	र्टी बाबालाहेव आंवेदकर कांची धर्मांतर घोषणाः एक ऐतिहासिक अवलीकन - र्टी. सुवैकांत महादेवराव कांपसीकर,	15		
25	ही. बाबासाहेब अबिङकरांची धम्मकातीचे ऐतिहासिक महत्व — प्रा. संतीय गोहकार			

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37 THE BOI NACTURES

RENUKA COLLEGE

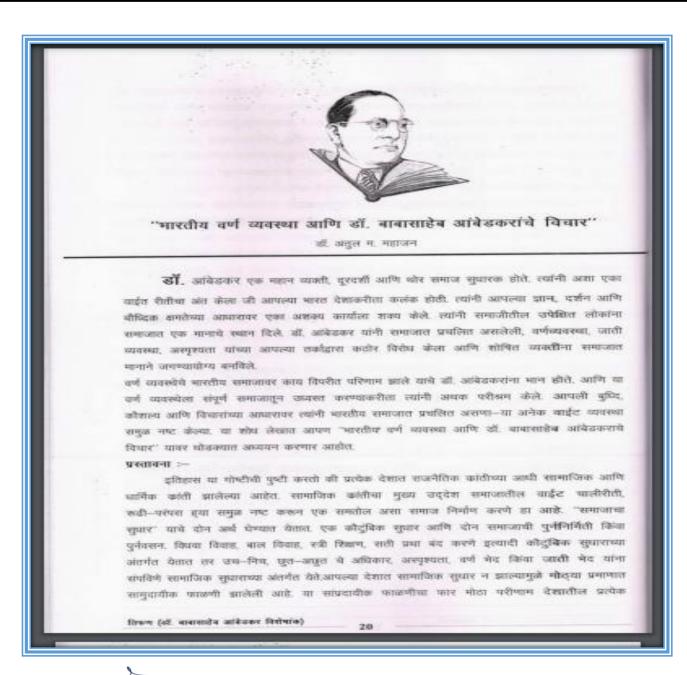

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

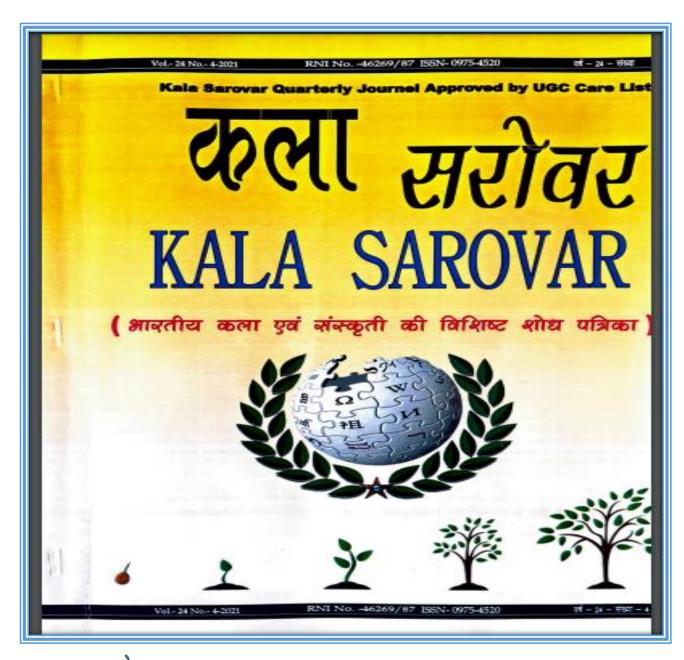
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

28.	Gesingesta: Rashtrasant Tukadoji Maharaj's Unlimited, Unex- plered Reservoir of Knowledge With reference to the Faculty of Humanities	
29.	EFFECT OF AEROBIC DANCE TRAINING ON CERTAIN PHYSIO- LOGICAL VARIABLES AMONG MEN CRICKET PLAYERS	-Lt. Shweta P.Mendhe -Dr. Avinash Asnare
30.	A STUDY OF THE ONLINE EDUCATION IN RURAL AREA	-Dr. Mahadeo Sadashiv Waghesee -Prof.Dr. Anii Gahininah kamble
31.	EMSTEMOLOGICAL BELIEFS AND TEACHING STYLES OF SO- CIAL SCIENCES TEACHERS IN INDIA	- Dr. O.M. Ashtankar
32.	Ethical Suggestion About Plagiarism	- Dr. Ramnik Lengure
33.	"Online child sexual exploitation and analysis of emerging cybercrime and issues"	-Dr.Jadhav Namadev Di- gambar
34.	ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूप : एक विवेचन	- डॉ. हर्षना स्रोनकुसरे
35.	कंविड-19 में स्वास्थ प्रबंधन हेतू योग शास्त्र की भूमिका	- Dr. Dipak G. Arajpure
36-	बाँध्द तत्वज्ञान : एक विवेचन	-डॉ. अतुल म. महाजन
37.	प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी का अमेरिकन दौरा : (१९४१) के भारत-पाकिस्तान बुध्द के विशेष संदर्भ में)	— प्रा. डॉ. कैलाश फुलकडी
38,	माहलाओं के खिलाफ घरेलू हिंसा और परामर्श की ममिका	-डॉ. संतोष पी. मेंढेकर,
40.	जैन दर्शन कि 'त्रिरत्न' संकल्पना : एक विवेचन	-डॉ. रीना ना. बावनकु ^ड
40.	इच्छा—मृत्यु :— नैतिक ं विश्लेषण	-खाँ, मोनालिसा अ. खानीस्वर

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

बौध्द तत्वज्ञान : एक विवेचन

डॉ. अतुल म. महाजन

प्रस्तावना

गौतम बुध्द यह असाधारण श्रेणी के बुध्दीवादी एवं मानववादी व्यक्ती थे। प्रसिध्द बुध्दीवादी लेखक डॉ. अज्ञाहम कंच्यूर कहते हैं की, 'बुध्द की बुध्दी अप्रतिम थी, और बुध्दीवाद को वह प्रथम प्राथमिकता देते थे?' (वी , अब्राहम कोव्यूर, ऑन बुध्दीजम: बुध्दीजम, 26) मुख्य जीस काल में हुवे व जिस अवैज्ञानिक समाज में उन्होंने प्रसार कीया उस पार्श्वभूषि का यदी विचार किया जाए तो बुध्द का बुध्दीवादी विचार अधिक उज्वल दिखाई देता है। उस विज्ञानपूर्व काल में भी बुध्द को दृष्टीकोन वैज्ञानिक था और प्राकृतिक घटनाओं का स्पष्टीकरण प्रकृतिपर आधारीत देने का उन्होंने प्रवास कीया। उस काल में व्यक्ति लौकीक घटनाओं का स्पष्टीकरण पा रलीकीक ईश्वरीय लिला, भूतकाल के कमों के फल, ऐसी अज्ञात घटनाओं या शक्तिसों के आधार पर देने का प्रयास करते थे। धार्मिक व्यक्ति विणारीयों, सुख-दुःख, यष्ट, अपयश, वर्षा होना, भूकंप, पूर आदी घटनाओं का भी स्पष्टीकरण देवी शक्ती के आधारपर देते थे। ऐसे समय में बुध्द ने अपनी वैझानिक दृष्टी को आधार बनाकर पारलीकीक शक्ती को नकारकर प्राकृतिक घटनाओं की परीनामा प्रकृति के आधारपर देने का प्रयास किया था। समय बुध्दा में लिखा है की, ' आपका भाग्य कही आसमान में किसी ईस्वर व्दारा नहीं होता है, या यदी आप ऐसा सोधते हो तो ये आपकी सबसे बडी गलत फहनी है।उसी प्रकार आपकी ईश्वरशक्ती, देवी—देवताबाजी, मन्दीरबाजी, आपका धर्म कर्म का दिखावा वेश भूषाऔर पारलीकीक बातें आपको अच्छा इंसान नहीं बनाता, केवल आपका कर्ग ही आपको अच्छा बनाता है, सुखी कर सकते है (https:// samaybudha.wordpress.com) ओशो भी कहते हैं की. कुद ने यही कहा है, की न कोई परमात्मा है, न कोई आकाश में बैटा हुआ नियंता है। इस समय साधक ने हो में चले, होश में बैठे, होश में उठे (https://hi-in-paceboot.com/oshopravachan/.) आदि बातों के आधारपर हम कह सकते है की कुद एक मानवतावादी, प्रकृतिवादी और कुदीवादी व्यक्ती थे।

बुध्द एक प्रखर मानवतावादी विचार के समर्थक थे। इसी कारण उनके विचारों का केंद्र बिन्दू मानव ही धरातलपर रहते समय व्यक्ती का व्यक्ती के प्रति क्या कर्तवद होता है? उसी प्रकार मानव दुखी है, कष्ट में है, दरिदता का जीवन जी रहा है। संसार दुख से भरा पठा है, बीध्द के विचारों का प्रयास इस दुख का नाश करना ही है, दुख के अस्तित्व की आधारशिला है।

बुध्द के दिखारों से स्पष्ट होता है की. यदी व्यक्ती पवित्रता के प्रथ पर चले, धम्म के प्रथ पर चले. शिल-मार्ग पर चले तो दु:ख का नाश हो सकता है। यदी काई भी आदमी जो अच्छा बनना चाहता है. उसके लिये वह आवश्यक है की अच्छाई का कोई मापदण्ड स्वीकार करे. बुध्द की पवित्रता के प्रथ के अनुसार अच्छे जीवन के पांच मापदण्ड है। (samaybuddha)

- 1. किसी प्राणी की हिंसा न करना
- 2. चोरी न करना

तत्वज्ञान विमाग रेणुका कॉलेज, नागपूर

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

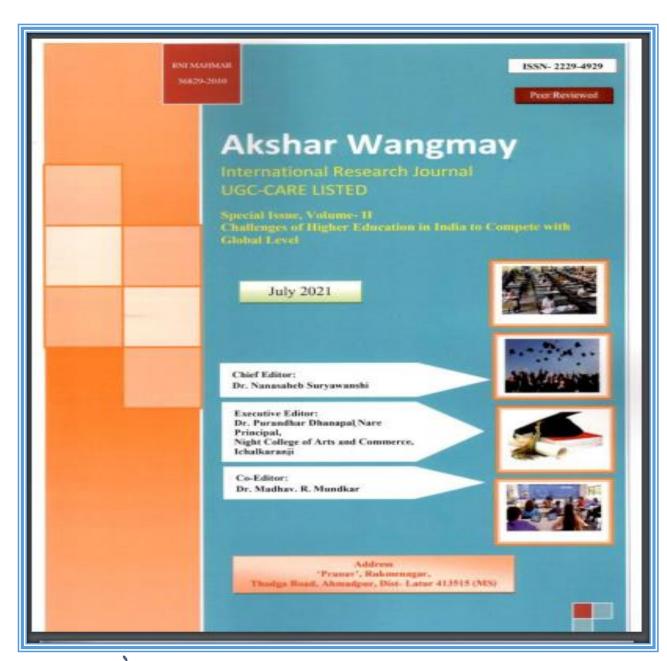
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	Walker Womptons U.K.F. Care Limit. Institutional Remainsh Assessed, 1950; 2229–4509, July 2021, Special Stone, Vellager of Physics of Society on Conference of States Limit."	
27	As Analysis of Public Expenditure on Education as India	59-11E
26	Labeloni K, Dr. V. A Chrystoppa Spote - Ecoporal Study of Sex Russ in Melanchina and Julgara Division	101-104
29	Mr. Dange V. B., Mr. Narghure B. D. Quality Management System Practices: A Haviness Solution for Sestimable and Inclusive Development and Locality Co.	105-107
ter	Dr. Mrs. Konchon S. Nikans. Bele of Art Integration to eventure the childrenge of English Language Teaching and Lourning in Higher Televation.	100-110-
24	The Status of Higher Education in Italia	
-	Dr. Mukadrs Krishan Kamble, Dr. Frakash Bhimaras Kamble Shina Tislogo: As a Senson Epic in Proc	110-714
32	Acceptability of E-Learning in a Tool for Education during Const-19 Pandomic among College students in	115-116
33	Assets Dv. Digusta Komer Dan	117-121
34	Studies behits of Library Users in the Covid19 Pandernic: A case study. Dr. Uday Marati Judhur	122-125
35	Interviewes in Physical Education Prof. Apt Kalgunda Partil Impact off Technology on Environment Calture moderflustion based on technology, which is budy impact	126-127
36	Environment Proceed through one friendly Besources	129-133
37	Information Communication Technology (KT) Based Library Services in Higher Education Libraries: do Overview No. Malerik Marrett Korebb	134-617
28	States of Women in Higher Education in India 108, Proceed Learning Population	139-140
39	Social Molia A Web 2.0 Technology And A Competitive Tool For Educational Development In India	140-344
40	Ms. Bharti Kumari and Dv. Parmed Kumari Commerce Education in The Present Scouario And The Way Forward: In Conferentation and Opportunities	145-350
41	Women is Higher Education	155.359
42	Dr. Sarah Razack Dr. Anisha C V Agricultural Production and Maskering Process with special softeness to burden Desired Dr. Salachean Daniel Nikam	156-156
43	As Exploratory Study on ESS, students' Rending Comprehension Skill Dr Prindrep Kenner Salons	357-860
44	A Study of Spatial Patters of Road Accessibility of Raigarh Dioxici	
**	Dr. Pritt Presed Mahajam	161-165
45	Emergence of Helavicoral Finance and its Influence on Investment Decisions Dr. S.N.Venkateck, Michaelmed Naviga	166-167
46	A critical study of figurestal moons in higher education in balls with special reference to other Asian countries. Dr. Sanjay Arms Gori	168-171
47.	Sectof-Exectional Compensacy is the Nood of Present Era	172-176
48	A Study of the Internelationship between the various Socio-Economic Hemotra of the Dianger Community in Abmediagor Dienter	177-179
49.	An Overview Study of Child Health in India DR. Kednar Paper S, Dr. Bhamare Vinayak N	180-185
50	Rajondro Kashu Dollob, Prof. Derpok Thakes The Advantages and Disadvantages of Online Learning and Count-19 Fundanta	186-197
-	हानानकावारी अपि न जानाककावारी अधिनीतिमाधीन निव्यासने स्थलप	188-190
52	हीं, ज्ञान मा ज्ञान वर्ष । ज्ञान वर्ष अपूर्ण के अपूर्ण	191-194
775.	या. रामाळ दशारत विकास, या. वॉ. विकानु काणकारे	192-194

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

ज्ञानान्वतावादी आणि न-शानान्यवतावादी अधिनीतिशास्त्रीय सिध्यांताचे स्वरूप डॉ. अहात स. महाजन w. mwana fikura, irusa salaise, sawar E-RIT: mahajan atul79@gmail.com बनात जबक बनक बर्चन विचारवानी शैनिक कृत्यांबाका विचार केलेना आहे. मानकान बनित एवर बार आहे? ने ध्येव कीचरवा नाइनांनी प्राप्त होत्र शकते? बीचरवा कृतीया चारती कृती सूचना देहेन? वा नारव्या प्रश्नाव किनार अक्षी नीविज्ञास्त्र केना वाली वाली नीविज्ञास्त्र बानकी कानत्वाक व्यावक करतान, त्या नवर्तान कावरण निद्धांत प्रशासिक some. After angel accel access undersom booth any after on othe filler After assessed under राज्यात आरथाने की नीतिकी लागा हरते. या आपन्या साहकातुन मानकी आवरण पाकिपतीचे प्रय नातिकाता एक बाब पहालाकी दरते अकि ही पहलते ही बाधा ही क्वीत वेकल्पना अकि परे वाचे त्कल्प आदि ताकिव लगहार राहा असावता पार्तिके तरूब समायांचे निराकरण बीरव प्रकार करता येथे शबक होर्डल, तसेच वैतिकतेच्या संदर्शन उद्घवणाऱ्या कर्यश्रीता पूर कारवासाठी नीतिक्या बादेन कुर्पालना असमें अवस्था असने, या नीतिक्या आदेने अध्ययन अधिनीतिपादान करणात देते. अधिनीनियास्थान नीकिन्या जीतीचे रीत प्रवार करण्यान आसेने आहे. भातेच्या दीन्ही प्रवाराचे स्थरण अणि अध्यान आस्थ प्रस्तृत ओध निष्वात "ज्ञानान्त्रावारी अणि स-प्राचान्यकाराणी अधिनीतिआकीष सिध्यांकर्व स्वत्य" वा निर्णवांवर्वत warmer section. difference easily across मारक बटक्वा क विश्वतीत जीवशामामून बुक्त होइन रिका व एकमंद्र अना म्वरूपाचे तीवन तम् गावना तेवह भगाव' निर्माण ताला. स्वावाधिकच त्याने सर्वांत स्थान सीतीने नामू वसचारे काडी सामाजिक निषय तथार केले. या निषयाचे पानर सर्वोत्तारी बंधनकार केने. समावाच्या प्राथमिक जकावेत है नियम सर्वजन तिमुटपने पादन जगर. परंतु है नियम का पाळावचे? जमा साधा विचारही कोली करत नसेन. समाज जनजना प्रश्न होत रेता नगनना त्या नवाजान त्यांन वर्तने विकार करवाड़ी काफी निवांक होड़ जावच्या. परंपरिते कह केमेरे निवास अपना अरेग्या करे का पाठानेव? त्यान कही सामबाह्य जानेले निषय अहेत का? बाही विकेशी निषम अहेत का? अमा विकार या अनुसंसाने होऊ लावना अणि त्याहुबक नीरियाध्वरका अन्य सामा. नीतिनाधाची वर्ष वीनिवास्तान रंग्नीन Ethics को प्राचनार Ethics' स अब Ethics या अध्यापानन तथार साला बनन त्याचा कर्ष वालीरिती किंवा सका जना होतो. वीतिशाखाता इंप्रजीवध्ये 'मोरल किलीबीक' क्लेडी महचतात. नीतिसाम्बाकी व्यापना 'क्सी कामीरिती किया संक्षीका अध्यास करणारे तास्य" 2. वीतिवास सूमने मानवी अभागाचा अन्यान करणारे नाख अन्यरमायर विल्या जाणाऱ्या वैतिक विर्णेशांचा अध्यास करणारे ताच्य म्हणांचे वीतिवाच्य. नेक्तिसम्बद्धाः नामा वेरवेन्द्रजा विवर्धनी त्यांच्या सतानगर नीतीशाच्याच्या भित्र शाचा साथितमे आहेत. नीतिशासक्या एकूम तीन शाक्षा मान्य आहेत. आवर्थ मीतिनाध्य- अवर्थ मीतीशाच्य मानवी आधरवाचे आवयन करवारे शास्त्र अहे. अधिनीतिशास्त्रः वा नीतिष्या भागेचे अध्ययन अधिनीतिशास्त्रात करण्यात वेते. उपयोजित वीतिकान्छ- आरसी वीतिनान्यातीय विध्याताचे म्यवहारीक दृष्टिकोसातून अध्ययन करचारे शान्त्रः आकार्ति नीविभारतात बानकी आवरणाचे अववयत करताता, त्या वंदर्भाव वंपकेदके विद्वांत प्रकारित करताता, नैतिक तत्वांची वांडवी करवाना उपयोजन्यान देखारी बाया अणि त्या आपेत वितिष्ठ वैतिक संकल्पनांचा उपयोज करप्यात आप्याते ती नीतिनी जापा ठाले. वा लायेच्या बाध्यसाहन सालग्री अन्यास या विषयीने द्रण्ड सीप्रवितांना एक बाद बहुत्वानी ठाले असि ती स्टूचले ही भाषा ती मधीन संस्थाना जानि यह याचे स्वतन जानि तार्षिक जनदार स्पष्ट जनावना पार्टीले तत्त्र सकस्यांचे

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Φ.	अनुक्रमणिका	
1.	रेतिहासिकं स्थोडांचा शोप : एक मूल्यमाधन	ग्रॅ. कैतास कुतपानी
2.	माहीती आणि सान	चंद्रकांत बन्हार योगस
3.	भारतीय न्याच्य्रचातीत लोक सदाततीये नहत्व	चंद्रमणी काशीनाव पोस जॉ. असित हि. बनकर
4.	अवार्षिवाचे चांदणे : आत्वादक समीक्षेचे मार्गदर्शक हा. र. पि. कुलकर्णी	वा. छवचात शीयतगर तांबका
-	ता ६ एप. चुलकरना जान प्राणीचे एक सावन कृष्यून न्याय दर्शनानीत ग्रत्यश ग्रमाण : एक संतित्त विदेवन	र्गे. अनुत यहाजर
6.	बीदांचे तत्वज्ञान	प्रा. झॅ.जुसारे एस. आर.
7.	मानव्यविधाशास्त्रा अंतर्गत तान प्राप्तीचे स्वीत-एक अध्यवन	डॉ. डिक्क जी. अराज्युरे
8.	ऐतिहासिक संशोपनान कारतप्तांची निवड (सापन सामुद्यीची निवड)	.मा.मॉ.महेड वि.मायकसा
9.	भारतीय तत्त्ववातातील बर्जुनिक वानाचे सत्त्वतः ऐदिव अनुभव की गृह अंत—	য়াঁ.মনুকলাৰ বামণিক
10.	9817	हाँ. यनोज उत्तनसब पारीत
10.	भारतीय तारमिमांसेच्या अनुशंगाने तानाचे स्वीत या शब्दाचे विश्लेषण	र्ड. मोनातिसा ज. धानोत्सर
11.	बोधानून प्रान्त बान : एक समानशास्त्रीय अध्ययन	शॅ. संतोश वंडरीनाच सेटेकर
12.	न्याय क्षांनातीत वयार्च ज्ञान सावनांचे त्यस्य आणि वहत्य	वा. हाँ. सीमा देशपांते
13.	चन्यकातीन महाराष्ट्रीय संतांच्या कार्याचा नागोवा	र्श. श्रीकांत डी. पानपाटे
14.	आंबेडकरवादी इतिहास लेखन प्रवाह: अर्थ, व्यासी, तत्वज्ञान	डॉ. सूर्यंकांत महादेवराव
	आणि स्त्रोत साधने	कापशीकर
15.	ज्ञान : संकल्पना आणि ज्ञानावे विविध स्त्रोत	ठाँ. बाळासाटेब मुळीक
16.	कोरोना काळातील आरोध्य विषयक जागरूकता - एक विकीत्सा	ता. किसी आ. दर्मा
000	>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>>	***************************************

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur
Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University
Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

ISSN NO : 223 माथा आणि जीवन ज्ञान प्राप्तीचे एक साधन म्हणून न्याय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रमाण : एक संक्षिप हि डॉ. अतुल महाजन तल्बकान विभाग,रेणुका कॉलेज, नागपूर सारांश ज्ञान प्राप्तीची साधने वा संदर्भात चर्चा करतांना ज्ञान प्राप्तीच्या अनेक सत्र्यनाविषयी पाश्यात्व अ_{ति अ} तत्त्वज्ञानात विस्तृत चर्चा करण्यात आलेली आहे. ब्रानाविषयीची चर्चा तत्त्वज्ञानाच्या ज्या शाखेत केली छ शाखेला 'ज्ञानमिमांसा' असे म्हणतात. या शाखेत ज्ञान म्हणजे काव?, ज्ञानाचे स्वरूप, यथार्थ आहि उत्तर , आणि झानांच्या साधनांवर विस्तृत चर्चा केलेली आहे. झानाच्या साधनांना भारतीय तत्वझानात प्रमाण क्ले 🛼 या प्रमाणाच्या द्वारे मनुष्य ज्ञान प्राप्त करीत असतो. सदर लेखात आपण भारतीय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रनार आणि त्याच्या प्रकारांचे विवेचन " ज्ञान प्राचीचे एक साधन म्हणून न्याय दर्शनातील प्रत्यक्ष प्रमाण : एक क विवेचन" या शिर्षकांतर्गत करणार आहोत. प्रस्तावना अन्य प्राण्यांच्या तुलनेत मनुष्याचे जीवन वेगळ्या प्रकारचे आहे. मनुष्याचे जीनव निसर्शव्य क अवकलेले दिसून येते. असे असेले तरी निसर्वांची झगडत निसर्गांला पूर्णपणे शरण न जाता हड्स्ट स्व निसर्गाचे एडस्य समजाङ्न घेतले. यामुळे जे अन्य प्राण्यांना अश्यक्य होते ते मनुष्याला साम्रता आहे. मनुष्यां 🖽 निर्माण करून ही संस्कृती धर्म, तत्वज्ञान, साहित्य, कला, विज्ञान आणि शुशंधिटत मानवी जीवन यांनी बनतेती। मानवी इतिहासाचा आतापर्यंतचा मानोवा घेतला तर असे लक्षात येईल की मानवी संस्कृतीची अनेक फराते हैं सना करण्यात आलेली आहे. मानवी संस्कृतीच्या विकासात मानवी झानाला अग्रस्थान द्वावे लोगल. क्रान या शब्दाचे मिल मिल अर्थ केले जात असल्यामुळे हा शब्द सॉदेग्ध आहे. मानवी अनुमवरीत ह त्या सर्व गोष्टींचे स्वरूप व रहस्य जागून थेप्याचा मनुष्याने चालविलेला दिर्ध प्रयतन म्हणजे ज्ञान होड संस् मनुष्याची आपल्या भोवतालच्या जगाकडे पाहण्याचा दृष्टिकोण अध्येवर किंदा विश्वासावर आधारतेल ^{डाहे र} केवळ विश्वासाच्या जोरावर मनुष्याची ज्ञानलालसा तृष्त होत नाही. परंतु नंतर मनुष्याच्या विश्वाना^{ही ह} धेतली आमि शंकेतूनच झानाच्या जगम झाला. भारतीय दर्शनात झानाकाकत विस्तृत चर्चा केलेली दिसून ग्रेते ज्यानक्रये झान म्हणजे का^{ह? हा} स्वरूप, यथार्थ झानाचे स्वरूप, आणि प्रमाणाची चर्चा केलेली दिसून येते. प्रस्तुत विकाणी आपण न्याय द^{हां हा} प्रत्यक्ष प्रमाणचे धोव्ययात विवेचन करू. न्वाय दर्शनानुसार झानाचे स्वरूप न्याय दर्शानानुसार 'ज्ञान' हा आल्थाया मुग आहे. हुन्ही, उपलब्धी आणि पर्याय हे ज्ञान दा शब्दों आहेत. वेदांताच्या मते आत्मा झान स्वरूपी असतो. यथ या दर्शनात झान केदळ आत्म्याचा धर्म म्हणून नानती हो न्याय दर्शनाच्या महे अर्थाची म्हणजेच वस्तूची किया विषयाची उपलब्धी म्हणजे ज्ञान किया हुई। होड हे वस्तूचे प्रगटीकरण होव. म्हणजेब जसे दिव्याच्या प्रकाशात वस्तू दिसते तसेच ज्ञानाच्या क्यात वेता व प्रगटीकरण होते. न्याय दर्शन हे व्यवहारवादी तसेच वास्तववादी असल्यामुळे नित्याच्या व्यवहारतील अस्टिर ह र्व-39 संख्या-04 वॉक्टोबर -किसेंबर 2021

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Vol. IX - Issue I (Jan.- 2022) ISSN - 2277-7067

Kavikulaguru

Kalidas Sanskrit University

Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

शोधसंहिता

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

		- 2277-706
9	राष्ट्रीय शिक्षण घोरण : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ. संतोष पंडरीनाथ मेंडेकर	61
10	National Education Policy 2020: Focus on Multidisciplinarity and Research Vaibhay Amil Aidale	70
.11	Expectations of NET/SET Aspirants and Resource Persons towards NET/SET Examination Dr. Prakash Bhairu Bilawar Dr. Yuvraj G. Jadhav	79
12	Indian Diaspora : Ethnicity and Diasporic Identity Dr. Anil G. Dodewar	88
13	शिक्षण शब्दाचा अर्थ, स्वरूप, व्याख्या आणि उद्देश : एक तत्वज्ञानात्मक विंतन डॉ. अतुल म. महाजन	99
14	Lokmanya Tilak Public Library: A Knowledge Tree Mr. Chakradhar V. Bhurre	106
15	गडविरोली जिल्ह्यातील तरुगांचा प्रामसभेतील सहभाग एक अध्ययन डॉ. नणेश बी. खुणे	111
16	राष्ट्रीय शिक्षण नीती १९८६ आणि राष्ट्रीय शिक्षण नीती २०२० यांचे तुलनात्मक अध्ययन डॉ. हर्षना रा. सोनकुसरे	120
17	'शारीरिक गतिविधी और कोविड–१९ डॉ. प्रकीय गोपालराव पाटील	126

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

मानवी मूलभूत अधिकारांचा जर आपण विचार केला तर शिक्षणाचा अधिकार डा एक मूलमूत अधिकार आहे. शिक्षण धेमे प्रत्येक मनुष्याचा जन्मसिध्य अधिकार आहे. ज्या व्यक्तीला शिक्षण मिळाले नाही ती व्यक्ती रचतःचा योग्य विकास करू शकत नाही. शिक्षणाद्वारे व्यक्तीच्या चारिज्याचा, सांस्कृतिक, लोकतांत्रिक इत्यादी गुणांचा विकास होतो. शिक्षण व्यक्तीमध्ये स्वतंत्र विचार आणि जितन करण्यास प्रवृत्त करते. शिक्षणद्वारा समानता, स्वतंत्रता, धर्मनिपेक्षता, समाजवाद आणि न्याय यांची प्राप्ती करता वेते. शिक्षण समाजातील तळागाळातील लोकांपर्यंत पोडचविष्याकरिता शासनाद्वारा वेळोवेळी नीती किंवा धोरण तयार करण्यात आलेले आहे. या नीतीचा मुख्य उदावेश एक प्रभावशाली जागतिक शेक्षणिक व्यवस्था निर्माण करणे हा आहे. प्रभावशाली शिक्षण व्यवस्था निर्माण करण्याकरिता 'शिक्षण शब्दाचा अर्थ, स्वरूप, व्याख्या आणि त्याच्या उद्देशाचे ज्ञान अत्तर्णे आवश्यक आहे. प्रस्तुत लेखात शिक्षण शब्दाचा तत्त्वज्ञानात्मक अंगाने विचार केला आहे. संपूर्ण मानवी क्षमतांना प्राप्त करणे, एक न्याय संगत आणि न्यायपूर्ण समाजाचा विकास आणि राष्ट्रीय विकासाला प्रोत्साहन देण्याकरिता शिक्षण एक मृतमृत गरज आहे. विक्षण असे समक्त आणि प्रभावी माध्यम आहे ज्यामुळे व्यक्तीचा विकास द्येकन निसर्गातील सर्वोच्च रत्न बनलेला आहे. आज आपण मानव समाजात जो भौतिक आणि अभौतिक विकास पाहातो आहे. तो सर्व शिक्षणाचाच परिणाम आहे. शिक्षणामुळे व्यक्तिमत्व विकास होण्यास मदत मिळते. तसेच विक्षणाच्या मध्यमानेच पर्यावरणाशी सामंजस्य प्रस्थापित करण्यास व्यक्ती सफल होतो. त्यामुळे असे म्हणता वेईल की, शिक्षणाचे मनुष्य जीवनात अनन्यसाधारण स्थान आहे. प्रत्येक देशाचे लक्ष्य आपल्या समाजातील प्रत्येक वर्गाचा विकास व्हावा हे असते आणि हे लक्ष्य पूर्ण करण्याचे किया वा उद्वेशाला शोधसँहिता २०० राज्यकात एक CAR Land Local Vol. IX hore 1, in

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

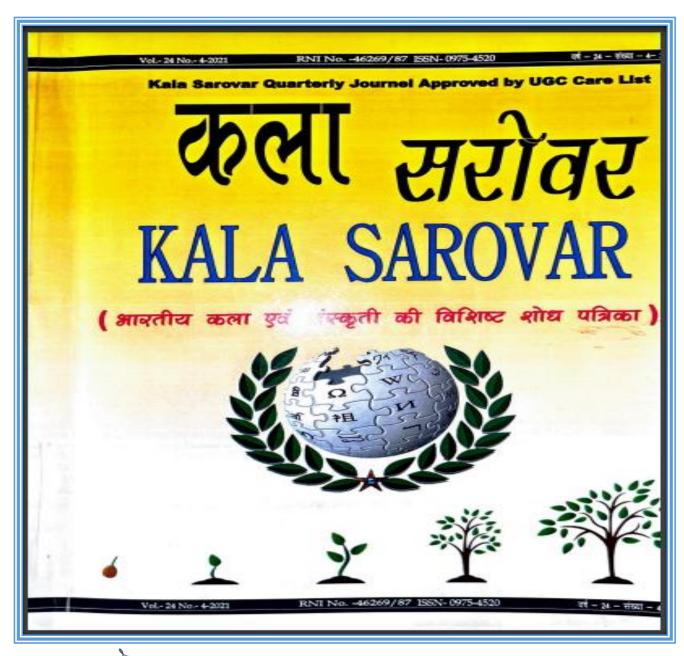
Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

28.	Gramgeeta: Rashtrasant Tukadoji Maharaj's Unlimited, Unex-	-Dr. Yogesh M. Sarode
	plored Reservoir of Knowledge With reference to the Faculty of Humanities	Salde
29.	EFFECT OF AEROBIC DANCE TRAINING ON CERTAIN PHYSIO-	-Lt. Shweta P.Mendhe
	LOGICAL VARIABLES AMONG MEN CRICKET PLAYERS	-Dr. Avinash Asnare
30.	A STUDY OF THE ONLINE EDUCATION IN RURAL AREA	-Dr. Mahadeo Sadashiv Wagheun
		-Prof.Dr. Anil Guhininath kan
31.	EPISTEMOLOGICAL BELLEFS AND TEACHING STYLES OF SO- CIAL SCIENCES TEACHERS IN INDIA	- Dr. O.M. Ashtankar
32.	Ethical Suggestion About Plagiarism	- Dr. Ramnik Lengure
33.	"Online child sexual exploitation and analysis	
	of emerging cybercrime and issues"	-Dr.Jadhav Namadev Di- gambar
34,	ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूप : एक विवेचन	- डॉ. हर्षना सोनकुसरे
35.	कोविड—19 में स्वास्थ प्रबंधन हेतू योग शास्त्र की भूमिका	
	ु पार्र सास्त्र का भूमिका	- Dr. Dipak G. Arajpure
	\$6.5m	
	~~~~	

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: wv

Website: www.renukacollege.org
Principal: - Dr. Jyoti Patil

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no. : 8149051026

Contact no. : - 9422807224

ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूप : एक विवेचन

डॉ. हर्षना सोनकुसरे

सारांश

औद्योगिकरण, शहरीकरण, लोकसंख्या की बढोतरी और महामारी के कारण आज सभी देशों की अर्थव्यवस्था का स्तर निचला होते हुये दिखाई देता है। खास कर महामारी के असर से संपूर्ण विष्व की अर्थव्यवस्था पर बुरा प्रभाव पढा हुआ दिखाई देता है। अर्थव्यवस्था उचित स्तर पर लाने के लिये अर्थव्यवस्था की कार्यप्रणाली का पूर्वअवलोकन करना जरूरी हो गया है। इसी को ध्यान में रखते हुए प्रस्तुत शोध आलेख में 'ज्ञान अर्थव्यवस्था का स्वरूप : एक विवेचन'' इस शिर्षक के अंतर्गत हम अर्थव्यवस्था की कार्यप्रणाली संक्षित अध्ययन करने वाले हैं।

प्रस्तावना

बौद्धिक पूंजी पर आधारित उपमोग और उत्पादन की एक प्रणाली ज्ञान अर्थव्यवस्था है। विकसित देशों में, यह आम तौर पर सभी आर्थिक गतिबिधियों के एक बड़े घटक का प्रतिनिधित्त करता है। एक ज्ञान अर्थव्यवस्था में, किसी व्यवसाय के मूल्य का एक महत्वपूर्ण हिस्सा अमूर्त संपत्ति से बना हो सकता है, जैसे कि उसके कर्मचारियों की विशेषज्ञता का मूल्य था बौद्धिक पूंजी इत्यादी। अर्थव्यवस्था की विषय सामग्री को व्यव्दी व समध्दी अर्थशास्त्र ऐसे दो भागों में सर्वप्रथम निर्माण व प्रयोग राजार फिशा ने किया और इसके पश्चात विश्व भर के अर्थशास्त्रीयों ने इसका प्रयोग कर ज्ञान अर्थव्यवस्था को संबोधित किया। जिसमें शिक्षा और ज्ञान यानी 'मानव पुंजी' के विकास के बारे में बताया है। कोई भी अर्थव्यवस्था को स्वयं स्फूर्त अर्थव्यवस्था में परिवर्तन करने के लिए आर्थिक विकास को उचित विकास रणनीती अपनानी आवश्यक है।

आई. जी. पटेल के अनुसार, ''रणनीती का अर्थ अनिवार्यत: सोच समझ कर मुनाब करना है किसी समस्या पर आक्रमण करने के लिए उचित बिंदू और प्रहार की ही रणनीती बनाना है।'इस परिभाषा में विकास रणनीती का निश्चम करणे से पूर्व दो बातो का ध्यान रखना होगा अर्थ व्यवस्था को विकास की अधिकतम दर प्राप्त करने के लिए न्यूनतम आवश्यक प्रयास करना। परिवर्तन की प्रक्रिया के लिए दिर्थाविध नहीं लगनी चाहिये। कारण दिर्थाविध में हम सब मर जाते हैं। अर्थात समय अधिक होने के कारण कितने ही परिवर्तन दिखाई देता है।

ज्ञान अर्थव्यवस्था केवल एक नई सैधांतिक अवधारणा नहीं है, बल्कि यह एक प्रकार का नया युग माना जाता है। जिसमें कृषी और औद्योगिक अर्थव्यवस्था का युग दिखाई देता है। हालाँकी यह केवल १९९० के दशक की शुरुवात में दिखाई देता है। लेकिन इसके पहले से ही प्रभाव पड़ा है। मुख्यतः आर्थिक और सामाजिक जीवन के सभी क्षेत्र में परिवर्तन हुये हैं जो आगे चल कर ओर भी बढ़ता जा रहा है। इस वैश्विक बाजार में प्रत्येक भागीदार को अनुकुल बनाने के लिए प्रयत्न करना आवश्यक है। कारण कि देश में उपलब्ध संसाधनों के आधार पर ही विकास का स्तर माप्त किया जाता है। चूँकि अधिकांश संसाधन सीमित है। उन संसाधन का उपयोग आनेवाली पीडीओं की जरूरत को पूर्व कर सके। आज अधिकांश देशों में सतत विकास की प्रक्रिया ज्ञान अर्थव्यवस्था के विकास की प्रक्रिया के अनुरूप है। ज्ञान अर्थव्यवस्था को अक्सर सतत आर्थिक विकास प्राप्त करने के साथ साथ संसाधनों की बढ़ती कमी से उत्पन्न होने वाली परेशानी को हल करने के लिए ज्ञान अर्थव्यवस्था को जानना बहुत जरूरी है।

अर्थशास्त्र विभाग रेणुका कॉलेज, नागपूर

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

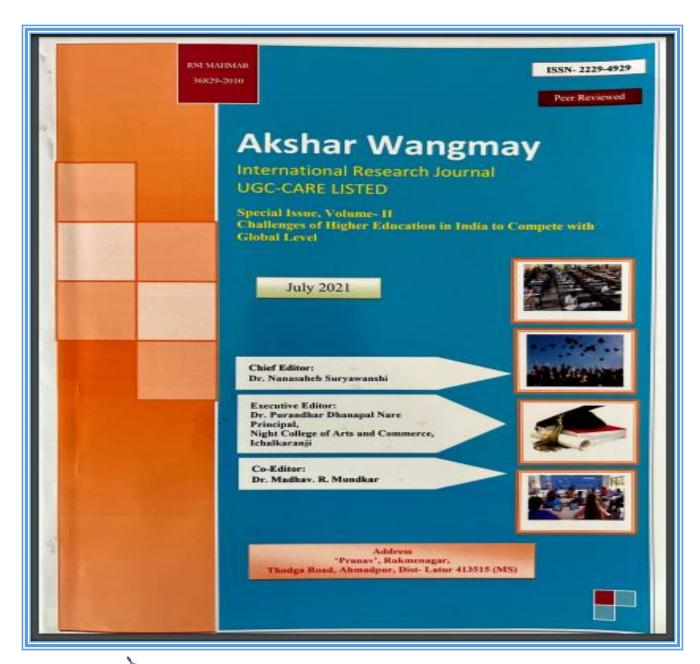
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	Challenger of region control of annual	29-4929, July 2021. Special Issue, Volume, ij with Global Level*	
53	उपन्याम और विश्वकीय चेतना (हिंदी उपन्यामी वे मंतर्भ में)	सचिन मदन जाधव	195.29
54	विलीय गमावेशन योजना का परिचयः एकांशितअध्ययन	वीं. हर्षना सोनकुक्तरे	199-20
55	निराना की कविता में यहान विचारों की अवधारमा	डॉ युवराज्यमाने	-
56	महिता विकासको एक शहर महत्त्रमः अस्टाम	ली प्रा अमेश सेवेकार	203-20
	-	On the section with the	218-20
	301 (8)		
į.			
p			
+			

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

il Research Journal, 1999: 2229-4829, July 3821, Special Issue, Volum Education in Judie in Compute with Global Lave!"

वित्तीय समावेशन योजना का परिचय: एक संधिप्त अध्ययन

डॉ. हर्पना मोनकुसरे

अर्थशास्त्र विभाग, रेचुका कॉलेज, ताबपुर.

धारत की आर्थिक स्थिती का अध्यपन समय-समय पर किया गया है और उस आधार पर भारत की आर्थिक स्थिती का बराजा मनाकर आर्थिक दृष्टि से भारत कितना तद्द हैं यह बताने की कोशिश की गई हैं। भारत वह कृपी प्रधान देश हैं। भारत की इंदाड़ा प्रवास का क्या है। प्राप्त की कुछ पर करावा को क्याकत का यह है। भारत यह कृपी प्रधान देन है। भारत की ≝र्जिक स्थिती यह कृषी और किमानों पर निर्भर हैं। इस सत्यता को ध्यान में रखकर बारत तरकार किमानों के लिए विभिन्न हार्यक स्थान में प्रांती हैं। भारत के किमानों में जामूकता लाने के लिए उन्हें कैये से बोहने के लिए विकिस सुविधाओं में अवस्त बोहनाए असत में खानी हैं। भारत के किमानों में जामूकता लाने के लिए उन्हें कैये से बोहने के लिए, वैकिस सुविधाओं मे बारताः. इत्ये के लिए और वैंकिल मुक्किशओं कर मार्भ प्राप्त करने के लिए अनेक मोजनाओं कार्योन्बित कर रही हैं। इसमें ने एक बहुत्वपूर्व कर । बोलगा है 'विसीय समावेशन' । इस बोलना का संक्षित जरवयन 'विसीय समावेशन योजना कर परिचय: एक वंतित जाववन' इस िर्धन के अंतर्गत प्रश्तुत लेख में करने वाले है।

'भवाकेशन' की उपर्युक्त अवधारणा इस बात की ओर इंगित करती हैं कि देव के हर नागरिक का आर्थिक और नागातिक ातर ऐसा हो कि कह विकास में सहभावी हो सके। यह स्थिती तभी आ सकती हैं जब देत का हर नामरिक विशित हो, स्वरण हों, क्रामतिक रूप से विखड़ा और उपेक्षित न ही तथा उसे अभिव्यक्ति की स्वतंत्रता के साथ-साथ अधिक स्वतंत्रता भी प्राप्त हो। समाजिक और अर्थिक विकास के हर पहलू से उसका जुड़ाव हो तथा देव में जितनी की विकास वोजवाए बने, कह उसे स्थान में रब कर बनाई जाए तथा उसकी रूपरेखा बनाने में उनकी सहभागिता सुनिधित की जाए। 29 दिसंबर 2003 में पूर्व बंहक राष्ट्र बहानवित थी. कोफी अञ्चल में कहा, कि यह कठोर सत्वता हैं कि अभी तक दुनिया के कई वरीय लोग से बुनियादी विजीय हेबाओं के उच्चोंन का अभाव हैं, फिर चाहे वह बीमा हो, स्वत हो, का केडीटा लोगों के बीच वित्तीय क्षेत्रों में आरीदारी की कमी होना हमारे सामने एक वडी चुनौती हैं।

करनतम तब्दों में कहे तो वितीय समावेशन ऐने लोगों को वैक्ति सेवाओं के दायरे में नाना है, जो जभी उक वैकिन विलीह नवाकेशन बचा है? हेवाओं ने वंचित हैं। दूसरे शब्दों में, सामान्य आदमी तक वैकिंग सेवार पहुँचाना ही विसीध समानेतन है। विसीध समावेशव की

विचीय समावेशन समाज के वंजित और कन अब बावे समूहों को ऐसी लागत पर वैकिश सेवाई उपतब्ध कराना है. निधानुसार परिभाषित किया जा सकता है-वो उर पर भार न वने। एक कृते और दक्ष समाज के लिए यह पहनी वर्त है कि जोनों की सार्वजनिक संपत्ति और मैनाओं उन नामा पहित पहुँच हो। ठेकिंग सेवाएँ भी मार्जननिक केवाए हैं, अंतः सार्जननिक नीति का वह प्रमुख उद्देश्य हैं कि देध की समस्त न्तरत को वैतिय और जुगतान सेवाएँ विना किसी सेवभाष के अनिवार्यतः उपनत्य हो।' जी सीनावर, उप क्वर्नर, भारतीय

विलीय कमानेशन से अर्थ जीमों तक विलीय उत्पाद और मेवाए ठवित माध्यम से पहुँकाना है। इसका स्टलन वह है ्रपट्य कमाव्यसन स अब जाना एक रूपार्थ कमा और काम देसे वित्तीय उत्पादों तथा अन्य सेवाओं तक सहसीय कि जरूरतमंत्र और समाज के कमजोर तबकों की पहुँच जमा और काम देसे वित्तीय उत्पादों तथा अन्य सेवाओं तक सहसीय

- ्रा, इन जन्मता आर प्रकार त्यारण कर कार्य कार्य कार्य कार्य है। उन्तुत्व परिभाषाओं के विश्लेषण से यह स्वष्ट होता हैं कि विश्लीय समावेशन की अवधारणा में लिश्लीविंदर बार्ट शामिन हैं-
- ्र गार्नाचास्त्र क व्यक्षसम्य सं यह स्पष्ट हाता हु कि विसार गार्नाच्यास्त्र करानाः दुसरे तस्त्रों से, बेक्टि सेवाओं के दायरे से जिन तोनों को वैक्टिंग सेवाएँ उपस्त्रात्र नहीं हैं, उन्हें बैंचिंग सेवाए उपलब्ध करानाः दुसरे तस्त्रों से, बेक्टि सेवाओं के दायरे से
- ाणा का बोकन संबाद उपलब्ध नहां है, उन्हें अभी तक र आने वाले लोगों को उनके दायरे में आमिल करता। वैकित सेवाओं के दावरे से अधिकांश नहीं और बाहर हैं भी समाज के क्वजोर क्वों से संबंधित हैं। किर बाहे के समाज के आर्थिक वैकित सेवाओं के दावरे से अधिकांश नहीं और बाहर हैं भी समाज के क्वजोर क्वों से संबंधित हैं। किर बाहर से सी की पहुँच विजीध के ने कमजोर वर्ष हों वा फिर सामाजिक रूप से ओपक का तिकार रहते आएं हैं। इस अरूपतार के किए के किए नेपानों करते
- ः गः नकरी है कि इन वर्षों सहित देश की संबी जनता का बाका और ।नकाय सवाए (अना एकमा करमाथ का नजना बातहर) केति, धर्म, लिंग तथा आर्थिक स्थिती के आआर पर इन सेवाओं और इतकारों की उचनव्यका में किसी भी प्रवार का कोई बेदपाव की केतन र्गी होना चाहिए।

वितीय तकालेशन का लच्य

199

TOAC Coordinator Renuka College. Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

١	समानशास्त्रातील झानार्जनाचे स्थोत : एक चिकीला	र्डी. औष्टक्कार आप्टरकर	85
1	विदर्भ राज्याची नागणी व जनलेची भूतिका	हाँ. शवर ज्यं. महाजन हाँ. संदीद तुंहुस्वार हाँ. शहर सांबारे	89
-	भारतीय तत्त्वभागातीत झानाचे स्वीत	घा. धाँ. रीधने किनय सोग्यानसन	94
4	न्यास्तर्भनातीत अनुषान प्रमाण-स्वत्य र प्रसार	धा.सो.जबन्दी नवि	100
1	सानाच्या स्रोतात जैन कांनातील अनुमान प्रमानाचे महत्तवपूर्ण योगयान	प्रा. वर्षा जरे	103
-	ইয়াঁকৰু নাখি নামানিক লাগগাঁন ব্যাহানবিধ্যক সক্ষমানা সন্মান	हाँ महादेव विष्णू वर श्रीवती निवकत्वा निवृतीहरू करेल्का	108
3.	समारकुषाल्क संतथी गाउने महाराज	क्षा, बीनेका महत्रेती करवाहे	112
4.	संबोध ज्यामवेचा बानवी जीवनावा होचात तकसम्बद परिचाद	हा. देखी बक्रमण	118
5.	'माग्गीय क्लंतातील शब्द प्रमान'	हां. नोट समेतराज स्थारोरे	121
	तानशास्त्र एक अञ्चान	वा.रजनी आगंदगब काले	128
-	मानवी हक्क कायदा आणि महिला सशक्तीकरण	বৰ্গ পুতৰজ	132
١.	रेणुका कॉलेज ग्रंथालयाच्या संदर्भात वाचकांसाठी कोड ऑफ कॅन्डक्ट	डॉ. रमणिक एस. लेनगुरे	139
9.	डॉ. वाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक क्षेत्रातील कार्य	र्खी. हर्षना श. सोनकुसरे	144
D.	डॉ. सरोजा मार्ट यांची निवडक सुभाषिते एक अभ्यास	मामडगे ज्योती उध्यक्तव	149

TQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

পাষা আणি जीवन

ISSN NO : 2231-4059

(UGC Care Group - 01)

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक क्षेत्रातील कार्य

डॉ. हर्षना रा. सोनकुसरे

अर्थशास्त्र विभाग रेणुका कॉलेज, नागपूर

सारांश

डॉ. अब्रिंडकरांचे योगदान समाजशास्त्र, राज्यशास्त्र, धर्मशास्त्र, मानवशास्त्र आणि कायदा या विषयात सर्वोत्कृष्ट आहे, तसेच ते उच्च दर्जांचे अर्थतदा देखील आहेत. त्यांचे आर्थिक क्षेत्रतील कार्य आणि योगदान किती महत्याचे आहे तसेच आर्थिक क्षेत्रात काय सुधारणा घडवून आनणे अनिवार्य आहे या करीता कोणती तत्ये अवलंबली पाष्टीजे याकरीता 'डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक क्षेत्रातील कार्य' या शिर्षकांतर्गत आपण सदर लेखात अध्ययन करणार आहोत.

प्रस्तावना

ढॉ. आंबेडकर है पहिले भारतीय आहेत ज्यांनी, लंडन स्कूल ऑफ इकोनॉमिक्स एंड पॉलीटिकल सायन्स मधून अर्थकारआत डी.एससी पदवी प्राप्त करणारे से पहिले भारतीय आहेत. तसेच त्यांनी अर्थकारणावर उत्तम लेख लिहिले आहेत, त्यासोबताय त्यांनी अर्थकारआबदल मुलभूत विचार सुध्दा व्यक्त केले आहेत. इ.स. 1792 ते इ.स 1858 च्या काव्यत ईस्ट इंडिया कंपनीने भारतीय जनतेवर केलेले आर्थिक अत्याचारांचे आकडे त्यांनी Administration and Finance of the East India company" यात व्यक्त केले आहेत. The Evalution of Provincial in British India" या प्रबंधात ब्रिटिश केंद्र सरकार आणि घटक राज्ये एकाच वेळी विकसित झाले आणि केंद्र आणि राज्य सरकारने स्वतंत्रपणे भारतात त्यांचे आर्थिक कार्य सुरू केले.

"The problem of Rupee: its origin & its Solution" हा प्रबंध इ.स. 1923 मध्ये प्रसिद्ध झाला त्यानंतर इ.स. 1947 नहरों, "History of Indian Currency & Banking" या नावाने प्रकाशित झाले ज्यात इ. स. 1800 ते इ.स. 1883 च्या कालखंडातील भारतीय रुपयाच्या परिणामामुळे होणारे चढउतार, तसेच रुपयाच्या विनियम दराशी संबंधित समस्या, भारतीय अर्थव्यवस्थेवर होणारे परिणाम आणि त्यावरील उपाय योजना इत्यादीचे वर्णन डॉ. आंबेडकरांनी वेले आहे. त्यांनी अनेक समाजोपयोगी कामेडी केली आहेत. परंतु या लेखात डॉ. आंबेडकरांच्या आर्थिक विकासासाठी कोणकोणती कार्ये आणि बदल केले आहेत वांचे अध्ययन करणार आहे

डॉ. आंबेडकरजीना संविधानाचे शिल्पकार म्हणून आपण जवळाजवळ सर्वजम जाणतो आणि त्याच बरोबर त्यांनी दिलितांच्या उत्थानासाठी अध्यक परिश्रम घेतले आहेत हे सुघ्दा आपल्याला गाहित आहे. परंतु डॉ. आंबेडकर अर्थशास्त्राचेही अभ्यासक आहेत हे फार कमी अभ्यासकांना गाहीत आहे. आर्थिक प्रगाली मोठ्या प्रमाणात सुधारण्यासाठी त्यांचे योगदान अधिक खोलबर जाणून घ्यायचे असेल, तर प्राचीन काळापासून आजपर्यंत केलेल्या कार्याचा उल्लेख पाहावा लागेल, तरच आपल्याला कळेल की डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी त्यांच्या ह्यातीत आर्थिक क्षेत्रात कोणत्या सुधारणा केल्या आहेत यांचे थोडक्यात विवेचन आपण

वर्ष-39 संख्या-04 ऑक्टोबर -क्रिसेंबर 2021

144

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Vol. IX - Issue 1 (Jan.- 2022) ISSN - 2277-7067

Kavikulaguru

Kalidas Sanskrit University Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

शोधसंहिता New Research Frontiers

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of	Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University, Ramurk ISSS	4 - 2277-7067
9	राष्ट्रीय शिक्षण घोरण : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ. संतोष पंडरीनाथ मंडेकर	61
10	National Education Policy 2020: Focus on Multidisciplinarity and Research Vaibbay Anil Aidale	70
11	Expectations of NET/SET Aspirants and Resource Persons towards NET/SET Examination Dr. Prakash Bhairu Bilawar Dr. Yuvraj G. Jadhev	79
12	Indian Diaspora : Ethnicity and Diasporic Identity Dr. Anil G. Dodewar	88
13	शिक्षण शब्दामा अर्थ, स्वरूप, व्याख्या आणि उद्देश : एक तत्वज्ञानात्मक चिंतन डॉ. अतुल म. महाजन	99
14	Lokmanya Tilak Public Library: A Knowledge Tree Mr. Chakradhar V. Bhurre	106
15	गडविरोती जिल्ह्यातील तरुणांचा ग्रामसभेतील सहभाग एक अध्ययन डॉ. गणेश बी. खुणे	111
16	राष्ट्रिय शिक्षण नीती १९८६ आणि राष्ट्रिय शिक्षण नीती २०२० बांचे तुलनात्मक अध्ययन डॉ. हर्षना रा. सोनकुसरे	120
17	'शारीरिक गतिविधी और कोविड-१९ डॉ. प्रवीण गोपालराव पाटील	126
- र	ोधराँ हिंदी I new Reviewed & UGC CARS Listed Journal Vol. IX boss - I, James ii	2012

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

डॉ. हर्जना च. सोनक्सरे अधिकार आणि कर्तव्य हे शब्द परस्परायलंबी आहे. व्यक्तीला जे हक्क किंवा अधिकार प्राप्त होत असतात, त्या अधिकाराबरोबरच त्याचे विशिष्ट कर्तव्यक्षी असते. मनुष्याला जो हक्क प्राप्त होतो त्या हक्काचा उपयोग प्रत्येकाने सामाजिक हिताकरिता करावना पहिजे. वास्तविक सामाजिक हिताकरिता प्रत्येक व्यक्तीला आवश्यक अराणा-या गोष्टी म्हणजे त्या व्यक्तीचे अधिकार होत. ज्या गोष्टीशिवाय व्यक्ती स्वतःचे जीवन योग्य प्रकारे जगू शकत नाही अशास गोष्टीचा अंतर्भात अधिकारामध्ये होत असती. मानवी मूलमूत अधिकारांचा जर आपम विचार केला तर शिक्षमाचा अधिकार हा एक मूलभूत अधिकार आहे. ज्यानुसार प्रत्येक मनुष्याला शिक्षण घेणे कमप्राप्त ठरते. दुस-या शब्दात शिक्षण घेणे प्रत्येक मनुष्याचा जन्मसिध्द अधिकार आहे. ज्या व्यक्तीला शिक्षण मिळाले नाही ती व्यक्ती स्वतःचा योग्य विकास करू शकत नाही, शिक्षणाद्वारे व्यक्तीच्या चारित्रिक, सांस्कृतिक, लोकतात्रिक इत्यादी गुणांचा विकास होतो. शिक्षण व्यक्तीमध्ये स्वतंत्र विचार आणि जिंतन करण्यास प्रवृत्त करते. शिक्षणद्वारा समानता, स्वतंत्रता, धर्मनिपेक्षता, समाजवाद आणि न्याय यांची प्राप्ती करता येते. तसेच शिक्षण आर्थिक विकास करण्याससूच्या साहायक आहे. शिक्षणद्वारा वर्तमान आणि श्रविष्य यांची निर्मिती केली जावू शकते त्यामुळेच वास्तविक रूपात शिक्षण एक उत्तम साधन आहे. शिक्षणाचे दरवाजे जाती, धर्म आणि लिंग यांच्या भेदभावाशिवाय सर्वा करिता उधडे आहे. त्यामुळे शिक्षणाचे राष्ट्रीयीकरण होणे अनिवार्य आहे. त्याकरिताच 1986 मध्ये राष्ट्रीय शिक्षण नीतीची अमलबजावणी करण्यात आली. शोधसंज्ञा : राष्ट्रीय शिक्षण नीती, शिक्षण व्यवस्था, प्राथमिक शिक्षण, नाध्यमिक शिक्षण, उच्च शिक्षण शोधसंहिता १०० Revend & USC CARD La (120)

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजीक जाणिव जागृती

मराठी विभाग प्रमुख रेणुका कालेल नागपुर

_{किन क}िनेचे प्रेरणाल्यान मानास्ताहेय आंचेडचन हे होते. त्यांच्यामुळेवत्तित माणसातला त्यांच्या ठिकाणी आत्मसन्मान, आप्यविश्वास, आत्याक्लंबर कोणी निर्माण केले असेल तर बावासाहेबांनी त्यांच्या मुक्ती लड्याचा आणि दलित दि क्रिकेचा अतिशय जवळचा संबंधआहे. या मुक्तीलङ्गात ने बामासाहेगां च्या नेतृत्वाखाली शिपाई व्हणून सानील इस्ते ह्यांची आपली कवित्य शांकी लंढा तीव्र व्हावा अस्पृत्यांचा जागे कराचे महणून त्यांच्या कवितेला व्हावेच लागले. अधिता ही संपूराच्या वेदनेची अस्तिता आहे. माणसाचे वागाऱ्या माणसांची कविता आहे.

डो. आंश्रेडकर महटले की साऱ्या कवीचे पन ओसंडून बाहत होते. त्यांचे सामातिक व राजकीव लंडे सतत जेगाने चालु होते. त्यात यशास्त्रपश येत होते पण त्या प्रायेक लङ्यातून समावाची शतकी वृद्धियत होत होती. शतकानुशतके वसत भारत अम्पृह्मां स्था वस्तीवरचा अंधार वावासाहेजां स्था कृती बुक्तीने सू होत होता. त्यां स्था लड्डामुळे गावकुताबाहेरस्था क्रमीत चैतना आले. शाहीर पेगडे यां स्थाप्रमाणे नागनसम् कर्डकडी आपली कविता चेऊन दलितां स्था झोपडमा झोपडमां तृत वेले ने आवल्या कवितेमागची भूमिका स्पष्ट करताना म्हणतात "मी विधे सन्मली, ज्या वस्तीत बावली आणि ज्या अन्यवासाली भरहता गेलो त्याची मला आठवण आहे. ती कैफियत. मी शब्दात मांहतो. त्याला तुम्ही कविता म्हणा किंवा कर्णा करता के प्रामाणिकपणे। जागवले ते मां इते ^{गांग} त्यांची बाबासाहेबांच्या विचाराका असीय झदा आहे. त्यांच्या नेतृत्वास त्यांचाविश्वास आहे. त्यांनी या दलितांच्या मनात जळजळीत अंगार पेटविला ते म्हणतात-

''नुष्प्रनातले दिवे आप्ही तुष्प्रानातले दिवे तुफानवारा पाऊसधारा मुळी न आमहा शिवे ^{१०१३}।

क्रांतीय मंत्रे उच्च स्वरात घालणारा वायन ऋडंकासारखा कवी बाबासाहेबांच्या निर्वाणानंतर अस्वस्व होतो. स्वतंत्र भारतात इतित दमातीवर होगाऱ्या गावीगावच्या अत्याचाराच्या कथा त्यांचा मुन्न करतात, ,या आव्याचाराविरुद्ध दलित मन का चिडत जहीं, पेटून उठत कर कारी ? असा प्रश्न त्यांना भेडम्रावतात. त्यांक्या मकतले प्रचंड बाटळ चित्रित करतावा प्राध्यापक पानतावर्णे म्हणतातः "भीमरावां च्या समृद्ध मळपाला आलेली अवकट्य पाहून कवी विषन होतो. पोटच्या लेकरागत व्याला गखला , करनेची झारी चेंक्रन जिम्ने एकेका रोपायर जलसिंचन केले, तो मळा आता दुरीने पेटलेला आहे. एकीचा जींघळा आत वासून चालला आहे. कबीने व्यक्त केलेल्या ह्या भावना संवैद्य आहेत. भीमापाटी अन्यायाने पुन्हा उसळी मारली आहे. लंडी वहिन्योंची अबू बेटरकारपणे लुटली. जात आहे. धरे जाळली जात आहे.निधूँग ७ळ चातलेला आहे. पण सारेच मूग चित्रून बसत आहेत. चिडच नष्ट झाली आहे." ⁽⁷⁾

वास्त कर्डक यांची वेदना कुणालाही जाणवेल. त्यांची कविता म्हणजे त्यांच्या मनात उसठसत असलेले दुःखः, त्यां ची बविता म्हणबे त्यां च्या सं वेदनशील मनाचे आवेग म्हणूनच ते म्हणतात-

लोककवी यामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय / 161

IQAC Coordinator Renuka College. Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Kalyan Bharati

ISSN No. 0976-0822 (UGC-CARE List Group I)

PHYSICAL FITNESS

Dr. Pravin Gopalrao Patil

Director of Physical Education, Renuka College, Besa, Nagpur.440037.

Physical fitness is a state of health and well-being and, more specifically, the ability to perform aspects of sports, occupations and daily activities. Physical fitness is generally achieved through proper nutrition, moderate-vigorous physical exercise, and sufficient rest.

Before the industrial revolution, fitness was defined as the capacity to carry out the day's activities without undue fatigue or lethargy. However, with automation and changes in lifestyles physical fitness is now considered a measure of the body's ability to function efficiently and effectively in work and leisure activities, to be healthy, to resist hypokinetic diseases, and to meet emergency situations.

Overview

Fitness is defined as the quality or state of being fit and healthy. Around 1950, perhaps consistent with the Industrial Revolution and the treatise of World War II, the term "fitness" increased in western vernacular by a factor of ten. The modern definition of fitness describes either a person or machine's ability to perform a specific function or a holistic definition of human adaptability to cope with various situations. This has led to an interrelation of human fitness and attractiveness that has mobilized global fitness and fitness equipment industries. Regarding specific function, fitness is attributed to persons who possess significant aerobic or anaerobic ability, i.e. endurance or strength. A well-rounded fitness program improves a person in all aspects of fitness compared to practicing only one, such as only cardio/respiratory endurance or only weight training.

A comprehensive fitness program tailored to an individual typically focuses on one or more specific skills, and on age- or health-related needs such as bone health. Many sources also cite mental, social and emotional health as an important part of overall fitness. This is often presented in textbooks as a triangle made up of three points, which represent physical, emotional, and mental fitness. Physical fitness can also prevent or treat many chronic health conditions brought on by unhealthy lifestyle or aging. Working out can also help some people sleep better and possibly alleviate some mood disorders in certain individuals.

Developing research has demonstrated that many of the benefits of exercise are mediated through the role of skeletal muscle as an endocrine organ. That is, contracting muscles release multiple substances known as myokines, which promote the growth of new tissue, tissue repair, and various antiinflammatory functions, which in turn reduce the risk of developing various inflammatory diseases.

Activity guidelines

The 2018 Physical Activity Guidelines for Americans were released by the U.S. Department of Health and Human Services to provide science-based guidance for people ages 3 years and older to improve their health by participating in regular physical activity. These guidelines recommend that all adults should move more and sit less throughout the day to improve health-related quality of life including mental, emotional, and physical health. For substantial health benefits, adults should perform at least 150 to 300 minutes of moderate-intensity, or 75 to 150 minutes per week of vigorous-intensity aerobic physical activity, or an equivalent combination of both spread throughout the week. The

Volume - 36 No. (IX) 2021

Page 312

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

7.	PORTRAYAL OF REALISM IN THE SELECT NOVELS OF CHETAN BHAGAT	-Mangesh BhauraoShamkure	
8.	Interpretation of History as Fiction in Mistry's Such A Long Journey	-Asst.Prof.Abdul Shamim - Dr. Kapil Singhel	-
9.	AGRICULTURE LANDUSE AND IRRIGATION FACILITIES OF TELGAON VILLAGE IN SOUTH SOLAPUR TAHSIL: A CASE STUDY	-Dr. H. L. JADHAV	-
10.	Revisiting Martin Buber's Theory of Knowledge	-Dr. Amita Valmiki	
11.	IMPORTANCE OF HUMANITIES IN ELEMENTARY EDUCATION	-Dr. Naresh Bhoyar	
12.	"KNOWLEDGE"	-DR. PRAVIN GOPALRAO PATIL	7
13.	SOURCES OF KNOWLEDGE IN HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES	-Dr. Mohammed Ajaz Sheikh	7

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

"KNOWLEDGE"

PRAVIN GOPALRAG PATRI

Knowledge is a familiarity, awareness, or understanding of someone or something, such as facts (descriptive knowledge), skills (procedural knowledge), or objects (acquaintance knowledge). By most accounts, knowledge can be acquired in many different ways and from many sources, including but not limited to perception, reason, memory, testimony, scientific quiry, education, and practice. The philosophical study of knowledge is called epistemology.

The term "knowledge" can refer to a theoretical or practical understanding of a subject. It can be implicit (as with practical skill or expertise) or explicit (as with the theoretical understanding of a subject); formal or informal; systematic or particular. The philosopher Plato famously pointed out the need for a distinction between knowledge and true belief in the Theaetetus, leading many to attribute to him a definition of knowledge as "belief". The difficulties with this definition raised by the Gettier problem have been the subject of extensive debate in epistemology for more than half a century.

Theories of knowledge

Robert Reid, Knowledge (1896). Thomas Jefferson Building, Washington, D.C. Main article: Epistemology

The eventual demarcation of philosophy from science was made possible by the notion that philosophy's core was "theory of knowledge," a theory distinct from the sciences because it was their foundation... Without this idea of a "theory of knowledge," it is hard to imagine what "philosophy" could have been in the age of modern science.

- Richard Rorty, Philosophy and the Mirror of Nature

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org President: - Shri Himanshu E Gedam

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Vol. IX - Issue I (Jan.- 2022) ISSN - 2277-7067

Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

शोधसंहिता

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of	Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University, Ramtek ISSN	- 2277-7067
9	राष्ट्रीय शिक्षण धोरण : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ. संतोष पंढरीनाथ मेंढेकर	61
10	National Education Policy 2020: Focus on Multidisciplinarity and Research Vaibhav Anil Aidale	70
11	Expectations of NET/SET Aspirants and Resource Persons towards NET/SET Examination Dr. Prakash Bhairu Bilawar Dr. Yuvraj G. Jadhav	79
12	Indian Diaspora : Ethnicity and Diasporic Identity Dr. Anil G. Dodewar	88
13	शिक्षण शब्दाचा अर्थ, स्वरूप, व्याख्या आणि उद्देश : एक तत्वज्ञानात्मक चिंतन डॉ. अतुल म. महाजन	99
14	Lokmanya Tilak Public Library: A Knowledge Tree Mr. Chakradhar V. Bhurre	106
15	गडिंबरोली जिल्ह्यातील तरुणांचा ग्रामसभेतील सहभाग एक अध्ययन डॉ. गणेश बी. खुणे	111
16	राष्ट्रीय शिक्षण नीती १९८६ आणि राष्ट्रीय शिक्षण नीती २०२० यांचे तुलनात्मक अध्ययन डॉ. हर्षना रा. सोनकुसरे	120
17	'शारीरिक गतिविधी और कोविड-१९ डॉ. प्रवीण गोपालराव पाटील	126

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University, Ramtek

ISSN - 2277-7067

शारीरिक गतिविधि और कोविड-19

डॉ. प्रवीण गोपालराव पाटील

सारांश :

उपरोक्त विषय अंतर्गत संशोधन कर्ता ने शारीरिक गतिविधि और कोविड—19 पर जोर दिया है ! इन्होने शारीरिक व्यायाम, मानसिक ओर बौदिधीक विकास के बारे में मनुष्य के शरीर का सर्वांगिण विकास सामाजिक गतिविधीयों को ध्यान में रखते हुये कोविड—19 के प्रमाव से बचने के लिये समाज में हमें क्या क्या करना चाहिए इसका सर्वांगीण विचार करके उपाय सुझाने का प्रयत्न किया है!

शोधसंज्ञा : शारीरिक ,मानसिक, गतिविधि, कोविड-19,

प्रस्तावना :

कोविड—19 महामारी पुरी दुनिया में एक अभूतपूर्व घटना है। दुनिया भर में, व्यापक सामाजिक दुरी करने की नीतियों को लागू किया जाता है, लोगों की दैनिक गतिविधियों को प्रतिबंधित किया जाता है और दुनिया भर में सरकारों से ओर सामाजिक संस्थाओंसे लोगों को सुरक्षित रहने और घर पर ही दुरी बनाये रहने के लिए कहा जाता है। इसका निश्चित रूप से मतलब है कि ज्यादातर लोग अपना ज्यादातर समयघर पर बिताएंगे ओर अपनी सुरक्षा खुद ही कर सकेंगे।

सोशल डिस्टेंसिंग के इन उपायों का मतलब है कि दुरी बनाये रखे ओर लोगों के पास शारीरिक रूप से सक्रिय होने के बहुत कम अवसर हैं, खासकर अगर चलने या साइकिल चलाने जैसी गतिविधियां, या इत्मीनान से गतिविधि में भाग लेना जैसे जीम जाना, मैदानी खेल—कुद करना, टहलना,, जिम जाना प्रतिबंधित किया जा रहा है! इसके अलावा, ये कठोर उपाय लंबे समय तक घर पर बैठे रहना भी इतना आसान बनाते हैं। इस शारीरिक निष्क्रियता का प्रभाव स्वाख्य और सामाजिक देखभाल और दुनिया भर के लोगों की मानसिक मलाई

शोधसंहिता Peer Reviewed & UGC CARE Listed Journal Vol. IX Issue - I, January 2022 (126)

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti

dent: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

	बौध्द तत्वज्ञान : एक विवेचन	-डॉ. अतुल म. महाजन
37.	प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी का अमेरिकन दौरा : (1971 के भारत-पाकिस्तान युध्द के विशेष संदर्भ मे)	– प्रा. डॉ. कैलाश फुलमाळी
38,	महिलाओं के खिलाफ घरेलू हिंसा और परामर्श की भूमिका	-डॉ. संतोष पी. मेंढेकर,
39.	जैन दर्शन कि 'त्रिरत्न' संकल्पना : एक विवेचन	-डॉ. रीना ना. बावनकुळे
40.	इच्छा—मृत्यु :— नैतिक विश्लेषण	-डॉ. मोनालिसा अ. खानोरक

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Website: www.renukacollege.org Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

कला सरोवर - वर्ष - 24 -संख्या - 2 - 2021

प्रधानमंत्री इंदिरा गांधी का अमेरिकन दौरा : (1971 के भारत-पाकिस्तान युध्द के विशेष संदर्भ मे)

प्रा. डॉ. कैलाश फुलमाळी

सारांश : भारत की प्रधानमंत्री श्रीमती इंदिरा गांधी ने 1971 के भारत-पाक युध्द के समय अमेरिकन दौरा किया और संपूर्ण विश्व का ध्यान भारत की ओर आकर्षित करके भारत की बाजू विश्व के सामने रखी। इसलिए प्रस्तुत शोध निबंध के माध्यम से प्रधानमंत्री श्रीमती इंदिरा गांधी के अमेरिकन दौरा का ऐतिहासिक महत्व प्रस्तुत करना और उनका विश्लेषन करके निष्कर्ष प्रस्तुत करना है।

प्रस्तावना : 1971 के भारत-पाक युध्द के समय में अत्यंत सावधानीसें , संयम और होशीयारी से परिस्थिती पर काबू पाकर भारत को विजय दिलानेवाली और भारत की प्रतिष्ठा बढानेवाली श्रीमती इंदीर गांधी के प्रभावी नेतृत्व सही मायने में ऐतिहासिक है। बांग्लादेश निर्माण को अत्यंत कुशलता से संभालकर भारत को गौरवशाली विजय प्राप्त करके दिया। इतनाही नही तो दक्षिण आशीया में एक प्रमुख शक्तीशाली सत्ता के रूप में आंतरराष्ट्रीय क्षेत्र मे भारत को आदर का स्थान प्राप्त करके देने में. इन्दिरा गान्धी की भूमिका अत्यंत महत्वपर्ण रही है।

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

24	भारतीय संविधानाचे जनकः डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर - प्रा. नितिन कत्रोजवार
25	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर रचीत भारतीय संविधान : सुधारणा काळाची गरज-प्रा.संतोष मेंदेकर
26	संयुक्त महाराष्ट्राच्या चळवळीत झॅ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान - प्रा. संजय राऊत
27	दलित पॅथर आणि आंबेडकरवाद प्रा. डॉ. सतोष बनसोड
28	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि परराष्ट्रीय धोरण - प्रा. प्रभाकर घोडेस्वार
29	मुक्तिदायी राजकारणातुन समतेचे प्रेरणास्ञोत : डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर — अशोक वस
30	युगप्रवर्तक डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर - माधुरी पाटील
31	डॉ. आंबेडकर- लोककल्याणकारी लोकशाहीचे पुरस्कर्ते डॉ.हनुमंत कुरकुटे
32	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि विदर्भातील महिलांचा आंबेडकरवादी चळवळीत सहभाग डॉ. वर्षा गायकवाड
33	"धम्मचक्र प्रवर्तनाच्या चळवळीचे पूर्व विदर्भावर झालेले सामाजिक, सांस्कृतिक व आर्थिक परिण — एक ऐतिहासिक अध्ययन" प्रा.अरविंद ढोके, प्रा.डॉ. संतोष बनसोड

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

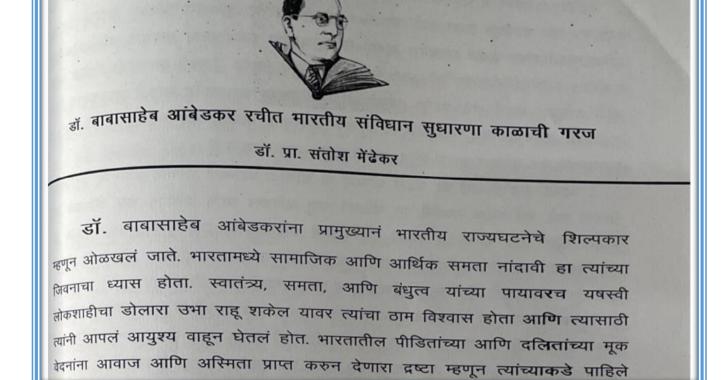
Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

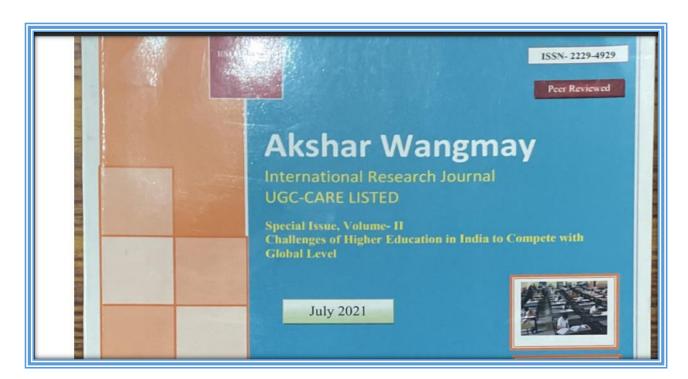

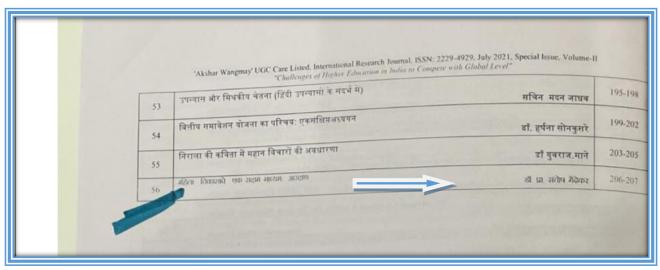
Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

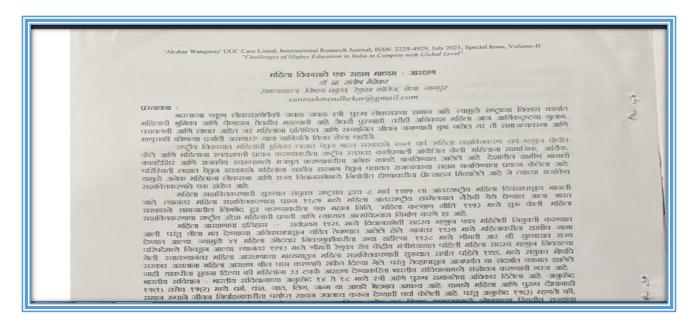
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

ऐतिहासिक संशोधनात कागदपत्रांची निवड (साधन सामुग्रीची निवड)	.पा.डॉ.महेंद्र वि.गायकवाड डॉ.मपूकरराव वासनिक	36
भारतीय तत्त्वज्ञातातील बस्तुनिष्ट ज्ञानाचे साघन : ऐंद्रिय अनुभव की गूढ अंत— दृष्टी ?	डाँ. मनोज उत्तमराव पाटील	42
भारतीय ज्ञानमिमांसेच्या अनुशंगाने ज्ञानाचे स्त्रोत या शिब्दाचे विश्लेषण	डॉ. मोनातिसा अ. खानोरकर	46
बोघातून प्राप्त ज्ञान : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	डॉ. संतोश पंढरीनाय मेंटेकर	51
न्याय दर्शनातील यथार्थ ज्ञान साघनांचे खरूप आणि महत्व	प्रा. डॉ. सीमा देशपांडे	56
मध्यकालीन महाराष्ट्रीय संतांच्या कार्याचा मागोवा	डॉ. श्रीकांत डी. पानघाटे	60
आंबेडकरवादी इतिहास लेखन प्रवाह: अर्थ, व्याप्ती, तत्वज्ञान आणि स्त्रोत साधने	डॉ. सूर्यकांत महादेवराव कापशीकर	67
ज्ञान : संकल्पना आणि ज्ञानाचे विविध स्त्रोत	डॉ. बाळासाहेब मुळीक	75

ाषा आणि जीवन

ISSN NO: 2231-4059

(UGC Care Group - 01)

बोघातून प्राप्त ज्ञान : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

डॉ. संतोष पंढरीनाथ मेंढेकर

समाजशास्त्र विभाग प्रमूख, रेणुका कॉलेज, बेसा, नागपुर .37.

ज्ञान म्हणजे एखाद्या व्यक्तीची किंवा एखाद्या गोष्टीची ओळख, जागरूकता किंवा समज, जसे की तथ्ये (वर्णनात्मक ज्ञान), कौशल्ये (प्रक्रियात्मक ज्ञान) किंवा वस्तू (परिचित ज्ञान), बहुतेक खात्यांद्वारे, ज्ञान वेगवेगळ्या मार्गांनी आणि अनेक स्त्रोतांमधून मिळवता येते, ज्यात धारणा, कारण, स्मृती, साक्ष, वैज्ञानिक चौकशी, शिक्षण आणि सराव यासह मर्यादित नाही. ज्ञानाच्या तात्विक अभ्यासाला ज्ञानरचनावाद म्हणतात.

ज्ञान हा शब्द एखाद्या विषयाची सैद्धांतिक किंवा व्यावहारिक समज दर्शवू शकतो. हे अंतर्निहित असू शकते (व्यावहारिक कौशल्य किंवा कौशल्य म्हणून) किंवा स्पष्ट (एखाद्या विषयाची सैद्धांतिक समज म्हणून)य औपचारिक किंवा अनौपचारिकय पद्धतशीर किंवा विशिष्ट. तत्वज्ञानी प्लेटोने प्रसिध्दपणे थीएटेटसमधील ज्ञान आणि खरा विश्वास यांच्यात फरक करण्याची आवश्यकता दर्शविली, ज्यामुळे अनेकांनी त्याच्याकडे ज्ञानाची व्याख्या विश्वास म्हणून केली. अर्ध्या शतकाहून अधिक काळ ज्ञानशास्त्रात विस्तृत चर्चा.

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37 BEST TENDENCE TO THE STATE OF T

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no.: 8149051026 Principal: - Dr. Jyoti Patil

Vol. IX - Issue I (Jan.- 2022) ISSN - 2277-7067

Contact no.: - 9422807224

राष्ट्रितात गंदकतम्

Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University

Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

शोधसंहिता

New Research Frontiers

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

537	The state of the s	- 2277-706
9	राष्ट्रीय शिक्षण धोरण : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन डॉ. संतोष पंडरीनाथ मेंडेकर	61
10	National Education Policy 2020: Focus on Multidisciplinarity and Research Vaibhav Anil Aidale	70
11	Expectations of NET/SET Aspirants and Resource Persons towards NET/SET Examination Dr. Prakash Bhairu Bilawar Dr. Yuvraj G. Jadhav	79
12	Indian Diaspora : Ethnicity and Diasporic Identity Dr. Anil G. Dodewar	88
13	शिक्षण शब्दाचा अर्थ, स्वरूप, व्याख्या आणि उद्देश : एक तत्त्वज्ञानात्मक चिंतन डॉ. अतुल म. महाजन	99
14	Lokmanya Tilak Public Library: A Knowledge Tree Mr. Chakradhar V. Bhurre	106
15	गडिंबरोली जिल्ह्यातील तरुणांचा ग्रामसभेतील सहभाग एक अध्ययन डॉ. गणेश बी. खुणे	111
16	राष्ट्रीय शिक्षण नीती १९८६ आणि राष्ट्रीय शिक्षण नीती २०२० यांचे तुलनात्मक अध्ययन डॉ. हर्षना रा. सोनकुसरे	120
17	'शारीरिक गतिविधी <mark>और कोविड-१९</mark> डॉ. प्रवीण गोपालराव पाटील	126

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University, Ramtek

ISSN - 2277-7067

राष्ट्रीय शिक्षण घोरण 2020एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

डॉ. संतोश पंढरीनाथ मेंढेकर

प्रस्तावना :

राष्ट्रीय शिक्षण घोरण 2020 (NEP 2020), जे भारताच्या केंद्रीय मंत्रिमंडळाने 29 जुलै 2020 रोजी मंजूर केले आहे, भारताच्या नवीन शिक्षण व्यवस्थेच्या दृष्टीकोनाची रूपरेषा मांडते. नवीन घोरण पूर्वीच्या राष्ट्रीय शिक्षण घोरण, 1986 ची जागा घेते. हे घोरण ग्रामीण आणि शहरी भारतातील प्राथमिक शिक्षणापासून उच्च शिक्षणासाठी तसेच व्यावसायिक प्रशिक्षणासाठी एक व्यापक चौकट आहे. 2040 पर्यंत भारताच्या शिक्षण व्यवस्थेत परिवर्तन करण्याचे घोरणाचे उदिष्ट आहे.

घोरण जाहीर झाल्यानंतर थोड्याच वेळात सरकारने स्पष्ट केले की कोणालाही कोणत्याही विशिष्ट भाषेचा अभ्यास करण्यास भाग पाडले जाणार नाही आणि शिक्षणाचे माध्यम इंग्रजीतून कोणत्याही प्रादेशिक भाषेत हलवले जाणार नाही. NEP मधील भाषा घोरण हे एक विस्तृत मार्गदर्शक तत्त्व आणि सल्लागार आहे; आणि अंमलबजावणीचा निर्णय राज्य, संस्था आणि शाळांवर आहे. भारतातील शिक्षण हा एक समवर्ती सूची विषय आहे.

शोधसंज्ञा : राष्ट्रीय शिक्षण धोरण, शिक्षण व्यवस्था, प्राथमिक शिक्षण, माध्यमिक शिक्षण, उच्च शिक्षण, सामाजिक बदल.

NEP 2020 ने 1986 च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक घोरणाची जागा घेतली. जानेवारी 2015 मध्ये, माजी कॅबिनेट सचिव टी. समितीच्या अहवालाच्या आघारे, जून 2017 मध्ये, NEP चा मसुदा 2019 मध्ये भारतीय अंतराळ संशोधन संस्थेचे (इस्रो) माजी प्रमुख कृष्णस्वामी कस्तुरीरंगन यांच्या नेतृत्वाखालील पॅनेलद्वारे सादर करण्यात आला. मसुदा नवीन शिक्षण घोरण (DNEP) 2019 नंतर मानव संसाधन विकास मंत्रालयाने जारी केले, त्यानंतर अनेक सार्वजनिक सल्लामसलत झाली. NEP चा मसुदा 484 पानांचा होता. मसुदा घोरण तयार करण्यासाठी मंत्रालयाने एक कठोर सल्लामसलत प्रक्रिया हाती घेतली: "2.5

शोधसंहिता Peer Reviewed & UGC CARE Listed Journal Vol. IX Issue - 1, January 2022 (61)

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

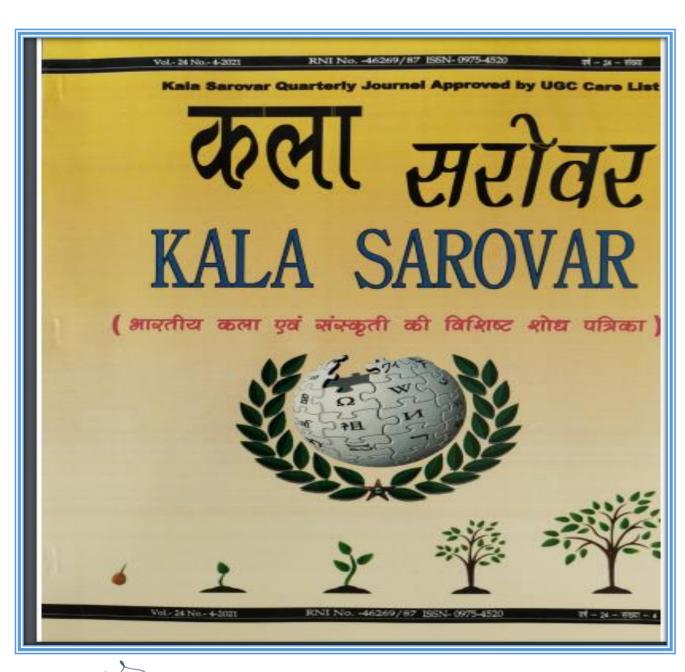
Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: v

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Website: www.renukacollege.org
Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Sr. No.	INDEX DEVELOPING SKILLS FOR 21st CENTURY	- Dr. Renu Bayaskar
1.	DEVELOPING SIGNATURE	- JAYASHREE SAHA
2.	The theory of Cosmology in Indian Puranic Literature	
3.	Cangadeva-Pasasthi: A philosophical Discourse	- Dr. Rina Avinash Pitale Puradkar
3.		- Dr. Tikshya M. Shyamkul
4.	National Education Policy - Pre-Primary Education	
5.	"Intuition" as a source of Atma Gyan	- Ku. Dhanshree Patrikar
6.	Women Entrepreneurship Problem during Covid19	-Dr.Rosalin Mishra
7.	PORTRAYAL OF REALISM IN THE SELECT NOVELS OF CHETAN BHAGAT	-Mangesh BhauraoShamkure
8.	Interpretation of History as Fiction in Mistry's Such A Long Journey	-Asst.Prof.Abdul Shamim - Dr. Kapil Singhel
	AGRICULTURE LANDUSE AND IRRIGATION PACILITIES OF TILIGAON VILLAGE IN SOUTH SOLAPUR TARSIL: A CASE STUDY	-Dr. H. L. JADHAV
10.	Revisiting Martin Buber's Theory of Knowledge	-Dr. Amita Valmiki
11.	IMPORTANCE OF HUMANITIES IN ELEMENTARY EDUCATION	-Dr. Naresh Bhoyar
12.	"KNOWLEDGE"	-DR. PRAVIN GOPALRAO PATIL
13.	SOURCES OF KNOWLEDGE IN HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCISE	-Dr. Mohammed Ajaz Sheikh
	TO LOS	-Dr. Monammed Ajaz Sitt
14.	HISTORY, POLITICS, FACTS AND PICTION IN SALMAN RUSHDIES SELECT NOVELS	-ABDUL SAJID KAZI -DR.DEEPIKA DHAND

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

Interpretation of History as Fiction in Mistry's Such A Long Journey

Dr. Kapil Singhel

Abstract: History is presumed as the record of the past. It is the investigation or interpretation of the events of the past. The historians have to reconstruct and make interpretation of the events of the past so as to create the moving images of the past. They have to make the narration to continue the process of the historicity. They keep on interpreting and analysing the facts and the events of the past to narrate the historical facts .lt is found in the process of interpreting and analysing some of the significant facts and events are omitted or interpolated/distorted. The writers of the fiction take the role of the historian through their narrative fiction to appropriate the historical facts which have been distorted under the influence of the power. In the present research paper the endeavours have been made to surface those historical facts that have been distorted or misinterpreted by the historians and present those historical facts through fictitious characters and events by the fictive writer in fiction.

Keywords: History, interpretation, appropriate, facts, narration, omitted, fictive and

Introduction: History is generally taken as the record of the past .It has its origin from 'historis' which means inquiry or investigation. Aron states "History in the narrow sense, is the science of the human past. In the wider sense, it studies the development of the earth, of the heavens and of species as well as of civilization" (1938:15). The origin of history went back to "Eolithic "or "Paleolithic" but the art of historiography came into existence when human beings had developed the skill of writing . The contents of the history at the beginning were kings and their chivalry in the warfare. The historians of the ancient time were preoccupied in the panegyric of the kings. Hence the history of the earliest time was reduced to dynasty.

The modern historian have challenged the conventional method of history discarded earliest forms of recording the history such as annals and chronicles because they were of the views that they did not provide complete information because annals only tell about the important dates and the events that have happened without any narration. The chronicle has narration but in the form of unfished story White observes "While annals represent historical events as if real events did not display the form of story, the chronicler represents it as if real events appeared to the human consciousness in the form of unfinished story"(1987: 5). So it has become certitude for the modern historians that they need the medium of narration to record history which will be engaging for the readers and also give them the space for interpretation because " the historical records are incomplete" stated by Droysen (qtd is Shah 1998:97). There lies a peril in interpretation as they can omit the most vital events which can be trivial for their nurrative purpose but those events can be significant for others therefore Ezra Pound affirms "our knowledge of the past is marred by 'omission' of the most vital facts " (Ibid, 96). The writers of the fiction takes the responsibility of inserting the omitted facts of the history in their fir tive works that have been omitted by the historians as they are significant for them by virtue of their community associated with the those events . The writers of the fliction think that they can put the voice of their community and place them in the proper perspective so as to unearth the reality before the readers.

> Dept. of English Renuka College, Besa, Nagpur H.O.D., V.N.S.K.S. Nagpur

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Dist. Nagpur, Maharashtra

Peer Reviewed

Journal of Fundamental & Comparative Research

UGC CARE Listed Journal

New Research Frontiers

Vol. IX - Issue I (Jan.- 2022) ISSN - 2277-7067

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	Content	
Sr.No.	Title	Pg.No.
I.	Overview on National Education Policy 2020 Abdul Shamim Dr. Kapil R. Singhel	1
2	राष्ट्रीय शैक्षाणिक धोरण २०२० चा शैक्षाणिक ग्रंथालयावर परिणाम सौ. आशा चंद्रशोक जिरगे	9
3	राष्ट्रीय शैक्षाणिक घोरण १९८६ आणि नविन शिक्षण घोरण २०२० : एक तुलनात्मक अध्ययन डॉ. कैलास फुलमाळी	19
4	Innovative Practises in Libraries Mrs. Minal S. Bhoyar	25
5	Concept of Myth in Anita Nair's novel The Better Man Vaibhav Prabhakar Padole Dr. Kapil R. Singhel	32
6	Role of Digital Library in Higher Education System: Special Reference NEP-2020 Dr. Dipak Kapade Dr. Pragati Dhepe	42
7	भारत की शिक्षा व्यवस्था डॉ. प्रमोद मनोहर बोधाने	51
8	ग्रामीण महाविद्यालये : डिजिटल ग्रंथालय आणि रिमोट ऍक्सेस पुरुषोत्तम प्रल्हाद कावळे डॉ. संजय शामराव भूतमवार	55

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur
Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru
Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Journal of Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University, Ramtek

ISSN - 2277-7067

1. Overview on National Education Policy 2020

Abdul Shamim Dr. Kapil R. Singhel

Abstract:

Education is always considered the path of development for the progress of any nation. It gives direction to the youth of the nation and channelizes their energy and intellectuality for the progress of the human resource which is believed to be the biggest asset of the nation. Therefore, the government of any nation is careful about its education policy and from time to time it reviews and revises its education policy to keep abreast with the changes according to the advancement at the global level keeping an eye on the local scenario so that that they both can synchronise and bring productive result in the ensuing years. The present research paper is an attempt to overview the changes made in Higher Education in the National Education Policy 2020 (NEP 2020).

Keywords: Higher Education, multidisciplinary institution, NEP 2020 and Research.

Introduction:

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

			2020-2	21			
1.	कोरोना महामारीचा मानसिक आरोग्यावर पडलेला प्रतिकुल प्रभावः एक अध्ययन	Dr.Atul Mahajan	Philosophy	Akshar Wangmay	Jan-2021	ISSN 2229- 4929	View Link
2.	भारतीय दर्शने आणि चार्वाक दर्शनातील पुरूषार्थ विचाराविषयी असणा-यामतां चीचर्चा	Dr.Atul Mahajan	Philosophy	Ajanta	Sept-2020	ISSN 2277- 5730	View Link
3.	Sant Tukdoji Maharaj Yanche Gramrakshache Tatvadnyan	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	Ajanta An, International Multidisciplinar y Quarterly Research Journal, UGC Listed Journal No.40776	Apr-Jun 2020	ISSN NO. 2277- 5730	View Link
4.	Dalit Kavyitrichya Kavitetil Aatambhan	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	Marathi Pradhyapak Sanshodhan Patrika Annu al National Indexed Research Journal In Marathi	Jan 2021	P-ISSN 2454- 7409 E-ISSN 2582- 5305	<u>View</u> <u>Link</u>
5.	Sant Dnyaneshwar Yanchya Tatvadnyanatun Samanteche Bij	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	Research Journal Of	October 2020	ISSN 2349- 9370 VOL	View Link

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

				India		7 ISSUE 9	
6.	कोरोनाचा प्रार्द्रभाव आणि साम्द्रायीक आरोग्य	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	अक्षरवाडःमय- International Research Journal UGC-Care Listed	2020-21	ISSN NO. 2229- 4929	<u>View</u> <u>Link</u>
7.	Mahilanche Muktidata: Dr.Babasaheb Ambedkar Page.No54-59	Dr.Kailash MarotiFul mali	History	तिफन (Tifan) Ugc-Care Listed Journal	2020-21	ISSN NO. 2231- 573X	View Link
8.	Covid-19 Cha Bhartavar Padlela Prabhav Page.No163-165	Dr.Kailash fulmali	History	AksharWang may International Research Journal UGC- CARE LISTED January 2021	2020-21	ISSN NO. 2229- 4929	View Link
9.	Mahadchi Samajik Kranti : Chavdar Tale Satyagrahachya Vishesh Sandarbhat Page.No.16 To 20	Dr.Kailash fulmali	History	Ajanta An International Multidisciplina ry Quarterly Research Journal UGC Approved	2020-21	ISSN- 2277- 5730	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

				List No. 40776			
10.	Mental Health & Psychological Stress	Dr. Pravin Patil	Physical Education	ShodhSarita An International Multidisciplina ry Quarterly Research Journal.	2020-21	ISSN NO. 2348- 2397 (SPECIA L ISSUE)	View Link
11.	"Comparative Study Of Mental Toughness, Aggression And Self Confidence Among Male And Female Wrestling Players"	Dr. Pravin Patil	PHYSICAL EDUCATIO N	AJANATA Peer Reviewed Refereed &UGC Listed Journal	2020-21	ISSN 2277- 5730	View Link
12.	Comparative Study Of Mental Health, And Self Confidence Between Wrestling's And Athletics Players"	Dr. Pravin Patil	Physical Education	VIDYABHAR ATI International Inter Disciplinary Research Journal	2020-21	ISSN 2319- 4979 UGC APPROV ED CARE LISTED JOURNA L (SPECIA L ISSUE)	<u>View</u> <u>Link</u>
13.	Health In Community	Dr. Pravin Patil	Physical Education	Akshar Wangmay Internationl Research Journal UGC- Care	2020-21	ISSN- 2229- 4929 UGC CARE LISTED	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

				Listed January 2021		JOURNA L SPECIAL ISSUE- VOLUME -IV	
14.	Readiness To Shift To Cloud Based Libraries : A Model For University Libraries In Maharashtra In India Pg. No. 3741-3755	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	International Journal Of Advanced Science And Technology	July 2020 (Scopus Index)	ISSN NO. - 2005- 4238	<u>View</u> <u>Link</u>
15.	विदर्भातील कृषीवरील हवामान बदलाचे परिणाम आणि उपाय योजना पान नं. 409 ते 4199	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	DogoRengSan g Research Journal UGC Care Group I Journal	2020	ISSN NO. 2347- 7180	View Link
16.	भारतात कोविड-19 चा स्थानिक प्रसार आणि उच्चशिक्षणावर होणरा त्याचा प्रभाव पान नं. 125 ते 132	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Meerayan (Multidiscipli nary) July 2020	2020	ISSN: 2455- 6033	View Link
17.	उच्च शिक्षण संस्थेच्या संदर्भात नॅषनल डिजिटल लायब्ररी रिपोसिटॅरी कोरोना काळातील एक वरदान पेज नं. 154 -158	Dr.Ramani k Lengure	Librarian	Akshar Wangmay International Peer Reviewed Research Journal UGC –	2021	ISSN: 2229- 4929	<u>View</u> <u>Link</u>

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

				Care Listed			
18.	कोरोना महामारी से प्रभावित भारतीय अर्थव्यवस्थाः एक विवेचन	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Akshar Wangmay	Jan-2021	ISSN 2229- 4929	<u>View</u> <u>Link</u>
19.	कोविड-19 आणि भारतीय अर्थव्यवस्था	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Ajanta	Sept2020	ISSN 2277- 4491	<u>View</u> <u>Link</u>

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

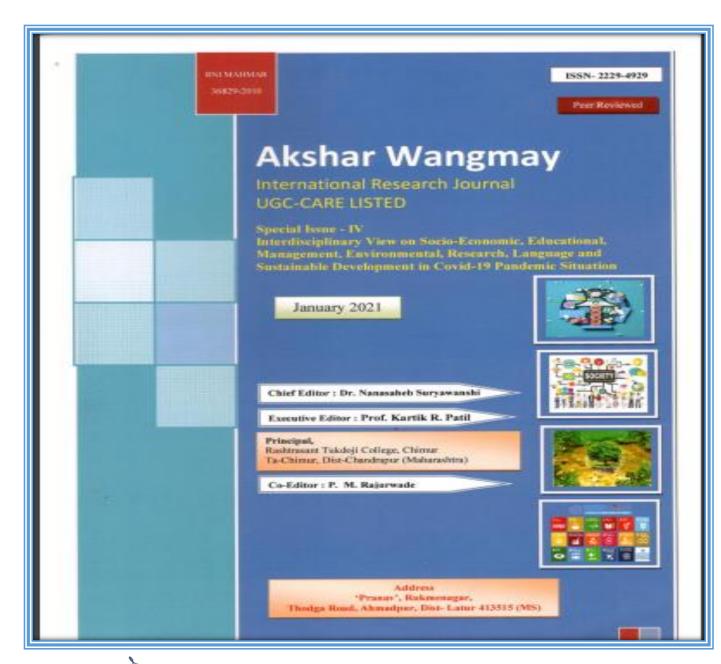

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

	Modes Wingroup 131C Core Listed, International Research Journal, ISSN, 2129-4929. International Special Uses, Volume IV "Interdiscipations Flow on Social Generals. Miscolander, Management, Electronical Miscolander Language Special Uses, Volume IV "International Computing Vision Conference on Conference Systems (Conference Systems). Participation in Conference Systems (Conference Systems).	
47	कोरोगाच्य प्राप्तुराताव असीत सामुदारीक असंस्थ सहाः प्राः प्राः प्राः प्राः प्राः स्थान प्रशासिक स्थिता	159-16
406	वर्षिक -19 वर भारताबा पार्टिक प्रकार : एक देखितीयक अध्यान वी, केलाज पुलस्ताको	163-16
49	महिला प्राप्तिकार अस्ति प्रकाराम्य कार ग्रह प्राप्तितेषा काराजी वेजाप	166-16
30	and financial operate with most finance. (i), finance finance descriptions.	168-17
51	अधिकारी जीवन पर कोरोज संबाधार का उत्पाद इस्त्राज्ञास्त्र प्रस्तु विकास	172-17
52	मोरेना महामारेचा पार्थीका अवशेषका पहलेला अशिपुल उम्मार, एक अन्यका सह, प्राध्यासक अञ्चल म, सहावन	175-17
53	राष्ट्रपित कराना गांचीजी साथे व्यक्तिकार किया। प्रा. साम्येक वि., मान्ये, डी. मी. प्रा. सा-साथे	179-18
54	भोरेश स्थानीत स्थाने भीता इ.स.स.चेवा सेवाम	181-18

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

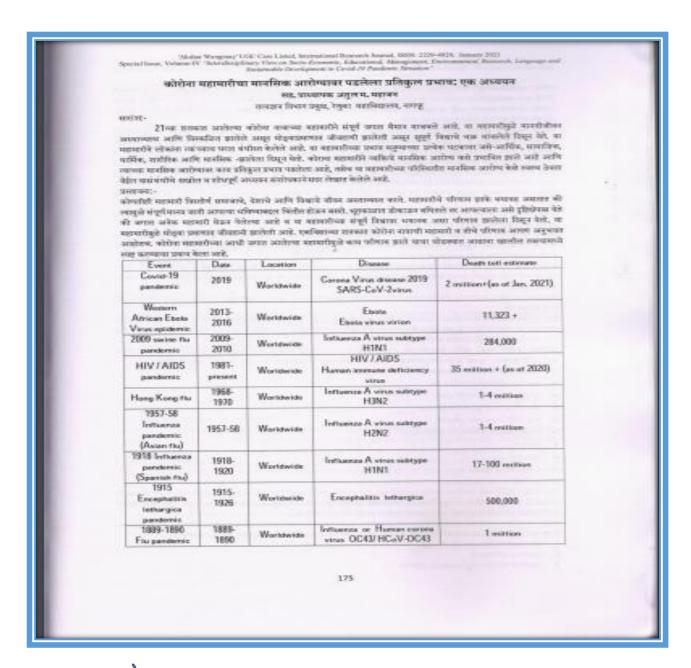

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VOLUME - IX. ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

S CONTENTS OF MARATHI PART - I 🤏

अ.क.	लेख आणि लेखकाचे नाव	कुछ का.
٤	भारतीय दर्शने आणि चार्वाक दर्शनातील पुरुषार्थ विचारविषयी असणाऱ्या मतांची चर्चा	2-3
	डॉ. अतुल म. महाजन	
7	गष्ट्रीय बौद्धीक संपद्म अधिकार	¥-€
	डॉ. सुरेखा अ. शर्मा	
3	सद्यस्थितीत त्रामगीतेतील सांस्कृतिक व सामाजिक स्थितीचा प्रभाव	0-22
	प्रा. डॉ. प्रशांत रा. देशपुख	
×	"प्रगत शैक्षणिक महराष्ट्र कार्यक्रम" अंतर्गत चाळीसगाव तालुक्यातील उच्च प्राथमिक	१२-१८
	शाळा स्तरावर समाज सहभागाचे वोगद्यन	
	श्री. ओमप्रकाशन रतन थेटे	
	प्रा. डॉ. पंकजकुमार शांताराम नव्रवरे	
Cq.	समाजकार्य	29-26
	Dr. Iliyas G. Bepari	
ξ.	नदिङ जिल्ह्यातील ही. ए, तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्याचा शिक्षक शिक्षणाकडे वधण्याच्या दृष्टीकोन	56-38
	मोरे शिरोमणी बिट्ठलराब	
	प्रा. इॉ. वाकिस्कर चंद्रकांत राघो	
10	महिला बचत गटाचे वानीय क्षेत्रतील योगद्धन	국식-४१
	प्रा. महेंद्र एन. कुंभारे	
6	भारत में बौद्धिक संपद्म अधिकार एवं समस्या	X5-X5
	डॉ. राजेश गायधनी	
3	वौद्धीक मालमता अधिकार व शासत विकास	86-05
	अनिल चि. सावळे	
50	कोविड -१९ आणि भारतीय अर्थव्ययस्था	47-40
	डॉ. हर्षना सोनकुसरे	
2.2	भारतीय कामगारांचा भारतीय अर्थञ्चवस्थेवर पडलेला त्रभाच	46-88
	प्रा. इॉ. सरला पेक्षाम	
१२	कुमार अवस्थेतील विद्यार्थ्याची वाहती व्यसनधिनता : कारणे व उपाय	६२-६९
	प्रविण रामचंद्र क्षीरसागर	
5.3	भारतातील असंबंदित कामगारांबर लॉकडाउनचा परिणाम व उपायबोजना	190-104
	डॉ. मनोज श्रीकृष्णराव प्रवार	
5.8	वौद्धीक मालमता अधिकार व शास्त विकास	95-60
	अनिल चि. साबडे	

1

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6,399 (www.sjifactor.com)

भारतीय दर्शने आणि चार्वाक दर्शनातील पुरूषार्थ विचाराविषयी असणाऱ्या मतांची चर्चा

डॉ. अतुल म. महादन

तत्वज्ञान विभाग, रेगुका कॉलेज, नागपुर

प्रावित मारतीय विवारवंतांनी मानवी जीवनाचा एकांनी दृष्टिकोपातूनव विवार केलेला नाही तर मानवी जीवन अक्रयात्म आणि भौतिकतेचे वित्तारण मिश्रण असल्वाचे त्यांनी सांगिवले. आणि या आज्यात्मक व भौतिक जीवनाकरीता त्यांनी मानवी जीवनाच्या चार ध्येवाचे विवेचन केले. ते म्हणजे धर्म, अर्थ, काम अणि मोहा ही चार पुरुषार्थ होत. ह्या विवारवंतांनी मनुष्याचे जीवन आव्यात्मिक, भौतिक आणि नैतिक दृष्टिने विवर्गसव करण्याकरीता पुरुषार्थाच्या आवश्यकतेवर भर दिला होतो.

वा चारडी पुरुषार्थाचे अत्यंत संदिग्त विदेचन आपण हवे करू.

- धर्म :— धर्म म्हणजे धारण करण्यायोग्य कर्म, धर्म व्यक्तिला योग्य मार्गदर्शन करतो, तो मनुष्याला विवकं आणि तर्कबृद्धि प्रदान करीत क्यातो, धर्मामुळे मनुष्य नैतिक विध्यात, उत्तम प्रवृत्ती, आणि न्यायोवित कृतिना योग्य प्रकारे कमञून आत्मसात किया घहण करीत असतो.
- 2. अर्थ :- अर्थ पुरूषार्थाचा सरक करळ संबंध शीतिक सुखाशी आहे. ज्या कावनांनी शीतिक सुख प्राप्त होत असते त्या सर्व साधनांचा समावेश अर्थ पुरूषार्थात करण्यात वेतो. अर्थाला पुरूषार्थ तेव्याच समजन्यात येते जेव्या तो धर्मावर आधारीत असेल. अधार्मिक अर्थाला सान्यता देण्यात येत नाही.
- 3. काम :— काम म्हणजे सर्व प्रकारच्या इच्छा किंवा वासना. काम पुरुषार्थाचे दोन अर्थ सांगण्यात आलेले आहे. संशुचित अर्थाने काम म्हणजे बीन तृत्वी किंवा बीन सुख तर विस्तृत अर्थाने काम पुरुषार्था मध्ये मनुष्याच्या सर्थ प्रवली. इच्छा, भावना सांचा समावेश होतो.
- 4. मोश :— मोश हा परम पुरुषार्थ आहे. मोश मानवी जीवनाचे चाव्य असून धर्म अर्थ आणि काम ही मोश प्राचीची साधने आहेत. मोश प्राचीमुळे मनुष्य जन्मगरणच्या चकातून मुक्ती प्राप्त करील असतो. आल्याचे परमात्म्यात थिलेन होने, जनमरणच्या चकातून मुक्ती मिळने आणि तत्त्वाचे ब्रान प्राप्त होणे मोशाची लक्षणे आहेत. या चारही पुरुषार्थाचे महत्व असे सांगण्यात येते की
- पुरुषार्वामुळे मनुष्याचा सर्वांनिण विकास होतो. पुरुषार्था मनुष्याच्या जीवनाचा तो आवार आहे ज्याचे पालन करून तो आपले जीवन जगत असतो आणि विभिन्न कर्तव्य पूर्ण करीत असतो. तो मीतिक पदार्थाचा उपमोग करून. त्यांचा आस्वाद घेवून मुक्तिकरीता उन्मुख होत असतो.
- पुरुषाचीमुळे मनुष्याच्या व्यक्तिलत्याचा विकास त्याचप्रमाणे क्याजाचाही विकास होतो. धर्म, अर्थ, काम आणि मोक्ष वा चार पुरुषाचीच्या साहायाने आपले कर्म करीत ईरवराप्रती आपली कर्मनिष्ठता व्यक्त करीत असतो.

MARATHI PART - 1 / Poor Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. : 40776

1

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti

lent: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no. : 8149051026 Contact no. : - 9422807224

ISSN 2277 - 5730 AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - IX

Issue - II

APRIL - JUNE - 2020

MARATHI PART - I

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING 2019 - 6.399 www.sjifactor.com

EDITOR

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole N Sc (Meho), M B A. (Mag.), M B A. (H R.), M.Drania (Acting), M.Drania (Prod. 8 Dir.), M Ed.

PUBLISHED BY <</p>

Ajanta Prakashan

Aurangabad. (M.S.)

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6,399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.क.	लेख आणि लेखकाचे नाव	एष्ट क.
દ્ધ	राष्ट्रसंतांचे मानवतावादी युगद्रष्टेपण !	49-68
	प्रा. डॉ. प्रफुल्ल तु. बन्तोड	
१६.	र्व. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचा शैक्षणिक दृष्टीकोन	19/4-19/9
	प्रा. डॉ. प्रमोद मनोहर बोधाने	
१७	प्रमगीतेतील कल्याणकारी अर्थशास्त्र साळाची गरज	66-50
	डॉ. पी. एस. चंगोले	
ર૮	राष्ट्रसंत लुकडोजी महाराज यांना अभिन्नेत असलेला नामआरोग्य	55-53
	न्ना. डॉ. रविंद्र विटोसा विखार	
হ ৭	जनक्रांतीचे शिल्पकार तुकडोजी नहाराज	98-96
	डॉ. संजय गो. ठवळे	
50	माणिक बंदूजी ब्रहमभट्ट ते बंदनीय राष्ट्रसंत तुकडोजी महराज:एक जीवन प्रवास	44-500
	शेख समरीन बेगम इक्राहिम	
२१	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांच्या मामगीतेतील मानस्वच्छतेचे व कलेचे महत्व	१०८-११
	न्ना. डॉ. शरद बेलोरकर	
२२	राष्ट्रसंतांची प्रामस्वराज्याची संकल्पना	229-22
	प्रा. डॉ. शरद देवराव उमाटे	
२३	निरामय आरोग्य आणि पानगीता	११७-१२
	डॉ. सुभाव ज्ञानवा गव्हामे	
5.8	राष्ट्रसंतांना अपेक्षीत असलेली आदर्श शिक्षण पदली	१२२-१२८
	डॉ. प्रा. सी. एस. पी. लाखे	
રહ	राष्ट्रसंत लुकडोजी महाराजांची सामाजिक कार्यसंपदा : एक चिकित्सक अभ्यास	256-55
	प्रा. डॉ. बंदना राजेश शिंदे	
२६	संत तुष्वदोजी महाराज यांचे मामरक्षाचे तत्त्वज्ञान	698-694
	डॉ. प्रेमा लेकुरवाळे चोपडे	
হড	राष्ट्रसंत लुकडोजी महाराज य भूदान आदिलन	520-52
	प्रा. डॉ. लोकेशकुपार एव. नंदेश्वर	
२८	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज एक शम सुधारक संत	१४५-१५
	प्रा. जयवंत मध्याजी काकडे	

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

VOLUME - IX, ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6,399 (www.sjifactor.com)

२६. संत तुकडोजी महाराज यांचे प्रामरक्षाचे तत्वज्ञान

डॉ. प्रेमा लेकुरवाळे चोपडे

सहयोगी प्रध्यापक, मराठी विभाग प्रमुख, रेगुका कॉलेज, नागपूर.

१९वे पातवः महावे स्वातंत्रव चळवळीचे महान ओळखठवा जाते.प्रत्येवाचा वरण हा आपण्याण स्वातंत्र्य कसे प्राप्त होईल बाकड़े लख देत होते. मातृभूमीकरिता प्राप्ताची आहती दयायची असा एकमेव उदेश होता. विदर्भाचीही भूमी त्वाला अपवाद नाही. नुलाव महाराज, आवार्य विनोवा भावे, वैवस्वसूर्ती बाहरेवावा, गएसंत तुकहोजी महाराज वांचे स्वान महनीय आहे.समाजामध्ये ज्यांचे विचार अब आहे. त्यांना इरदाती दिली छ—या अपनि समाजसुभारक व धर्मप्रसारक होने त्यांनी आपस्या खंजेरीच्या विस्तराने समाजद्वयंधनाचे कार्य केले. ईरवर स प्रत्येकाच्या दायी असतो.असा प्रगत्भ विचार त्यांनी वितर

प्रामगीला हा राष्ट्रयंताच्या याहित्यातील महत्त्वाचा प्रंत आहे.गाव,श्रेडी पांचा विकास झाल्याशिवाय देशाची प्रवती होगार नाही. ब्राम हा देशाचा कथा आहे. राष्ट्रयंतानी ब्रामगीनेच्या माध्यमानुरायवातील भेदभाव हम अधिवत्वात आगण्यावरिता त्यांची तीव तळमळ ब्रामगीवेतून विसून मेते.पूर्वापार चालत आलेल्या रूसी, परंपरा यांना छेद देण्याकरिता त्यांनी नवी दृष्टी दिली.त्यांनी माणसामाणसात ईरकर वर्षितत्व

आम्ही आपुल्यासाठी मालो चदेल सर्वांसाठी कार्य करती

लाचि भाव त्याने स्फरतोद्यम्हणोनि चरित्रा देव चित्री

त्यांनी देश मर्शामाध्ये कार्य करतो क्रणांमोदल भेदभाव करीत नाही इतक्या मध्या आणि मोप्या भावेत मापितारे आहे

राष्ट्राच्या उन्ततीसाठी प्रत्येक खेडे स्वयंपूर्ण बायका पातीने खेडे हे एक स्वयंपूर्ण महण्डन भारतान अध्यायका हवे तरच भारत प्रवतसञ्चात मान्यना पावेक, या तत्वक्रावाने प्रतिन होऊन राष्ट्रसंत आवरमकता आहे.'खेडी सुधार' असे म्हणून चालगार नाडी तर प्रत्यस क्टीटून कार्य करावे लागेल अस्त मजरी दाम निरुपय केला आणि कार्य करने मुरू केले त्यांनी क्रमगीता ही क्रामनावाला आर्पण केलेली आहे

'तृहया श्रमास प्रतिष्ठा मिळो हा सकळांचे लक्ष तृजकहे वळो हा मानवतेचे तेज डाळडाळो च विष्यामाजी या योगेहाहा

पएसे पाए - २ / Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. : 40776

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Impact Factor 5.604

p-ISSN 2454-7409

e-ISSN 2582-5305

डॉ. पाळ मांडवकर संशोधन केंद्र आणि संव गाउने बाबा अमरावती विसापीठ मराठी प्राच्यापक परिनद यांचा संयुक्त ठपक्रम

मराठी प्राध्यापक संशोधन पत्रिका

Peer Reviewed Annual National Research Journal as per UGC Guidelines VOL 6 ISSUE 3 January 2021

वर्ष सहावे, अंक तिसय, जानेवारी २०२१

Chief Editor

Dr. Pavan Mandavkar

Chairman, DBM Research Centre President, Sant Gadge Baba Amravati Vidyapeeth Marathi Pradhyapak Parishad, Amravati Address Peincipal, Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal, Maharashtra, India 445 401 E Mail: marathiorashyapak@gmail.com | Mobile No: +91-9422867658

> **प्राज्ञां सी. वीय मांडवकर** क, डॉ. चळ नांश्यकर वंशोवर वं न्य, कर्तान, जि. प्रवास Associate Editor & Publisher Dr. Mrs. Veera Mandaykar

Director, DBM Research Centre co: Indira Mahawidyalaya, Kalamb, Dist. Yavannal, Maharashtra, India 445 401 E Mail: <u>veeramandovkar1800 gmail.com</u> Mobile No: +91-0403014885

संपादक मंडळ Editorial Board

बॉ. कबू आदे, प्रा. रेखा वाठ, ढॉ. ननपत ठरबुदे, प्रा. नीलकंठ नक्ले, प्रा. सक्षेत्र लखदिये

1. De. R.T. Ade, Address: Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal 445 401 (India)
E mail: missake2512@missl.com Mobile No.: +91-9422608715
2. Prof. R.M. Wath, Address: Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal 445 401 (India)
E mail: pikhawath23@misl.com, Mobile No.: +91-9422153383
3. Dr. G.P. Urkande, Address: Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal 445 401 (India)
E mail: urkandestanpat@misl.com Mobile No.: +91-965034097
4. Prof. N.V. Naruke, Address: Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal 445 401 (India)
E mail: unitentificatiba3@misl.com Mobile No.: +91-9023909296
5. Prof. S.Y. Lakhadive, Address: Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal 445 401 (India)
E mail: saruj200akhadive@misl.com Mobile No.: +91-9420199479

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

साठी प्राध्यापक अंशोधन परिका (MPSP) / Vol.6 / Jane 3 / Jan. 2021 / Immed Factor 5.604 (SHF

अनुक्रमणिका

•	अविकासमधी पहरू : यर्गस्योदनीये आकरन	में. पुरुषय भी. नासक	4-6
3	पंतोक्त केवर्वार स्थितवंदरे : पदरुख काळ	जॉ. मीनाची चुरेल क्याटे	4-44
3	रक्कनी पा. र. राने पाने मेन जानि महास्वान कान्य	जॉ. राष्ट्र जे. नेवान	22-24
¥	र्शकरक्षम संग्रह नांची कथा	प्र. सें. पैकास कासके	29-25
-	र्जः विः सरदेशपुत्रः । मानवी अस्तितस्त्राचा सोग येनारा स्टेबक	प्र. वॉ. विवेद रखेड	₹0—₹4
۹.	पुरुपात्रजांचा प्रेनविक्कत दृष्टिकोन	प्राज्ञों. समिता मानवयन पनार	२९-२८
•	परित्र राजीपतीच्या कविवेतील आसमान	र्वे. तेव सेपुरवाने	24-88
	महानुष्यानि प्रवास्थान	प्रा. वॉ. मीवा चुनवरे	#X-#4
3	म्मदिककी स्वतित्वार माणिकृत होगारे महत्वपूर्ण परक :- (तथाँ, चार्यिका, सुरुदेशरकृत, तसा कांगले १)	र्वे. नरीव न. परिके	**-#4
₹•	नावनाय कोत्यावरके यांच्या कथा साहित्यातीक पुरस्तरमञ	र्जे. मसोक पत्तो	34-40
22	साहित्य नेतना : संकरपना य स्वक्त	अ.ऑ. स्कुरु चनादेन परमकर	42-44
	पर्योक्तन संस्कृतन एक लोकप्रसम्बद्ध व्यापी	र्वो. स्वीत मुखाबे	44-49
4.5	स्वीवज्ञय अवेर्येची क्षिता	प्रा. वॉ. सिप्टर जीक्यों हे	46-42
4.8	रूप रिवणाच्या मदलाया संकरपनेत रिवकांची पूर्विका	र्के. चुलर्ग य. गरुवे	45-44
	पारतीय परस्या विशुक्त चनावीचा इतिहास	डॉ. विवयकुमार खंदारे	40-00
	र्वे. यक्तवदेववि व्यक्तिपनिषयक विचार	ज्ञ. नायो दि. यनपरकी / विद्युवन	at-at
	क्षेत्रवादित्व व वर्धमानकाळ	प्रा. सरद वार्गके	A. A.
1	कवित्री विकासार्व गीवरी	त्र. डॉ. त्रियदर्शनी वसंतरम देशमुख	w-a
23	कोर्वन आणि स्वक्रिय	र्जे. सी. पीच मांडनकर	८२–८६

p-ISSN 2454-7409 / e-ISSN 2582-5305 / Peer Reviewed Annual National Indexed Journal / 3

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

मराठी प्राप्त्यापक संशोधन परिका (MFSP) / Vol 6 / Issue 3 / Jan. 2021 / Immact Factor 5.604 (SHF)

दलित कवयित्रींच्या कवितेतील आत्मभान

डॉ. प्रेम्ब लेकुरवाळे सहयोगी प्राप्तासक मध्ये विचार प्रमुख

रेनुका कॅलेब, नागूर, महावस् (India)

T TO premalekurwale@gmail.com TYTER 164+112261

eraneri —

१९६० नेतर जागेण सहित्य पात्रमा, जीवादी सहित्य पात्रमा, व्हित्य सहित्य पात्रमा, जाहार सारोग्या दिस्सार, १९%, नेतर स्थान स्वाधानांचे शिक्षण मास्त्र मेड्रेक्टे त्याचा प्रतिवार मासून या रावीतिक मुद्दिविय विशे निपार सारामा कार्यका प्रतिवार मासून परिवा पुरावती मारान्य सारोग क्रिक्स क्ष्मी स्थानियान सारो, सारिक्सी पात्रमानीचा सारीकार्य परिवार समून दिख्य पुरावती मारान्य सारोग विश्वपी मीनानियान मिरानेग्य सारिक्सान् निर्मात्व मारान्यमासून गांवको, पुत्रीक सारामांच्या सारोग केर्किय केर्कियां मारान्यमासून साथि करियोच्या माम्यानान्त्र सी समून प्रतासा कोर स्थे राष्ट्रपात्रमा सारान्यमा केर्क्य केर्क्य, १९६० नेतर सिर्मा गोलवा स्थानात्र किंतु कारान्य, १९७५, पर्वत सम्याम विश्वप पुरावतिया सहित्य निर्मिती कारा होत्या.

सी दरस्याच्या विभिन्नाने प्रात्मेकी चनव्यपूर्वी चनव्यप्रस्था विभागानी महत्यपूर्ण उसकी आहे. विभागाने मानुस्त्रपाणी समय पान १९७५ नंतर विशेषताने चानुस प्राते. आनुष्याको क्या द्वांनेनेत्रपूर वयस्थाने मानुस्त्रपाणी समय पाने स्वारम्य स्ववित्यवित्यक मानुष्य देखील बदलत नेत्या.

रता पुत्र वजनवर मूल्य ज्यावना पुरू आग व्यावनावार पुत्र राज्यात्व कार. एवा वका धारवानावार कारत्या वश्चित् वाराधिक वार्णाय आरायात्व वार्णा व्यावना मेठा. क्योंक्य पुत्रे व डॉस्टर वाराधारेत व्यावकर प्रांच्या निवादंत्र वाराय केंद्रत दक्षिय क्याव्या व्यावकर दक्षिय स्थित कार्याव्याव निर्मित्र विशेष व्याव क्षेत्रत पार दक्षके कार्युत केंद्री त्या दात्यात बोठक स्थाव्यावर दक्षिय स्थित क्षित्री केटी. त्यावच्ये केटव, विशेष, नकार व मानवाया पुरस्कार का स्थितेने दिवा.

~~ज्~~योती लांनेवार–

वी . मानावासन नार्वक्रम पांच्या गायाच्या आण पांची परंत्या छेवाच्या परंत्रा प्रांच्या स्वित्याच्या आहे. मानावास की वाया केल पांच्या स्वित्या, तिथी चनावासीक पूरित्या, आवण्या सिप्या, त्यांचे चनावासिक प्रांच्या की वाया विकास की प्रांच्या सिप्यांचे केंद्र मिल अवस्तु प्रांच्याचे अनुपर प्रांची अवस्त्या की मेल अवस्त्र की प्रांची अवस्त्र की माने अवस्त क्या आहण प्रेच्यांचे परंत्री का वाया प्रांची की माने अवस्त्र की माने अवस्त्र की माने अवस्त्र का अवस्त्र के प्रांची प्रांची की मानावास प्रांची प्रांची प्रांची की मानावास प्रांची पर प्रांची की प्रांची परंत्र का प्रांची की प्रांची प्रांची परंत्र का प्रांची परं

क्र पुरात हुने क्लाल

p-ISSN 2454-7409 / e-ISSN 2582-5305 / Peer Reviewed Annual National Indexed Journal / 29

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

Impact Factor 5.455

p-ISSN 2349-9370

c-ISSN 2582-4848

RESEARCH JOURNAL OF INDIA

Peer Reviewed Annual National Research Journal for Multi-Disciplinary Studies since 2014

Volume 7 Issue 9

October 2020

Regular Issue 2

Chief Editor

Dr. Pavan Mandavkar
Principal, Indira Mahavidyalaya & Chairman, DBMRC
Presedent, Sant Godge Baba Amravati Vidyapoeth Manathi Pradhyapak Parishad, Amravati

Associate Editor

Dr. Veera Mandavkar

Director, Dr. Bhau Mundavkar Research Centre (DBMRC)

--- Editorial Board ---Prof. R.M. Wath

Prof. N.V. Narule

Dr. G.P. Urkunde Prof. S.Y. Lakhadiye

Dr. R.T. Ade Details: http://www.researchjournal.net.in/first/second/EditorialBoard/

- Invited Editors c, Wokingham RG41 2AQ, Berkshire, UK Vikram Raje, 4. Alderman Willey Close, Wokingham – RG41 2AQ, Berkshire, UK
   Vishal Dahalkar, 20747, N Margaret Ave, Prairie View, IL 60069 USA
   Dr. Anita Gupte Patil, Auchland, New Zealand
   Ranjit Raje, 20183 Whiteman Street, Southbank, Melbourne, VIC-3006, Australia

4. Ranjit Raje, 20183 Whiteman Street, Southbank, Melbourne, VIC-3006, Australia
Advisory Board

Mrs. Sonali Duhalikar, 20747, N Margaret Ave, Pranie View, IL 60069 USA

Dr. J. Prabhash, Former Pro-VC, Uni. of Kerala, Thiruvaranthpuram, Director General of State instituts of parliamentary affairs, Visiting fellow of diff. Uni. Australia, USA

Dr. Ramsesh Mangal, NAAC Assessor, Ex. Principal, MRIS Guj. College & Director SVCC, Indore, M.P.

Dr. Anil Gağibhiye, Ex. Principal, Gevt. college Sandarper, Dot. Dhar, M.P.

Dr. Shashikant Sawant, En. H.O.D., Maratha, Vikeum Vishwavidyalaya, Ujjain, M.P.

Prof. Direchkennar Joshi, Ex. Registrar, S.G.B. Ameravati University, Ameravati

Dr. Santoh Thakre, Ex. Dean, Faculty of Social Science, S.G.B. Ameravati Univ. Ameravati

Dr. W. Kale, Ex. Dean, Faculty of Commerce, S.G.B. Ameravati Univ. Ameravati

Dr. M. Kale, Ex. Dean, Faculty of Commerce, S.G.B. Ameravati University Ameravit

Dr. P.W. Kale, Ex. Dean, Faculty of Commerce, S.G.B. Ameravati University, Ameravati Dr. R.A. Mishra, Principal, Amerakathand Mahavidyalaya, Yavatmal Dr. U.V. Navalekar, Principal, Atsocheb Parvekar Mahvidyalaya, Yavatmal Dr. U.V. Navalekar, Principal, Atsocheb Parvekar Mahvidyalaya, Yavatmal Dr. J.M. Chatar, Principal, Sent Naskibai Wadhwani Kala Mahavidyalaya, Yavatmal

Publisher: Dr. Mrs. Veera Mandavkar, Director, Dr. Bhau Mandavkar Research Centre Indira Mahavidyalaya, Kalamb, Dist. Yavatmal, Maharashtra 445-401(India)

E-mail - researchiosemalofindia ⊕email.com — Abcenate mail id - marathipradibyapak⊕gmail.com

Telephone: 07201-226147, 226129, Mob. Chief Editor: 9422867658, Director & Publisher: 9403014885

Websites: www.researchiosemal.net.in www.indiramahavidyalaya.com

Printer: Seva Prakashan, Vijay Colory, Rakmini Nagar, Amravati, Maharashtra 444-606

Cover Page Design & Computer Work: Dr. Pavan Mandavkar

Online Access: Free / Subscription for hard copy for a year including special issues Rs. 500/-by Cheque/DD/netbanking in favour of Director, Dr. Bhan Mandavkar Research Centre, A/c No. 60175373000, Bank of Maharashtra, Branch - Azad Maidan Road, Yavatmal, IFSC - MAH80000047

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

From the Bench of Editor

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Research Journal of India (RJI) / Vol. 7 / Issue 9 / Oct. 2020 / Reguar Issue / Impact Factor 5.455

Index

Dr. Payan Mandaykar

	From the Benefi of Editor	LAC. Favan Manday Kar	-
	Index		3
1	ROLE OF SPORT PSYCHOLOGY IN ENHANCING MOTIVATION AND PERFORMANCE OF SPORT PLAYERS	Dr. Devanand Ambhore	4-7
2	Water Harvesting - An Exigency of Nation	Prof. Ku. Mangala M. Kanate	8-11
3	Bushfire effects on forest plants and Regeneration	Pranali V. Parimal,	12-15
	of plants in Australia (Study 2019 -2020)	Dr. Umeshchandra B. Madavi	
4	महित्य स्वाचीकरमाच्या योचनांचे सम्बदन	डॉ. किस एव. सब्दे	16-19
5	रवीद राष्ट्र : चीवन आणि साहित्य	जा. वॉ. विनेद दे. रखेड	20-23
6	जीवस्त्रची वैवास्ति पूरिका	प्र. सुका वस्तुरे ~~- व~~ रकेकर	24-26
7	कोबीड — १९ मझनारीच्या काळाव महिला चरपंपांनी केलेल्या कालावा अन्याय	प्रा. वॉ. सरन रॉवे	27-31
8	करेब (Covid-19) महामारीची चर्ल्यकृती माणि शिवण वेजक्षेत्रक हैं—स्टिनिये मान्यतः एक विस्तेषण	प्रा. सीमा विश्वसम्बन्ध रोटे	32-36
9	वेरिया विश्ववादील पूर्वी जन्मेव्यादील वदलवि चीचेरिक विश्ववेषण (२००१—२०११)	प्रा. एत. ची. स्वके	37-42
10	र्शव वृक्तवर्गाने सामानिक प्रजेका : एक अन्यपानी	प्रा. रेका भी. इंगेले	43-46
11	चेंड-परमान चनासीची स्वस्य व गाविसी	मा. अञ्चलपुर्वार साम्रो	47-49
12	राष्ट्रपंत्रचे को सक्तीकरन व महिलोनकी विकास निवार	डॉ. राजस्य पाकरम चेंपटे	50-52
13	मरको प्रमीन बाहित्सची पाना	डॉ. रवास्त पाजरम पुरी	53-56
14	राष्ट्रपंत तुक्त्वोणी महायाणी निवाहरित्यक निवार	प्रा. विकास चंचरे	57-59
15	दक्षित कवितेतील सूर्व प्रतिमा	म. वॉ. स्टीद पुरवादे	60-62
16	ती. पुरुषस्य प्रसारमध्ये पुरुषे गीरे :- एक विकास	सं. संबंध पीळबंड पार्टीक	63-66
17	मान्ययांच्या चारविवरेकरवाचे सामाचिक परिवास	र्वो. दिलीय कारके	67-69
18	प्राणीय कार्यस्तीतील कामकार आणि शेवकरी पांच्यातील संस्कृति विराण	र्वे. पुरार क्रका ग्याने	70-72
19	र्वत प्रापेत्वर पांच्या वात्रकासकृत समानतेचे बीच	वॉ. प्रेम सेमुखाने	73-77
20	निपदकारिकांचे कार्य : एक दृष्टिवेग	म. कॉ. विवेद पू. पालेख	78-80

(Note: All rights are reserved with the Publisher & Editorial Board. The opinion expressed are of the authors & the association advisory board, editorial board as well as the peer committee does not hold any responsibility for any of the views expressed. Judiciary matter in Kalamb Court only.)

p-ISSN 2349-9370 / e-ISSN 2582-4848 / Peer Reviewed Annual National Indexed Journal / 3

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

Principal
Renuka College
BESA Near BOI Negrour-37

89-93 94-102 103-108 109-115

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Research Journal of India (RII) / Vol. 7 / Issue 9 / Oct. 2020 / Reguar Issue / Impact Factor 5.455

संत ज्ञानेश्वर यांच्या तत्त्वज्ञानातून समानतेचे बीज

नाम विश्वपालुक रेगुल चाँनेय

Email: premalekurwale@gmail.com

STREET 9250383328

सार्थरा —

मण्डुपिन झनेतर साझाविक हिंदू क्यान, हिंदू वर्ग सर्ग त्रको को साईची संकात सायकोका होता. समायाची कम्म-नीय व्यापिको चेवाकोच्या समायाची एकता य संकारता, वर्णवास कियानां सामायाची वर्णका साईकी कार्गी अमील आकेको अकाता त्या समायाका मार्यक्रमार्थीय संग झनेत्यांची त्यांचा समाय अगलेकातान क्या क्यांची ,अदास हेतूने स्वयान्यकारोच्या पुराविक्वीकारी समायाची त्यांने त्यान करणायाती त्यांची अधिकारी पातक क्यांचे आणि त्यांनी पर्वाचार्याच्या माण्यावृत्त की बाद सुक्री करण दिली. झनेत्यंच्या सरकाराणि पुराव विकास सर्वाचाय आहे. वर्षण आणाता पर्वाच साईची अवस्था प्रवादित्याचुन संगाय कोचांचा समायाचीय पंताचार्याच्या सीचे एक नवे विकास स्थापका आले. झनेत्याची आपत्या प्रवादित्याचुन सामाय कोचांचा समायाच्या हेतू या श्रीविक्वाचून करणाया अवस्थ केला आहे.

प्रस्तावना —

देशमा सरकाराकृत मानने मुक्ते सातते वर्णनापूर क्षान्येगी समृतकारी सरस्य स्थास शिवका आसी आहे.त्याची विचायने देशकीय प्रमाण आहे. असूरकार्णीया क्षार निर्धार माहत्य आहे.त्याची विद्यासका माहत-मांच्या परेचरी क्षानेश्याचे परन होतात. क्षान्येश्याच प्रेनेश्यर पास्तवीं माहत्यों स्थास प्रेम् वेदी अमोजनी सुरक्ष राजन्यासके अमोज विचायन आणि पानकाकारोजनी क्षानाका दिले.

न्यायपु से संतर्भी आणि वीर्याणी पूर्ण व्याप्त आंत्रकाली वार्या वार्याणी संस्कृतीये आणि उत्तर वीर्याण्यायां विद्याणीय प्राप्त वार्याणीय वार्या

भागवत धर्माची पूर्वपीठिका —

বীকৈ বাৰ্ষি ক্ৰমত চাৰোৰ পৰ্য আচনৰ ব্যাৰ্থৰ বঁচন ব্যক্তিবাদক্ষয়াই প্ৰথমেই ভাৰতিবা সমূক্ষিৰ সাক্ষৰ সমূহ ক্ষুৰে বাৰ্ষি প্ৰথম দীনৰ ক্ষমৰ আমি সমূহক্ষয়াই ক্ষমৰ বাৰ্ষি সহিত্ ক্ষমেট, সাক্ষৰ সম্ভিত্যক স্মান্তিককৰ ৰ অসমৰ অন্তব্যুক্তিক কোনী কৰাই ক্ষমৰ দী সাক্ষয়াৰ ব্যাহ্য ব্যাহ্য কৰাই ব বাৰ্ষিয়া অনুষ্ঠানৰ ব্যাহ্যক প্ৰকৰ্মৰা মুখ্যা মান্তব্য ক্ষমিত্যক সম্ভিত্য নিৰ্দিশ

वन्यविक्ष रूप नीय भावका या पंत्रस वाचा गावती. आविष्य पुत्री ओर्थिको पार । अधिकार स्वर्थन आहे येव ॥ असा क्ष्यर व्यापक राज्यस्य स्वापी आरोगी झाली सेखी.त्याचुळे स्वित्यपर रावध्य व्यापकार करनात्री अञ्चामाने व अवविष्यवेते पसुदुश्य जीवन व्यापक या गुर्धाविष्युक्त क्ष्यर वीवस्या, आव्यास्तिक क्ष्यातीय व्यक्तिक चर्ने कुला सार्व्यक्रमा क्ष्यर कुलाई, कुंबर असती, गावर वन्ति सर्वी व्यापी सेक्ष्य पार्टिक प्रमाणिक स्वर्थन निःक्षेत्रीयम्पने स्वर्थक स्वाप्ते, जीवासेका, पंत्र वर्धस्यर, नेस बुंबर, नक्षर सीमार, जंका महार चार्य संस्थाती

p-ISSN 2349-9370 / e-ISSN 2582-4848 / Peer Reviewed Annual National Indexed Journal / 73

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

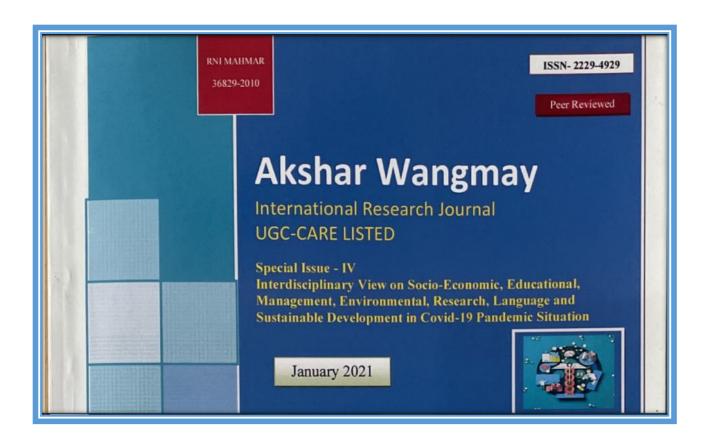

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

S	'Akshar Wangmay' UGC Care Listed, International Research Journal, ISSN: 2229-4929, January 2021 secial Issue, Volume-IV "Interdisciplinary View on Socio-Economic, Educational, Management, Environmental, Research, Language	
	Sustainable Development in Covid-19 Pandemic Situation"	ge and
1	कोरोनाचा प्रादृश्भाव आणि सामृदायीक आरोग्य	
1	सहा. प्रा. डॉ. संतोष पंढरीनाथ मेंढेकर	15
48	कोविड -19 चा भारतावर पडलेला प्रभाव : एक ऐतिहासिक अध्ययन	
10	डॉ. कैलाश फुलमाळी	16
49	महिला सक्षमीकरण आणि स्वयंसहाय्य बचत गट	-
1800	प्रा.डॉ.रेखा बाबाजी मेश्राम	10
50	उच्च शिक्षणातील गुणवत्ता आणि शाश्वत विकास	10
101301	डॉ. विकास विठठूल शेवाळे आदिवासी जीवन पर कोरोना संक्रमण का प्रभाव	100
51	प्रा.मजहर एम.कोतवाल	17
52	कोरोना महामारीचा मानसिक आरोग्यावर पडलेला प्रतिकुल प्रभाव: एक अध्ययन	-
- being	सह, प्राध्यापक अनुल म. महाजन	17
53	राष्ट्रपिता महात्मा गांधीजी यां चे स्नीविषयक विचार	17
	प्रा. नामदेव भि. वरभे, डॉ. बी. एम. क-हाडे	100

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Akshar Wangmay' UGC Care Listed, International Research Journal, ISSN: 2229-4929, January 2021

Akshar Wangmay' UGC Care Listed, International Research Journal, ISSN: 2229-4929, January 2021

Column-IV "Interdisciplinary View on Socio-Economic, Educational, Management, Environmental, Research, Language and Sustainable Development in Covid-19 Pandemic Situation"

कोरोनाचा प्रादूरभाव आणि सामूदायीक आरोग्य

सहा. प्रा. डॉ. संतोष पंढरीनाथ मेंडेकर

समाजशास्त्र, विभाग प्रमुख, रेणुका कॉलेज बेसा, नागपूर Email santoshmendhekar@gmail.com

सार्गम् कोरोना सारख्या जागतीक महामारीच्या अर्थात सार्वजनिक आरोग्याच्या या महत्त्वपूर्ण उपखंडात समुदायातील सदस्यांना त्यांचे कोरोना सारख्या आगतीक महामारीच्या अर्थात सार्वजनिक आरोग्याच्या रोगांचा प्रसार रोखण्यासाठी आणि नैसर्गिक आपतींसाठी अर्गाग्य टिकव्न ठेवण्यास आणि सुधारण्यात मदत करण्यासाठी, कोरोनाच्या रोगांचा प्रसार रोखण्यासाठी पुढाकारांचासमावेश आहे. "समुदाय पातळीवर काम केल्याने निरोगी जीवनास चालना मिळते, तीव्र आजार रोखण्यास त्यारी करण्यासाठी पुढाकारांचासमावेश आहे. "समुदाय पातळीवर काम केल्याने निरोगी जीवनास चालना मिळते, तीव्र आजार रोखण्यास त्यारी करण्यासाठी पुढाकारांचासमावेश आहे. "समुदाय पातळीवर काम केल्याने निरोगी जीवनास चालना मिळते, तीव्र आजार रोखण्यास त्यारी करण्यासाठी पुढाकारांचासमावेश आहे. "समुदाय पातळीवर काम केल्याने निरोगी जीवनास चालना मिळते, तीव्र आजार रोखण्यास करण्यासाठी करण्यासाठी पुढाकारांचासमावेश आहे. "समुदाय पातळीवर काम केल्याने निरोगी जीवनास चालना मिळते, तीव्र आजार रोखण्यास करण्यासाठी करण्यासाठी

केते आहे. कोरोना सारख्या जागतीक महामारीच्या संदर्भात घोक्यांचा पर्दाफाश करणारी आरोग्य मेले आणि जाहिरात मोहिमेमुळे निरोगी _{जीवनशैली} निवडण्याच्या महत्त्वविषयी जागरूकता वाढू शकते.

शला नवडरा सीडीसीने शाळांमधील पोषण मार्गदर्शक तत्त्वांना चालना देण्यावर आणि मुलांच्या अभ्यासक्रमात शारीरिक शिक्षणाचे प्रमाण

वाहावण्यावरहा राज्य मेळावा किंवा रक्त दान मोहीमेवर स्वयंसेवा करून, स्थानिक लोकांना हिरव्या जागेचा विकास करण्यासाठी आणि लोक आरोग्य मेळावा किंवा रक्त दान मोहीमेवर स्वयंसेवा करून, स्थानिक लोकांना हिरव्या जागेचा विकास करण्यासाठी आणि पायवाट चालण्यासाठी आणि स्वतःचे आरोग्य टिकवून ठेवून आपल्या समुदायाच्या आरोग्यासाठी जागृत कर शकतात

कोरोना सारख्या जागतीक महामारीच्या जिवधेणी बदलत्या वातावरणात आपल्याला जगण्याकरिता संघर्ष करायचा आहे. अश्या केरोना सारख्या जागतीक महामारीच्या जिवधेणी बदलत्या वातावरणात आपल्याला जगण्याकरिता संघर्ष करायचा आहे. अश्या वेळेस भी तुम्हाला एकच सांगेल की, सकारात्मकता ठेवा. जिवनात कीतीही संकट आले, कीतीही चढ-उतार आले तरी त्यामधून आपल्याला मार्ग काढायला सकारात्मकता हा रामबान उपाय आहे. आणि म्हणून भी असे म्हणेन की सकारात्मकता आणि एकोपा है दोन असे शत्र आहे की ज्याने करोनाने उभा केलेला संकट काळाला आपण मात देऊ शकतो. आणि आपन जिवणाच्या नविन बदलाशी समायोजन कहन पुढे वाढू शकतो

विषय निवड

नारीन मारित आहे की कारी टिनमा पर्वी माल कारी व्यवस्थीत व मालीत शरू अमतांना अचानक व

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

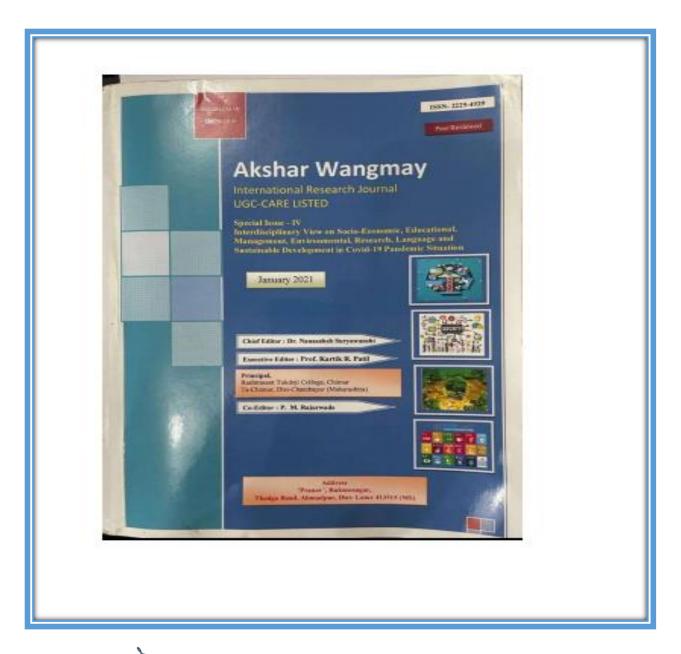

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

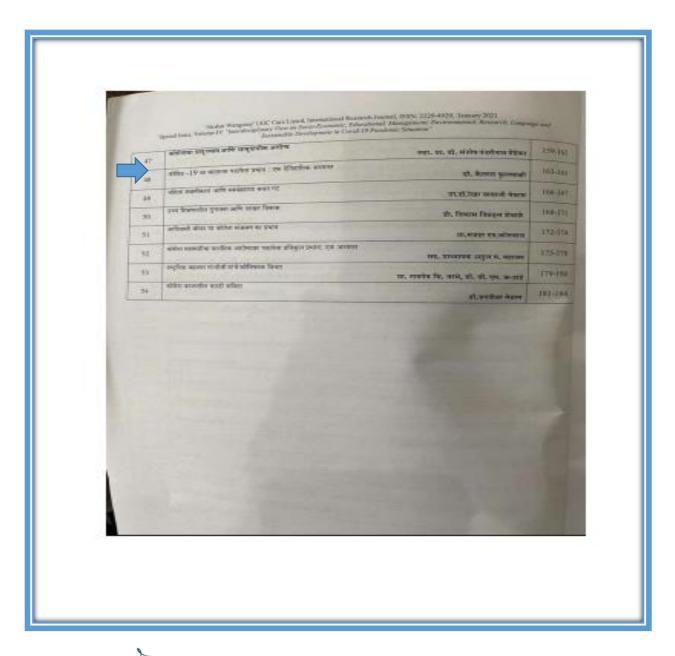

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

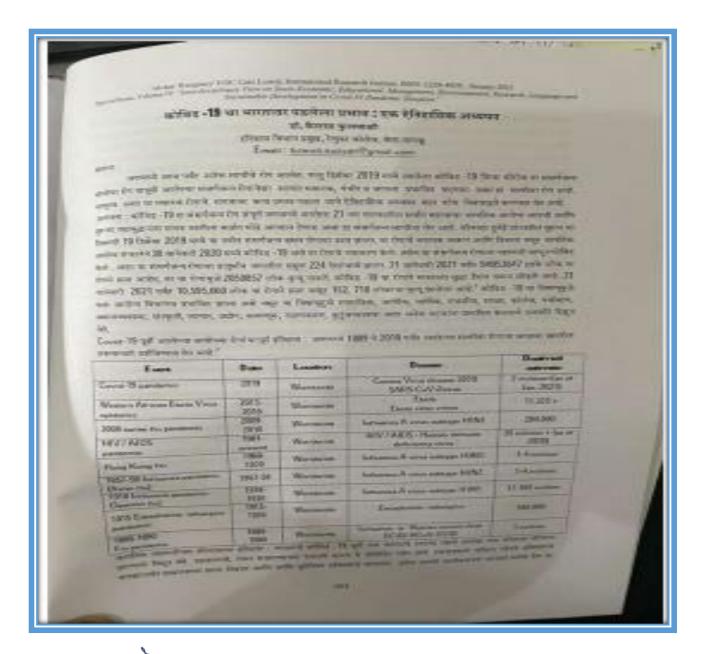
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

ISSN 2277 - 5730 AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY QUARTERLY RESEARCH JOURNAL A.JANTA APRIL - JUNE - 2020 Volume - IX Issue - II MARATHI PART - II Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal Journal No. 40776 IMPACT FACTOR / INDEXING 2019 - 6.399 www.sjifactor.com EDITOR <</p> sst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole MSs (Matre), M.B.A. (Map.), M.B.A. (H.R.), M.Drane (Acting), M.Drane (Prof. & Dir.), M.Ed. ◆ PUBLISHED BY ◆ Ajanta Prakashan Aurangabad. (M.S.)

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VOLUME - IX. ISSUE - II - APRIL - JUNE - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.ajifactor.com)

A CONTENTS OF MARATHI PART - II

H.W.	लेख आणि लेखकाचे नाव	कृत हा.
ŧ	डी. वासासक्षेत्र ओवेडकर पांचे शेती विश्वक विचार	1-3
	प्रा. ही, चंड्रकांग सम्हार	25-27-0
ą	डॉ. बाबासहेब अविडक्स यांचे विकती व्यवसायविषयम विचार	X-6
	प्रा. दलक्षय राम्बिक्जनराव मुंडे	
3	डॉ. बावासाहेब अविडकर यांचे सामाजिक व शिक्षाविषयक विचार	9-84
	श्र. डॉ. जिलेल नागमण ककाण	
¥.	महादाची सामाजिक क्रांनी : चवदार तरहे सत्यावहाच्या विशेष संदर्भात	\$6-51
	डा. डॉ. केलाज कुलनावी	1,000
	हिंदुबोड दिल आणि बाबासाहेर अविहासर गांचे भी उनले विषयस विचार	₹ €- ₹ ₹
	डा. मनिषा क्षेत्रिककुमान पाटील	
4	डॉ. बाबामाहेब आंबेडबरा आर्थिक विचार	रथ-२८
	डॉ. मीना गीतागम मेहने	
to-	हाँ. सारामार्थेश असिहास्तर आणि रोज्ञानुगी	31-31
	डॉ. ओम्हिम्स लिगाई	
3	हाँ. बारासहेर अवेहकाचे महिला सक्ष्मीकाणमारी योगदान	32-31
	डॉ. घीणिया जितिय कोल्डे	
4.	नवनारताच्य पटनेचे प्रमुख विशयकार : हॉ. वाबासलेब अविहका	34-41
	बी. अतितकुमार पिमराव पाटील	
24	डॉ. वावासलेन अनिडकर यांचे सानाजिक विचार - एक काळाची गरत	X4-X1
	डा. रसाळ दशरच किसन	
	ज्ञ. डॉ. किया सी. कारमरे	
22	हीं. वादासतीय अविहासरीया ओवीजी यावातया दृष्टीकोन	*4-*4
	श. माठमाहेव खंडू सांगते	
13.	इतिहास लेखन, पुर्वलेखन आणि डॉ. बाबपालेव आंदेडकर	3/5-63
	हाँ, सामंत्र जमपाल चंद्रकांत	
4.5	डॉ. वानामहोच अविडक्त यांचे शेतीविकयक विचार	63-61
	वा, परमेक्षर दलाराच पादच	

TOAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VOLUME - D. 1887E - II - APRIL - JUNE - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6,399 (www.sjifactor.com) ४. महाडची सामाजिक क्रांती : चवदार तळे सत्यात्रहाच्या विशेष संदर्भात श. वॉ. फेलाल कुलमाडी इतिसस विभाग प्रमुख, रेणुब्ध बरित्त, बेस, नागपूर. थी. सक्तवाहेब आंदेरकाराचा चावरार तार्व सारकाहाल आज as की पूर्व होत आहेत. दिनांक as सर्व १९८८ रोजी जो बाबावाहेब अबेडकर यांनी कादार राह्याच्या प्राथावह रूपन जनाविक विष्णोविकता नदा पुकारता होता. तिशुन पुरेश सन्या अवनि अनुप्रयेश लहा तीव्र बनला आणि दीन बीलताना समाजच्या मुख्यप्रयक्षात वेण्याची संधी निकासी क्षता देदिणमान इतिहास या धवदार तक्षणा काहे. महाव सत्वाहत हा स्पूर्ण – अस्पूर्ण यांच्यातील मार्थपूर्ण इतिहासारील तसेच जगाचा गान्यी स्वतांबाच्या इतिहासारील एक महत्वपूर्ण घटण आहे. या सत्पञ्चलामा सम्बन्धत्न ब्रान्तनवद व बनुवद यामापूर्व कर गोर्च अञ्चल वर्ग केने होते. अता य महत्वपूर्ण आंदोरनाने एंतिहरिक कावयन व वॉ. आंदेरकराने कार्य कातून विषद करने हा या शोद निकास मुख्य रहेश प्रस्तावना हीं सभागतेन जानेकारांच प्रमुखाने चारतित राजपादनंते विध्यकार चनुत क्षेत्रपाने वार्त माराजनने समाजिक आणि अधिक रूपता गांदाची हा लांच्या जिल्लाचा त्यास होता लाकंब, रूपता आणि बहुत यांच्या पायावरच यहारचै लोकसाक्रीचा सोलाद रुच राहु शक्त यावर त्यांचा दाम विश्वास क्रेशा त्यासधी त्यांनी असल आपुष्प बहुन पेतले होते. पारतातील विविद्याच्या अणि दक्तियाच्या मुख देदनांना आवाज अणि अनिमता प्राप्त कसन देशाल देश्या समृत लाजाकदे वाहिले जाते. असा वा वॉ. आंबेडकरांनी लहानपनायासूनम अस्तुमारेले दाहरू चटले सहन केलेले होते. सहजूनम त्यांनी अस्युरमतेचा सनुह नाट करण्यासाठी अनेक समाजिक आंदोलने केली. या सर्व अधीलरामचे महात आंदीलराता जराच्या शतकी रवतंत्र्याच्या इतिहासत तसेच भारतीय सम्पन्तिक इतिहासमध्ये असन्तराहरू महत्त्व आहे बारतीय इतिहासामाने २० मार्च हा दिवस **सामाधिक सबतीवरण दिन** मानून बारताद साजत केला जाती. ही अवेदकरांच्या नेपूर्वाच्यानी लोकांनी मोट्या संकोने एकत्र रेकन कंत्रेनी पहिली समानिक कृती होती. या सत्यक्रमास नगरचा राजन्तर, प्रवदार राजनाचा सत्यक्रत, नगरचा मृदेशसम्बन किया नगरची राजनीता प्रशंती धारती बोजसने जारे २६ मार्च १६३७ वादियारी असुरक्षतेच्या निर्मृतनामाठी सदर्व करणाना दक्ति आणि अया सर्व लोकानी तलावर्ष पाणी कवा ध्वयने होते, पांट् सांगायमा मृदा अता अहे की या छोटक-छोटक हालपानीदारे डी. अवेदनारंगी हजाते एक्स्पेस्त गुरू असलेका ब्रह्मणाती वारक्ष्मीकद बंद जाहीर रूपचार जाने जागररंग

TQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

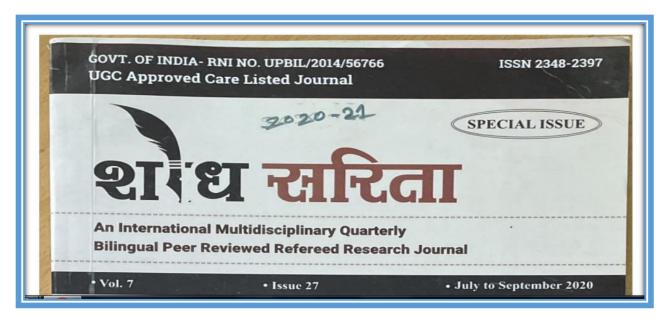

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

41	EFFECT OF EXERCISE TRAINING PROGRAMME ON EXPLOSIVE STRENGTH OF LEG PERFORMANCE OF ATHLETICS PLAYER	Shr. Ishwar Nandedkar Prof. Dr. Venkat Mane	229
42	COMPARATIVE STUDY OF STRENGTHBETWEEN URBAN AND RURAL STUDENTS	Dr. Mahesh V.Rajenimbalkar Dr. Nilesh Rajendra Gadekar	233
43	CONSTRUCTION & STANDARDIZATION OF GOAL SHOOTING TEST IN NETBALL	Prof. Padmakar Dattatray	237
44	MENTAL HEALTH & PSYCHOLOGICAL STRESS	Dr. Pravin Gopalrao Patil	242
45	HOW THE NEW WEB GENERATIONS ARE CHANGING LIBRARY AND INFORMATION SERVICES	Dr. Rajendra R. Manikpure	249

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

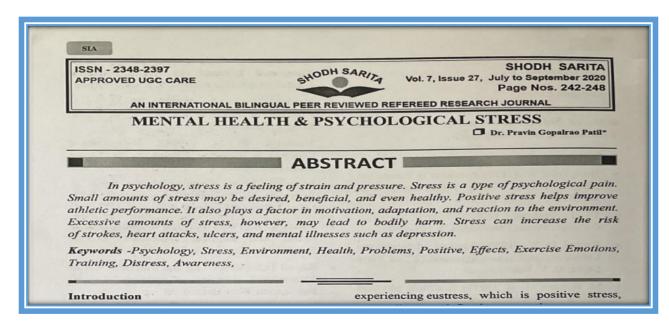

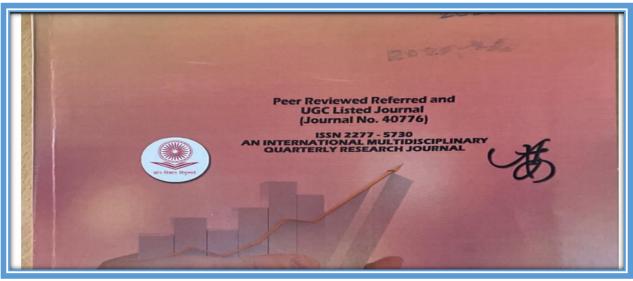
Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no. : 8149051026 Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

	∞ CONTENTS OF ENGLISH PART - II	e.
S. No.	Title & Author	Page No.
1	Leverage of Yoga Interference on Stress and Subjective Well-Being Navjoyti Siddhu Rahul Kumar	1-6
3)	Comparative Study of Mental Toughness, Aggression and Self Confidence among Male and Female Wrestling Players Dr. Pravin Gopalrao Patil	7-12
3	Yoga: A True Panacea for Human Stress Management Dr. Purnendu Kumar Kar	12-17
4	Importance of Yoga to the Holistic Health of the Human being: a Brief Survey under Historical Approaches Ranjan Baisya	18-21

VOLUME - IX, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) 2. Comparative Study of Mental Toughness, Aggression and Self Confidence among Male and Female Wrestling Players

> Dr. Pravin Gopalrao Patil Director of Physical Education, Renuka College Besa, Nagpur

The aim of the study was to compare Male and Female wrestling of Nagpur University Maharashtra on Self Confidence, Aggression and Mental Toughness. A total of forty (40) students, comprising of 20 female and 20 male players from Nagpur University, were randomly selected for the study and were shortlisted through purposive sampling. The age of the subject ranged between 18 to 28 years. To analyses Mental Toughness, Aggression and Self Confidence of the subjects we used questionnaire developed by Dr. Alan Goldsberg, Kumar and Shukla ompare Male and Female Wrestling

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

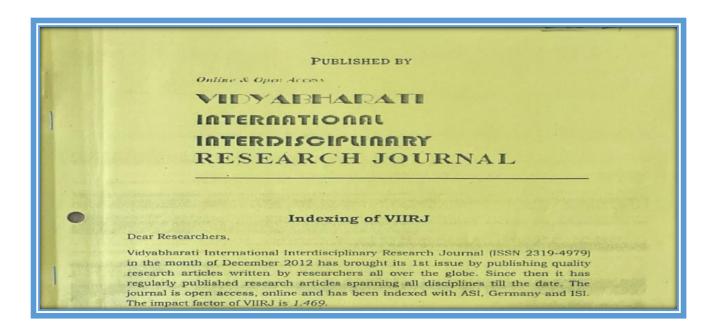
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Vidyabharati International Interdisciplinary Research Journal (Special Issue)

COMPARATIVE STUDY OF MENTAL HEALTH AND SELF CONFIDENCE BETWEEN WRESTLING S AND ATHLETIC PLAYERS

P. G. Patil Renuka College Besa, Nagpur pravingopalpatil@gamil.com

Physical Education, as a part of human education has always existed in thehuman society in one form or the other. Since time immemorial, even before thedawn of civilization and culture, physical exercise has been very importantaspect of human existence. A healthy infividual is not only physically healthy, but also mentally healthy. The modern concept of health extends beyond theproper functioning of the body. It includes a sound, efficient mind and/controlled emotions. Health is a state of being, sound or whole in body andmind. In this study. Forty (40) subjects were selected for the collection of datawhich include twenty (20) Wrestling players and twenty (20) Athletics players inNagpur district of Maharashtra. The aim of study was to compare the mental health&self-confidence of Wrestling and non-Wrestling players(Athletics) of Nagpur district.

Keywords:-Mental Health, self-Confidence; Immemorial, Civilization

INTRODUCTION

In the primitive societies the necessity forsurvival i.e. protection from hostile environment and beasts, motivated man to keep himself more physicallyfit and strong enough in comparison to stronger forces of nature. The word physical refers to the body. It isoften used in regard to various bodily characteristics such as physical strength, physical development, physical health and physical

mind are working efficiently andharmoniously. Man is an integrated psychosomatic unit, whose behavior is determined by both physical andmental factors. Mental health which today is recognized as an important aspect of one's total health satus isa basic factor that contributes to the maintenance of physical health as well as social effectiveness. Self-confidence is the expected probability that a person will achieve a goal in a certain situation. For example, ifa student estimates that his For example, ifa student estimates that his

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

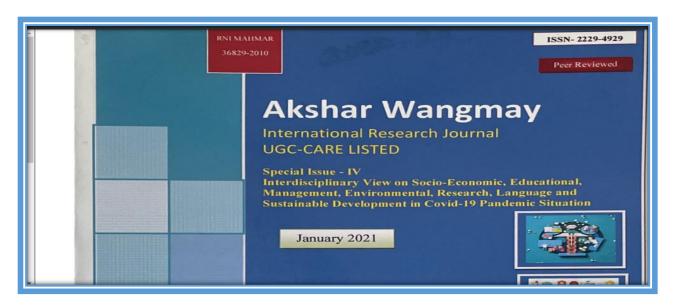
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

1	A Study of Factors Affecting on Consuma Mr. Sachin Vilas Yadav, Dr. H. P. Shirke	
7	An Analytical study on Affective Social Distance Attitude amongst Tribal Population in an area situated within Bankura district of West Bengal.	27-30
8	Mr. Arnab Kunaric	31-33
9		-
10	Portrayal of Marginalized Protagonists in Anand's Novels: An Overview Dr. Sanjay N. Shende, Dr. Premila Swamy D, Dr. Aslam Sheikh	34-36
11	The Positive and Negative Impact of COVID-19 Pandemic Outbreak on The Countryside's Students During Lockdown. Mr. Naresh Devidas Pawar, Dr. Prashant Dhondiba Kasabe	37-39
12	Exploration of Diasporie Sensibility in Chitra Banerjee Divakaruni's The Vine of Desire Mr. NanasahebVarkad	40-42
13	Social Media Networking and Crime Against Women Mr. Gopal R. Mantri, Dr. Trimbak M. Bande	43-46
14	Impact of Covid-19 on Education in India Dr. Prashant Tanaji Chavare, Dr. Manisha Tanaji Chavare	47-48
X	Health in Community Dr.Pravin Gopalrao Patil	49-52
16	Indian Agricultural Labour: Problems and Suggestions Babasaheb M. Gaikwad, Dr. Jadhav Sangita Devram	53-55
17	Impact of COVID-19 on Education Inamdar M.M.	56-57
18	Agriculture Productivity of Osmanabad District: A Geographical Analysis Dr. N. J. Patil	58-62
19	A Geographical Analysis of Crop Concentration in Solapur District Somnath B. Gaikwad	63-67
20	Internet Usage between the Students in Relation To Internet Addiction: Prospects and Consequences Dr. Jadal M. M.	68-74
21	A Spatio-Temporal Analysis of Land Use Efficiency in Kolhapur District (Maharashtra) Mr. Tejas Jaykar, Prof. (Dr.) S. D. Shinde	75-77
	Site Suitability for Rainwater Harvesting Structures in Yerala River Basin using Intersect Overlay	70 01

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Health in Community

Dr. Pravin Gopalrao Patil

College Director of Physical Education, Renuka College, Besa, Nagpur.37.

Pravingopalpatil@Gmail.Com

Abstract

Community health is a branch of public health which focuses on people and their role as determinants of their own and other people's health in contrast to environmental health, which focuses on the physical environment and its impact on people's health. Environmental, social, and economic resources to sustain emotional and physical wellbeing among people in ways that advance their aspirations and satisfy their needs in their unique environment. Community health is generally measured by geographical information systems and demographic data. Community health status is determined by the environmental characteristics, behavioral characteristics, social cohesion in the environment of that community. Health inequalities are directly related to social advantage and social resources. Access to community health in the Global South is influenced by geographic accessibility (physical distance from the service delivery point to the user), availability (proper type of care, service provider, and materials), financial accessibility (willingness and ability of users to purchase services), and acceptability (responsiveness of providers to social and cultural norms of users and their communities).

Introduction

Community health is a branch of public health which focuses on people and their role as

Introduction

Community health is a branch of public health which focuses on people and their role as determinants of their own and other people's health in contrast to environmental health, which focuses on the physical environment and its impact on people's health. Community health is a major field of study within the medical and clinical sciences which focuses on the maintenance, protection, and improvement of the health status of population groups and communities. It is a distinct field of study that may be taught within a separate school of public health or environmental health. The WHO defines community health as: Environmental, social, and economic resources to sustain emotional and physical wellbeing among people in ways that advance their aspirations and satisfy their needs in their unique environment. Medical interventions that occur in communities can be classified as three categories: primary healthcare, secondary healthcare, and tertiary healthcare. Each category focuses on a different level and approach towards the community or population group. In the United States community health is rooted within primary healthcare achievements. Primary

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

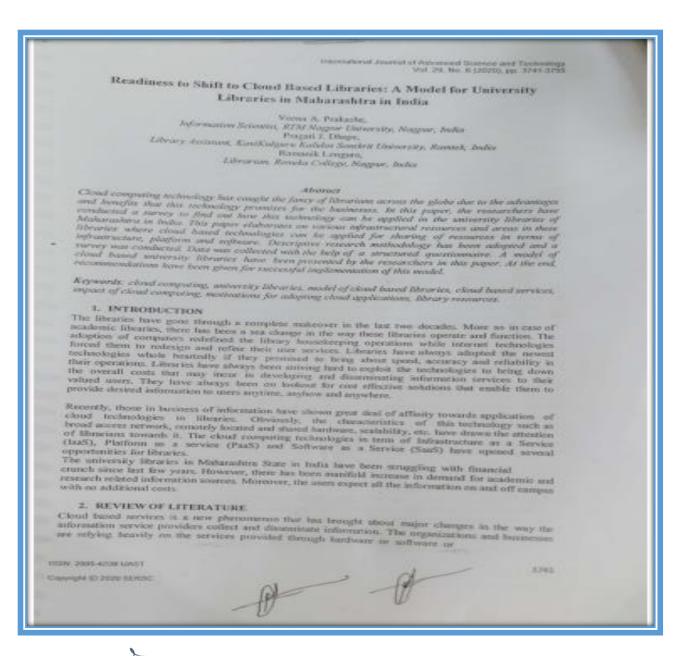

Near Bank of India, Besa, Nagpur
Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru
Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

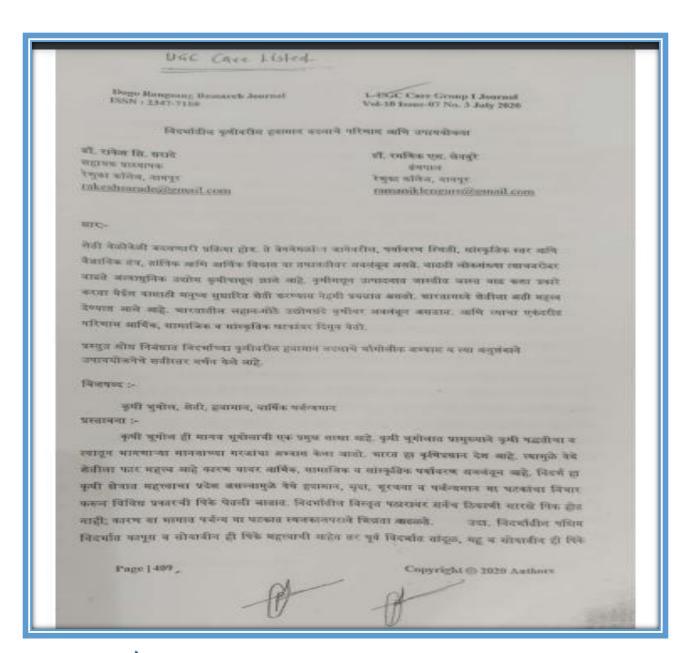

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

MEERAYAN (Multidresplenary)

नारतात कोविड —१४वा स्थानिक प्रसार वाणि चच्च शिक्षणावर होणरा त्याचा प्रमाव

डॉ.राडेश क्रि.सरादे राष्ट्रा प्रा. (भूगोल) पुका कॉलेज बेशा,नागपुर बॉ. रमणिक एस. क्षेत्रगुरे (प्रचनात) कॉलेज बेसा,गागपूर

सारः कोविड–1६(कोरोनाकावरस) म्हणजेच कोरोना या महान्वरीया प्रसार जगातील बहुतेक देशांनस्ये दूरपर्यंत पसरलेला असून जनमर कोरोनाने धैनात धातले आहे. कोरोना महानदीया स्थानीक प्रसारावर य छम्प शिक्षण संस्थेवर देखील परीचान डालेला दिसून देले. भारतात कोविट —19या स्थानिक प्रशार आणि चच्च शिशणावर स्थाया काय प्रभाव पटला या विषयाची निषटीत संबोधकाने संखोल व विकीलाक अध्ययन केले आहे. **बुख्य सम्ब** स्थानिक घटक, कोविड-19, गोवल कोरोना, स्थानीक प्रसार, सम्य रिहाण्होत्राचा प्रभाव

परिचयः कोविड-19(कोरोनाकायररा) म्हणजेच कोरोना या महामारीचा जनक नकतरफ प्रवय पहलेल अवस्वत दिसून केले. कोरोना म्हणजेम माहामारीचे घर असे संबोधण्यास हरकत माही. कोरोना महामारीचा उन्य तिहाप संस्केवर देखील परिलाम झालेला दिशुन येखे. संयुक्त सन्द्रांच्या उत्त्य जैक्क्षिक सरशाच्या बंदिनुके उत्त्य जिक्कामाणी संबंधित विद्यार्थ्याच्या रिक्राणावर वाईट परिणाम झाला आहे. आणि छन्य रिक्राणारी संबंधित शाका व महाविद्यालये व इतर संस्था बंद करण्यारा सरकारता भाग पाठले गेले आहे. इसकेच गर्क सर कोरान्यच्या स्थानीक प्रसाराने देखील प्रत्येक गोप्टीयर धैनात गाठले आहे. यातम कोरोनाच्या दुम्परिनागामी आपनारा जाणीय होते

अशा मा शंकराच्या काबात, रारण विद्यार्थीच्या मनापी शनता पाविण्यासाठी एक गोलाकार आणि प्रचार्य सैशानिक संघटना उपारणे आवश्यक आहे. स्मार्थ अशी कौशत्ये विकस्तित होतील कि की त्यांच्या रोजगारायी शनता, उत्पादकता, आशेष्य <mark>आणि देवा या दशकांकार्य क</mark>रूतमा आणि शर्वभीन भारतायी रार्वांशीन प्रगती सुनिश्चित करतील.-शिक्षणायी गुण<mark>यरा फता शिक्षकांच्या गुणयरोयरच मोजली जाऊ शकत गाटी तर</mark> संगणकिय वैद्यानिक पामाभूत सुकिरांची पु<u>ष्पाता देखील असेल आ</u>णि यादास प्राच्यापकांची एक येगळी ओळख पटवर्गे देईल आणि गहत्याचे घटक ग्हणून किजिटल अध्यापन तत्रहान विकरीत करण्याचे काम करेल.

महत्य : सम्मान्या काळात योरोनाने जनात पुत्राकुळ ह मातला आहे. स्थाचे पटलाद संपूर्ण जनात विदीध केजात दुष्परिजागाच्या रूपाने दिशत आहेत. कोरोनामा स्थानीक प्रशार व त्याअनुसंगाने तिवानावर देखील अधिक परिजान झालेला दिसून येतो. कोरोनाचा विदीध भागांत झालेला परिणाम प मुख्यतः शिक्षणाच्या क्षेत्रात झालेला परिणाम संशोधकाला जानायमा आहे. एखाद्या काळात. एखाद्या विवानुनुडे झालेला प्रभाव शोधून व त्याया परिनान होपून कादणे यामुळेच या विषयांसा महत्व प्राप्त होते. विषयाच्या या महत्वामुळेच संशोधकाने वरिल विषयांची नियद केली आहे.

विषयाचे छव्येश :

भारतात कोविड -19मा स्थानिक प्रसार आणि उच्य शिक्षणावर स्वामा प्रभाव शोधून कावणे

कोरोना आणि त्याची पार्स्ट्रुमी :

31 टिरोबर 2019 रोजी चीनने जागतिक आरोग्य संघटनेला हुवेई मानातील पुटान या प्रतिप्टीत शहरातील एका संशयीत कारणानुखे नियोनिया सारख्या समूहायी माहिती दिली cs जानेपारी 2020 रोजी ठरूपु. एव.ओ. ने एक निवेदन कारी केले आणि त्यात असे म्हटले आहे की. धीनी संशोधकांनी - गोयल कोरोना याइरस या रूपात विषाणुचा 'प्राथमिक निर्धार केला आहे'. जानेपारी 2020 मध्ये या अञ्चल नवीन विषाणुची

Impact Factor: 5.373

125

DOM: JANS ARREST

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

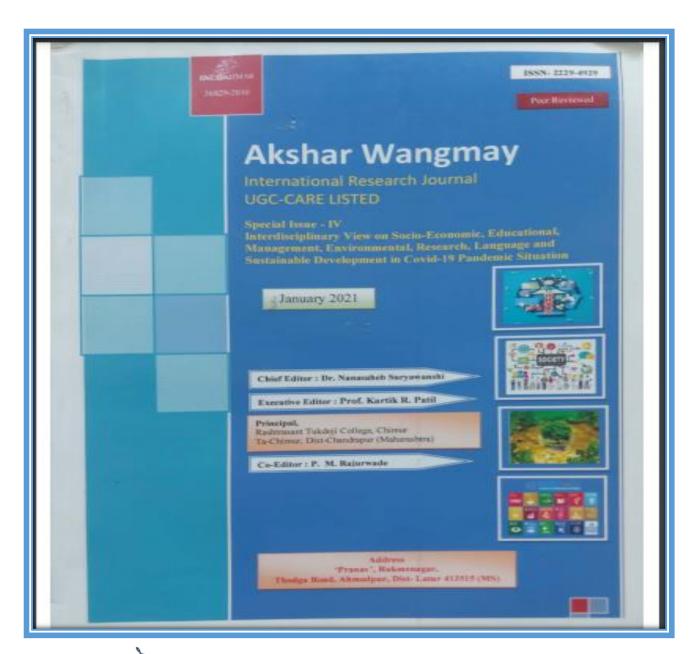
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

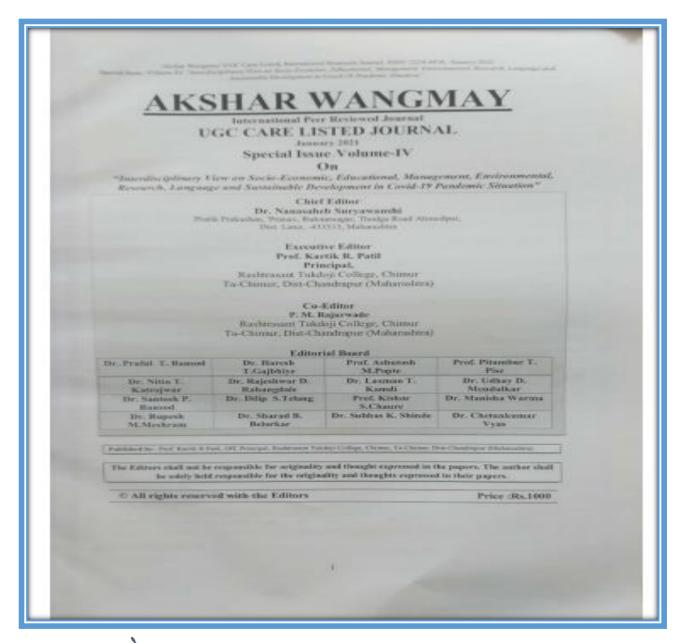

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

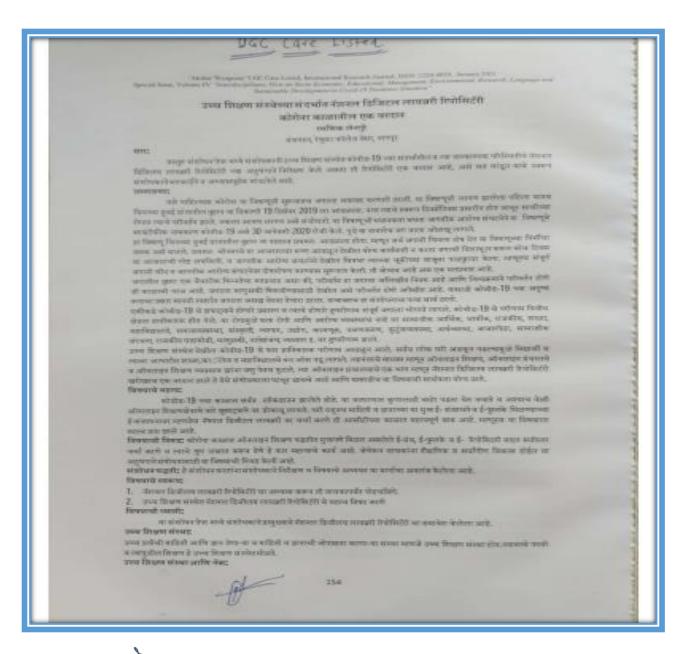

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

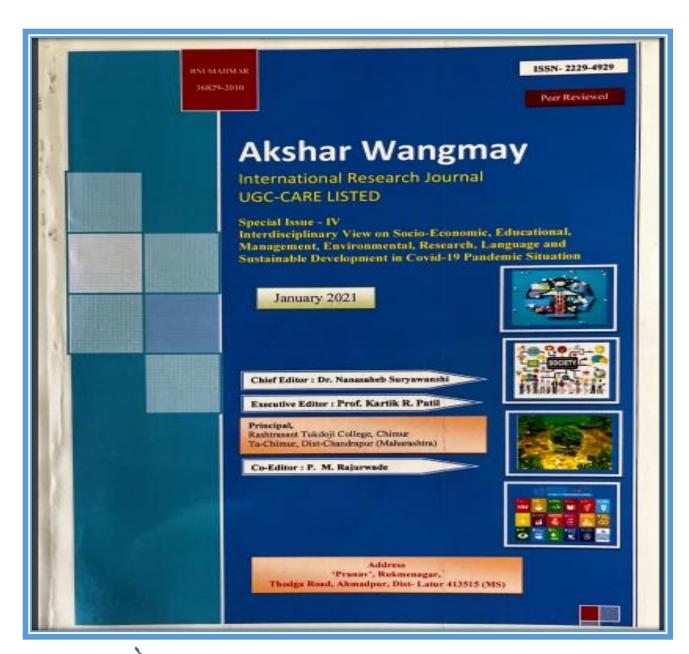
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

3	The Spatial Distribution And Growth of SC and Non-SC Population In Kolhapur District, 2001-2011	82-85
	Mr. Manik M Naik, Prof. Dr. K. C. Ramotra, Prof. Dr. S. K. Pawar Impact of Transportation Activities on Rachanagari Wildlife Sanctuary: A Geographical Analysis	86-88
5	Mr. Sandip S. Mane, Prof.(Dr.) Sambbaji D. Shinde, Mr. Santosh P. Mane A Changing Scenario of Indian Spinning Mills: A Economical Perspective Mrs. Senawane Nita Chandrakant, Prof. Dr. R. G. Dandge	89-91
5	Gender Responsive Budgeting to Combat Gender Gap in Policy Formation	92-94
7	Development of Women Entrepreneurs Prof. Dr. Tantak N.N.	95-98
	Potentials for Ecotourism in Chandoli National Park in Sangli District (M.S.) Dr. Suresh Genurae Salve	99-101
9	Mapping of Literature Searchwith Special Reference to Research Productivity of Indian Institute of Technology (IITs) in India Chaltanya D. Veer, Dr. J. N. Kulkarnii	102-103
0	The Study of Personality of Irrigated and Non-Irrigated Area Farmers Mr. Mane Rajendra Pandurang, Dr. Ghoti R. M.	104-106
1	Paradigm Towards New Digital Education - Triangular Approach Dr. Subhasri R, Dr. Shyamala K	107-111
2	Violation Of Rights Of Patients With Mental Illness In Covid-19 Pandemic Anil J. Rudev, Dr. Abbay Butle	112-115
3	कोरेस नंतरचे जन डी. बीहरी रंगनाकसक पितके	116-117
4	पहरण्यांत कुम्बन्न विश्वन व कारणकारणायाम् विरंतर कियाः प्रा. डी. सिमानी झांझुरुने प्रा. डी.उट्च सोखांडे	118-120
5	कोंग्रेन संबद आणि भागति कृषीक्षेत्र इंग्लेक संकार्ता काको	121-123
6	स्वेतिक-१९ च चंद्रात किन्द्रातील प्रानेण स्वतान प्रातेल प्रीत्वर प्रा.अंकोल मा. क्यो	124-126
7	माराज्यमंत्रीहर, मांच्या कविवेतील विद्रोत: एक प्रोध हुज्जीरूम शंकर कांबक्रे	127-129
8	मुख्यतंत्र - व्यक्तिकां पुले डॉ. हेक्कंट टुक्लक्की	130-132
9	महत्त्व गांधीबीच्या मार्थिक विश्वशाणी प्रात्र मिळात वा. वी. कार्युके क्यांतिंग झालीक	133-134
0	रीवनिक घोरा २०१० आदि उत्तव तिश्वय डी. एकनाव वालो	135-137
1	वांत्रिक 19 महत्वारी; सरकार आणि राजकारण :एक साराधिक अध्ययन इ.स. विकोद सारोजनाव मुद्दे	138-140
2	नहींग्य किल्ह्याचील लोकसंख्य सीराह्ये बारलाव्य अध्यास Smt. Manisha Ganpat Muthal, Prof. Virendra Nagarale	141-143
3	केविद — १९ मुळे प्रेनिन लोकदाळाचा कृतीकेवार प्रतीत्था परिवासका अभ्यात प्री. प्रतीता सामकाराण हात्रे	144-145
4	नारमारा निवासीय राजांका चळवालेचे (विवासिक अवस्थित	146-149
s	कोरोच वहामारी से प्रथानिक भारतीय अर्थन्यसम्बद्धः एक विशेषन	150-153
16	उच्च क्रिक्षण संस्थेत्व संस्थेत क्रियत लावली त्यांकरी बोर्टन कावारील एक कावर	154-158
	व्यक्तिक संस्थारे	134-138

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Whether Wangmay UCC Care Listed, Interest issued Research Special, BSN: 2225-4929, January 2021.

Special Inter., Valuence IV Testershoop/Surary Place on States Associated, Educational, Makingaments, Environmental, Research, Longsupe and Equipment Systems. Special Interest Spec

कोरोना महामारी से प्रभावित भारतीय अर्थक्यवस्थाः एक विवेचन

डॉ. हर्षना सोयकुसरे

अर्थाताच विश्वान, रेपुकर महाविद्यालय, नानपूर

write-

वर्षमान निवर्ती का विवाद को तो संपूर्ण भिश्व कोरोना नामक महत्त्वार्ती में सुंग्र एहा है। इस महत्वार्ती का प्रभाव इस्ता गहरा है की हैता के सभी क्षेत्र को प्रभावित किया है। इन पहता में सबसे अधिक महत्वार्त्ता के अर्थ का प्रभावित किया है। इन पहता में सबसे अधिक महत्वार्त्ता कोरोना प्रशासनी के कारण अस्यव्यस्त हुई है। धार देश की अर्थव्यस्तामा पर भी इस बहावारी का कार्य नहा प्रभाव पता है। इस एक कह सकते हैं की कोरोना महत्त्वारी का कार्य के अर्थव्यस्त्रमा की कार्य और सहामारी के भारत की अर्थव्यस्त्रमा की कार्य है। होते से साम प्रभाव का पारतीय अर्थव्यस्त्रमा वह का प्रभाव पता है इस संबंधीत सोधार्त्ता के प्रभाव का बात के स्थाव है।

प्रकाचनाः-

विश्वी भी देश का विकास उसकी अर्थव्यक्ता की सियाँ। पर आधारित होता है। अर्थव्यक्ता देश ही वह की हकूरी होती है। अप अर्थव्यक्तमा नहीं हो तो देश विकास के पाद शिक्षा को प्रश्न कर कबता है। आज हमें जिस में जीवने भी विकासशित देश विकार है। है। उनके विकासशित होने कर कारण उस देश की प्रकार अर्थव्यक्तमा है। अर्थव्यक्तमा किया जाने में देश कर पात हो सकता है। अर्थव्यक्तमा में विपाद अर्थ के अर्थव्यक्त कारण है। उसमें में एक प्रमुख कारण वहानारी है। आज तक विकार में जीवनी भी म्हाम्याँ आई है और इन बहामार्ग से जो भी देश प्रभावित हुने हैं उन देशों की अर्थव्यक्तमा की पात्री विचाद गई थी। अर्थांत महामार्ग के कारण अर्थव्यक्तमा पर बात्री पहला प्रतिकृत प्रयाव पहला है। 19 लेक्बर 2019 में आई कोरोना नामक महामार्ग का भी देशी प्रकार का उपाय संकृति विकार वै दिशा में देश है। कोरोना नहामार्ग ने विकार के सभी देशों को प्रथावित किया है। उस से भारत भी कैसे अञ्चुता रह सकता है। बोरोना महामार्गेट भारत की अर्थव्यक्तमा की कार होड़ दी है।

हैला कहा जा सकता है की कोरोना पायरम जैसी महामारी निवाले 100 क्यों में कभी नहीं देखी नई करकी हर उक सभी जानते हैं कि कोरोना वामका महामारी वर्ष 1918 में हुई हुईटल से भी अधिक भागता दिखाई देती है। कोरोना बायरम संक्रमण के बुक्त हक्के हुको मामले सकते कहते चीर में दिखालाई दिये और उसके कुछ ही नाह बाद देखते ही देखते इस महामारी ने संपूर्ण दिखा से विश्वक महामारी का रूप भागता कर दिखा। इस नहामारी ने भागत देश को भी प्रभावित किया है।

पाट एक तमय होने की चिद्धिया कहताता था। आर्थिक इतिहासकार एनटम मेहिसन के अनुसार फारों नंदि से होका उपकी कर्ष तक भारत की अर्थव्यक्तमा निक की सबसे नहीं अर्थव्यक्तमा थी। होकिन आत का दृश्य देखे हो चारत हो नहीं हो कु किया पर सोविट-जि का संबद महारा रहा है। इस मंबद के कारण संपूर्ण निक में अकात तकती पत्ती है। इससे आर्थिक देश हो नहीं हो सामाध्यक एवं राजनीतिक देश थी अपर्थित हुए दिखाई दो हैं। कई दोनों की सरकारों के सामों इस समय माने बड़े हैं का बात एक है कि किया प्रधा क्याध्य दंव अर्थव्यक्तमा में सामंद्रपत विज्ञा काए क्योंक कोरील महाराणी सभी देशों है आर्थिक उपनित को बहुत विवर्धत कर से इस्तियत कर ही है। विवर्ध पार्ट्यीय अर्थव्यक्तमा की सबसे कननीर आवादी जानी किसान, अर्थनाहित देश में काम करने वाले सबहुत, दैनिक मजदुर्ग के लिए सहसे में पताबन करने वाले मजदुर्जीय हात्रों में सहक कियते छोटा कोटा कायार करके चलाने वाले लोग उसी इसला पताबीय अर्थव्यक्तमा में उपनावन कारों वाले खेर को हम देश में पूंची और बाहुओं का उपनावन करना है अर्थात के कुलेक्सरिए सेक्टर अर्थिक इस्ताव इस्तियतिक हो उसी इकार नेकरी पारक को देश कामी प्रभावित हुए हैं हमें कह समये हैं कि कोरोज विवास के काम पारत की अर्थव्यक्तमा की उससे दी हैं।

बाववारों का कहत है कि अर्थअवस्था पर कोऐना बावरत का कितना गहा। असर पढ़ेगा पह हमें से बातों से बाद ककते हैं एक तो का है कि अब तक कोरोना वाकास की समस्या भारत में कितनी गंभीर है और दूसरा की कब तक इस पर बाबू पाया बाता है। अर्थवान की बात की हो पार्टाम अर्थवान की बात की हो पार्टाम अर्थवान की बात की हो पार्टाम अर्थवान की बात की बात की हो पार्टाम अर्थवान की बात की

इस महामारी ने सभी देतों की अर्थन्तवस्था को कितना प्रभावित किया है तथा भारत की अर्थन्यकामा भी इसे कितरी प्रभावित हो रही है यह आकृति हारा स्पष्ट करने का प्रवास किया है

150

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020 AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

CONTENTS OF MARATHI PART - I

अ.फ.	লৈক্স আणি লিক্সভাৰী নাম	चृष्ट क.
8	भारतीय दर्शने आणि चार्वाक दर्शनातील पुरुषार्थ विचारविषयी असणाऱ्या मतांची चर्चा	2-3
	डॉ. अतुल म. महाजन	
२	राष्ट्रीय बौद्धीक संपद्म अधिकार	8-6
	डॉ. सुरेखा अ. शर्मा	
3	सद्यस्थितीत त्रामगीतेतील सांस्कृतिक व सामाजिक स्थितीचा प्रभाव	0-22
	प्रा. इं. प्रशांत रा. देशपुख	
8	"प्रयत श्रीकृषिक महराष्ट्र कार्यक्रम" अंतर्गत चाळीसगव तालुक्यातील उच्च प्रावमिक	१२-१८
	शाळा स्तरावर समाज सहभागाचे योगदान	
	श्री, ओमप्रकाशन रतन थेटे	
	प्रा. डॉ. पंकजकुमार शांताराम नप्रवरे	
G	समाजकार्य	29-26
	Dr. Iliyas G. Bepari	
ξ	नांदेड जिल्ह्यातील बी. ए, तृतीय वर्षातील विद्यार्थ्यांचा शिक्षक शिक्षणाकडे वधण्याच्या दृशीकोन	56-38
	मोरे शिरोमणी बिद्उलराब	
	प्रा. इॉ. वाविस्कर चंद्रकांत राघो	
6	महिला बचत गटाचे प्रानीण क्षेत्रातील योगद्यन	३५-४१
	प्रा. महेंद्र एन. कुंभारे	
۵	भारत में बौद्धिक संपद्म अधिकार एवं समस्या	x5-x9
	डॉ. राजेश गायधनी	
3	वौद्धीक मालमत्ता अधिकार व शासत विकास	88-45
	अनिल चिं, साबळे	
ŧ.o	खोविड - १९ आणि भारतीय अर्थव्ययस्था	476-410
	डॉ. हर्षना सोनकुसरे	
2.5	भारतीय कामगारांचा भारतीय अर्थञ्यवस्थेवर पहलेला प्रभाव	46-85
	प्रा. इर्डे. सरला मेश्राम	
१२	कुमार जवस्थताल । बद्यार्थ्याची वाहती व्यसनधिनता : कारणे व उचाव	5.2-5.5
	प्रविण रामचंद्र श्रीरसागर	
१३	भारततील असंघटित कामगारांबर लॉकडाऊनचा परिणाम व उपाययोजना	130-10%
	डॉ. मनोज श्रीकृष्णराज प्रवार	
5.8	बौद्धीक मालमता अधिकार व शास्त विकास	195-60
	अविल सिं. मार्क्ड	

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VOLUME - IX, ISSUE - III - JULY - SEPTEMBER - 2020

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6,399 (www.sjifactor.com)

१०. कोविड -१९ आणि भारतीय अर्थव्यवस्था

डॉ. डर्पना सोनकुसरे

अर्थशास विभाग, रेगुका कॉलेज, नागपुर

एकंकावी गारताला रांण्याची चिवीया ग्हटले जात अले. आर्थिक इतिहासकार मेंविसनच्या गते, पहिल्या रातकाचासून पहाच्या रातकाचर्यल, मारवाची अर्थव्यवस्था ही जगातील सर्वात मोदी अर्थव्यवस्था होती, पहिल्या वातकाल भारताचे सकल घरेलू उत्पादन (जीवीयी) जगातील एकूण जीवीपीच्या 32.9 टक्के होते. वर्ष 1000 मध्ये हे 26.9 टक्के होते. आणि 1700 मध्ये 24.4 टक्के ऐयहें होते.

ब्रिटीश काळात मारताच्या अर्थव्यवस्थेषं मोठ्या प्रमाणात शोषण व दहन केले गेले ज्वामुळे 1947 मध्ये स्वारंत्राच्या काळात मारतीय अर्थव्यवस्थेषा सुवर्ण इतिहास नामशेष राठीला.

स्वातंत्र्यांनात, भारतात सार्वजनिक जहांन आणि कंद्रीय कार्यक्रमाना प्रोत्साहन दिले नेले. विसाव्या शतकात गोविहरूत युणियन त्रतेश भारताताही ही व्यवस्था संपुष्टात आली. 1991 मध्ये भारताता गंभीर आर्थिक शंकटाचा सामना कराया लागला, ज्यामुळे भारताला लाभे सोने सुध्या ग्रह्मण देवावे लागले. लागंतर नरसिंह त्रव वांच्या सरकारने अर्थमंत्री भनगोहन शिंग यांच्या भार्यदर्शनाध्याती आर्थिक सुधारणांचा प्रदीर्थ अन्यात मुक्त केला, व्यानंतर हकूहबू किरेशातील भांडवलाच्या मुंतवन्त्रकीचे भारत आर्वभग ठरले आणि अमेरिका हा भारताच्या सर्वात मंद्रव व्यावपिक भागीदार बनला 1991 नंतर भारतीय अर्थव्यवस्थेत सदृढतेथा कालाक्यी सुक्त झाला त्यानंतर, दरवर्षी सुमारे 8 टक्कं वेशा वादीर्थी नांद करण्यात आली.

अनपंथितरित्या 2008 मध्ये मारताने 8.4 टक्के विकास दर साध्य केला, जो जानतिक अर्वव्यवस्थेतील सर्वात वेगवान उदयोन्मुख अर्वव्यवस्थेते लक्षण मानला नेला. इतक्या नन्हे तर 2005-6 ते 2007-08 दरम्यान सलन तीन वर्णात 9 टक्क्यांडून अधिक जणूनपूर्व विकास दर साध्य करण्यात आला. एकंदरील, 2004-05 ते 2011-12 जा कालाकरीत भारताचा वार्षिक विकास दर सतसरी 8.5 टक्के होता परंतु जानतिक मंदीचा फटक्यामुळे 2012-13 आणि 2015-14 मध्ये सतसरी दर 4.8 टक्के ऐकडा पोडायला. सलग दोन वर्षे जीएसडीयी 5 टक्क्यांचेला कमी आहे वार्यीया दर 25 वर्षापूर्वी 1986-87 आणि 19887-88 मध्ये अतिम वेजी दिसून आला होता.

भारताची अर्थव्यवस्था जमातील तिस—या क्रमांकाची सर्वात मोठी अर्थव्यवस्था आहे. क्षेत्रकळाच्या बावतीत तीचे जमात सातचे आणि लोकसंख्येच्या बावतीत दुसरे स्थान आहे. लोकसंख्येच्या बावतीत दुसरे आहे. उदारीकरण आणि आर्थिक मुद्रारणांचे घोषण लागू, झाल्यामासून आणि जमातील आर्थिक महासत्ता न्हणून मारत उदयास जाला. तेकामासून म्हण्येच 1901 पासून मारतात वेगाने आर्थिक प्रमती झाली. मुद्रारणांमूर्वी मारतीय उद्योग य व्यामारांचर ज्ञमुख्याने सरकारी नियंत्रणांचे वर्षरण होते आणि सुद्रारणांच्या अंतलबजावणीमूर्वी त्याचा तीव विशेष सुद्र्या करण्यात आला होता. परंतु आर्थिक सुव्यरणांच्या यांगल्या परिणामांमुळे विरोध य—बाय प्रमाणात कमी झाला तथापि, मूलभूत

MARATHI PART - I / Poor Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. : 40776

54

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

			2019-2	20			
1.	Gadge Maharaj Yanche Samajik Vichar Aani Tukdoji Maharaj	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	AJANTA, Pee r Reviewed Referred And UGC Listed Journal No. 40776)	October- December- 2019	ISSN2 1277- 5730VOL UME- VIII, ISSUE- IV.	View Link
2.	Annabhau Sathe Yanchya Kadambraytil Strivyatha	Dr.Prema Lekurwale	Marathi	Marathi Pradhyapak Sanshodhan Patrika Annual National Indexed Research Journal	Jan2020	P 97+3*- ISSN 2454- 7409	View Link
3.	नीतिशास्त्रकेसिध्दांतः एकविवेचन	Dr. Atul Mahajan	Philosophy	Research Journey	Feb-2019	ISSN 2348- 7143	View Link
4.	Universal Declaration Of Human Rights On Fundamental Rights	Dr. Santosh Mendhekar	Sociology	Studies In Indian Place Names (SIPN) UGC-CARE LISTED Journal	2019-20	ISSN NO. 2394- 3114	View Link
5.	Gramvika samadhe Gandhiwadi Dhornachi Sankalpna : Ek Itihasik	Dr. Kailash Fulmali	History	Research Journey Multidisciplina	2019-20	ISSN – 2348-	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	Adhayan Page.No 121-123			ry International E Research Journal UGC Approved List No. 40705		7143	
6.	उत्कृष्ठग्रंथालय आणिउत्कृष्ठ इंटरनेटवाचक अवार्डरेणुकाकॉलेजग्रंथालयातीलएक बेस्टप्राक्टीसः नॅकच्यासंदर्भात (पाननं. 410 ते 414)	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Vidyawarta International Multilingual Refereed Research Journal Aug. 2019	2019	ISSN- 23199318	View Link
7.	Applicability Of Cloud Computing In University Libraries: A Feasibility Study Page No. 5766- 5773	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Test Engineeri ng And Management March – April 2020 Volume 83	2020 Scopus Index	ISSN 0193- 4120	View Link
8.	शैक्षणिगुणवत्तावाढविण्याकरीतास्था नियसाधनम्हणूनपशुधन	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Studies In Indian Place Names (UGC Care Journal)	Feb-2020	ISSN 2394- 3114	View Link
9.	The Voice Of Resistance in	Asst. Prof. Abdul	English	Langlit- An International	2019	ISSN. NO.	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	Rohinton Mistry 'S - A Fine	Shamim		Peer-Reviewed		2349-	
				Open Access		5189(	
				Journal		VOLUME	
						-6 ISSUE-	
						1)	
10.	A Voyage From Simple Practice	Asst. Prof.		Studies In		ISSN-	View
	To Best	Abdul	English	Indian Place	2020	2934-	Link
	To Best	Shamim		Name		3114	LIIK

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Principal Renuka College BESA Near BOI Nagour-37

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

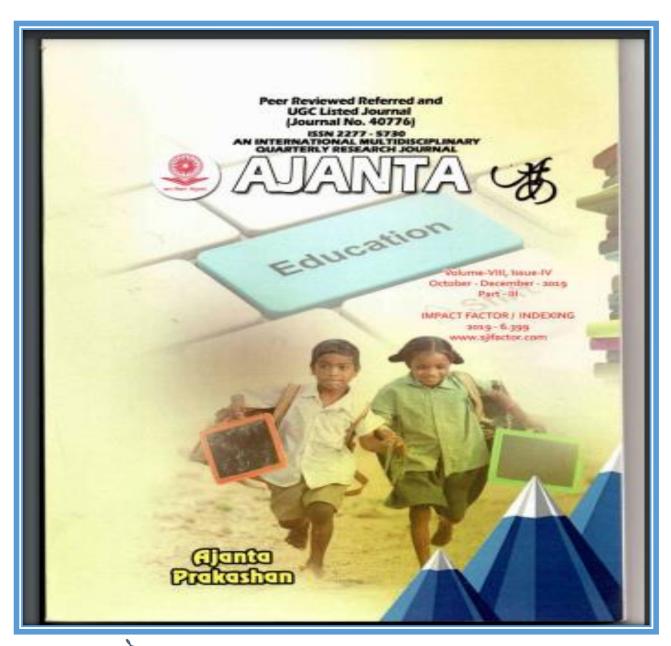

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	- VIII, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2018 - ISSN 2277 - 5730 - EMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifacto
	CONTENTS OF PART - III
R.K.	लेख आणि लेखकाचे नत
15	मार्थ महित्याचेत अविद्यसमाधे की चळचळ
	छा, ब्रॉ. गोविंद नामदेव रावजेकर
25.	उपशेषित मराती : चितन आणि चिकित्सा
	प्र. डॉ. सी. सुविका राजेल वेंसरी
1.9	वैदर्शेष सक्षित्व प्रशंकात हो. इसादास बहके जेंचा बोलाचा करा।
	धा, राजायन इता. राक्षक
	धा. डॉ. राजकुमार र. मुसरे
te.	'बुवर्ड' वकारो बोलीच अस्तात रमुन
	प्रा. डॉ. याधन कांद्रयागिरे
12.	उद्यक्तिको परियोगील विद्येष
	प्र. हॉ. नेधमाला अं. मेखा म
70	विदर्भातीतः संतः ज्ञानेबाकन्यः गुलाबाणः स्वासावः
	र्वा, गर्नाज़ भि. मेंहोब
9.6	आदिवामी साहित्यातील : आयीन गीडी भाषा संस्कृती दर्शन
	धा, वॉ. प्रकाश वर्दी
9.9	राष्ट्रमंत तुकडोजी महरएव यांची वैचारिक आंती
	प्रा. संजय जीवनलाल सिंगनजुडे
2.5	विद्यानीत वहानुवर्णनी सहित्य - प्रांपश
	डॉ. विश्वया वि. राठव
2.4	इत्तरीबोली : आवशे माहित्य (रंगशूमीबगील नार गाटकवारांचा विशेष मंदर्भात)
	धा, बी. संतपकृतार विवेकन
9%	गडने नहराज संये सामजिक विचार आणि तुकडोडी महाराज
	हाँ, डेमा लेकुनवाडे (चीपडे)
54	स. स. हार्टेच्या कार्ट्यन्यानून जानवागरे बाबासाहेब
	शरद किसन्जी वानकर
5.0	विद्वांतीत अदिवासे सहित्यमे स्वरूप
	र्का, अनमोल होंद्रे
7.6	राष्ट्रमंत तुक्जोडी महाराजाची जीवन विकास क्याली
	डॉ. इस. एव. करकड

TQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Website: www.renukacollege.org
Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no.: 8149051026 Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no. : - 9422807224

ISSN p-2454-7409 Vol. 5 Issue 2 Jan. 2020 5,604 w.slifactor.com Regular Issue हों. म्हळ मांत्रकार संशोधन केंद्र व संत गाऊने बाबा अमरावती विवापीत मराठी प्रात्मापक परिषद यांचा संयुक्त उपलन अंक दुसरा नानेवारी २०२० वर्ष पाचवे ww.indiramahavidyalaya.com Peer Reviewed Annual National Indexed Research Journal in Marathi Published as per UGC (India) Guidelines मराठी भाषा,साहित्य, संस्कृती व अस्मिता जोपासणारे मराठी विषयाचे प्राच्यापक, संशोधक आणि अभ्यासक यांच्या संशोधनकार्याला चालना देणारे वार्थिक **Published By** DBMRC INDIRA MAHAVIDYALAYA KALAMB, DISTT. YAVATMAL, MAHARASHTRA 445 401 (India) Scanned with OKEN Scanner असुद्धमणिका

TQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

	अनुदामणितः	7		
1.0	Matthew .	र्ज पर्यंत्र अस्तासम्	4	
- 1	sen succes and spec	St. amon start	3-10	
- 1	वसर पुरचेत्राम साथे असी तकार्य मोन्डिय मारित्य	वर्ग विकास असूना सामानुति	11-14	
- 1	र्यटममा वर्णा क्रांस्थित स्थात संख्या प्रस्ता	of, amendo Sagueros Storido	15-18	
-3:	What of soft according flyw degree	र्श क्षेत्रकारी सार्वत	19-21	
1		र्श, देशर संकुरशांके (फोपके)	22-24	
1	मृत्याची संतर्भ करणारी करिया - 'जूर्गम संदर्धत.'	पानी राजकुमार विद्यालय प्रस्तावत	25-27	
17	antaroche amotestra figigiè sego	डॉ. असिका सामग्रहे	28-31	
- 11	वानकारिका काव्याका गरिका	भारती राजेश कार	33-35	
19	म्हणे : संक्लाहिन्यक्तित अंत.प्रतह	भारती श्वास स् जावाद	36-38	
7.7	रावजी राजीह सांच्या अधिकासभा मार्गाल विद्यादर्शन	ही. ब्राइस्स्ट गाईक	39-42	
1	पंतिपास विस्तयक कुलकर्णा बांच्या समित निष्ठधानील निकर्णायका	पार्डी, राज्यासङ माजनाहेच धानसहे	43-44	
12	टीमत कवितेतील पहिता स्पोटक विद्वारी करी शक्तक दमाळ	भा.डी. गलानम छ. संबर्ध	45-48	
-13	क्ष्रुलेक्टी स्पंतस्थेची रचनंत - एक आसम्पर	प्र.डॉ. अपनी पारीस	49-51	
14	संत तुमारमाच्या अभेगतील सोक्टोबल व मोमसंस्कृती	म.डॉ. अस्ति गर्ज	52-54	
13	बामीन जीवनातील वास्तवहार्ती अनुभारती शाहरूपी कलाकृती केवादी बादबरी	ही. जन्मदेशी पदार	35-37	
16	साविके माटकारीस समें व्यक्तिरेकांचा अस्पास	र्ज. शुलका रहवं	60.00	
17	এলোকাই নাঠকো নাট্ৰনীটার সামক-নাবিকারী প্রান্তন্ত - তে বিকিলো	अ.स. शंका राज्य	58-61 62-65	
18	मराठी लेखिकांच्या संभीत कथा सहित्यातील स्वीजाणिता	of many		
29	माप्ति दनित क्येचे तीत महासंस	डी. समीच शागपुर डॉ. केलास सुधास्पाव जनसङ्	69-72	
200	टिवितांच्या अंतर्भवाचा वेप येणारे विद्यारी कांग्रे शामदेव रताळ	र्श अल्बर अम्बद् सम्म	73-76	
21	हिराबाईच्या गुरमांचीतील तील 'पेतल्य'	हाँ.सी. वीरा महितकह		
- 1	तरपूर्व व मार्गान्तर प्रथम दशकातील काईवीकी निवरण विष्ट्रंच	हों, पत्रम मांडवस्य	77-81 52-86	
23	र्गायची साहित्य अणि आनेडनदी चळवळीतीय स्वी - रातनंत्रदी सुनन	पार्थी, अभिन्त अर्थुन कांग्रो	87-90	

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur
Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

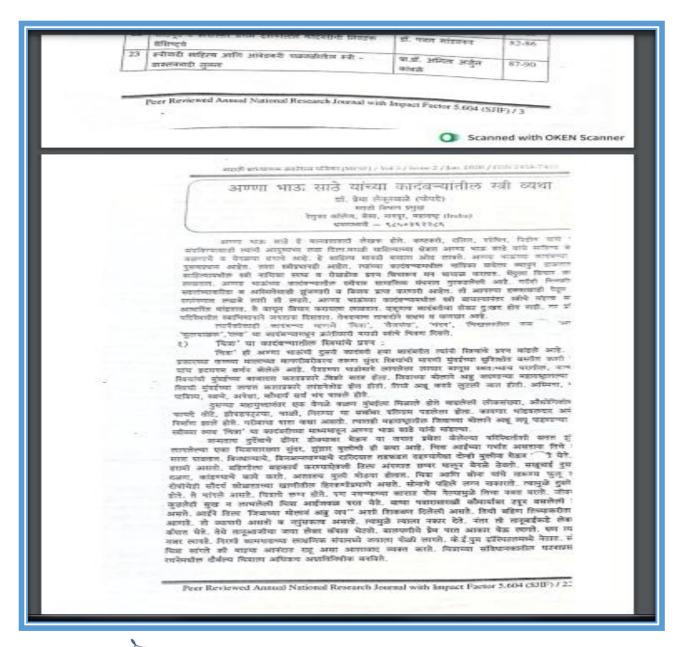
Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

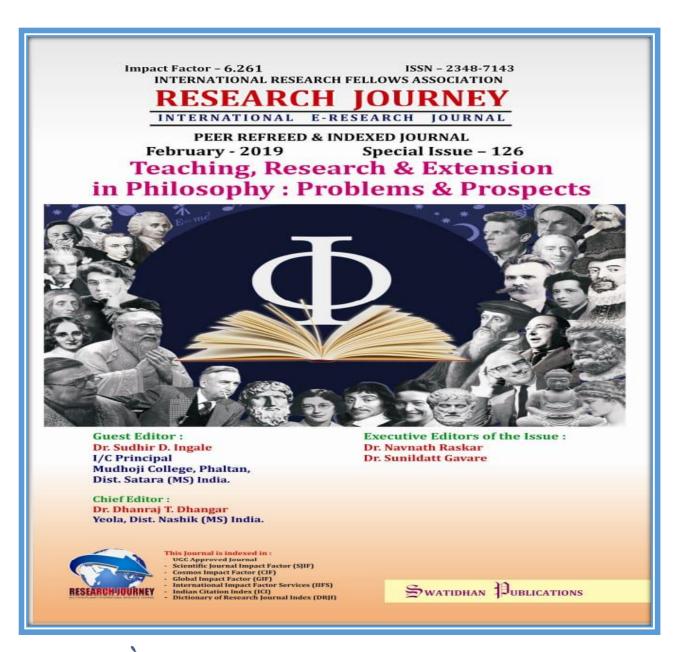

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal ISSN:

Impact Factor - (SJIF) - 6.261 ilosophy: Problems & Prospects February-2019 **UGC Approved Journal**

INDEX

	INDEA	•				
No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.			
1	A Poor, Old, Distant Cousin	Prof. (Dr.) S. M. Bhave	05			
2	Impact of Philosophy on Society : An Overview	Dr.Khalil N. Sayyed	07			
3	Methods and Techniques for Philosophical Teach	thing Dr. Rahul Kapure	11			
4	Mystical Philosophy of Karl Jaspers	Dr. Amita Valmiki	14			
5	Components of Field Work in Research of So	cial Sciences Mr. Manoj Patil	18			
6	Problems of Extension of Philosophy	Asst. Prof. Rajani A. Kale	22			
7	Research Manners in Social Sciences	Pandharinath Kadam	26			
8	Social Philosophy in Rajarshi Shahu Maharaj	Dr. Ganesh Belambe	29			
9	Mental Health among Professional and Non-Professional Women: A Clinical Study Prof. Dr. S. H. Mohite					
10	A Study of Mental Health among Persons in Swadhyayee and Non-Swadhyayee Pariwar Dr. Ajit B.Chandanshive					
11	A Study of Mental Health among Social Media Users	Users and Social Media Non- Dr. Abhimanyu Dhormare	40			
12	Health and Psychosocial Problems	Dr. S.D.Patankar	45			
13	Youth Suicide In India	Dr. D. P. Pawar	49			
14	Study of Social Support and Mental Health of College Students Dr. Sandip M. Mali		55			
15	Psychosocial Problem Occupational stress and Job Satisfaction of Advocates Dr. Dilip Shivane					
16	Social & Personality Development in Adolescence with Special Reference to Psychosocial Problems in the Development of Self Concept & Parent-Child Relationship Mr. Rairatna D. Khillare					
17	Current Trends in Higher Education P	rof. Munguskar Anil Madhukar	72			
18	Social Maturity & Emotional Maturity Among	Adolscents Smt. Manbhay S. D.	75			
19	Shopping Mall as an Epitome of Employment	Mr Santosh S. Pawar	79			
20	Impact of Humanism in the Untouchable by Mu Water by James Mcbride on the Students : A Co		82			
21	नीतिशास्त्र के सिद्धांत : एक विवेचन	डॉ.अतुल महाजन	88			
22	पद्धतीशास्त्र : एक तात्त्विक विवेचन	डॉ. मोहित टंडन	95			
23	तत्त्वज्ञान परिशीलन	डॉ.शर्मिला वीरकर	99			
24	तत्त्वज्ञान विस्तारासाठी कृती कार्यक्रम	डॉ.जयसिंग साबंत	103			
25	तत्त्वज्ञान विस्तारासाठी कृती कार्यक्रम	डॉ.बाळासाहेब मुळीक	107			
26	तत्त्वज्ञान – अध्ययन-अध्यापन- संशोधन	डॉ.सुझीर पिटके	115			
27	तत्त्वज्ञान विस्तारासाठी कृती कार्यक्रम	टॉ.असन बगाडे	119			
28	तत्त्वज्ञानाविषयी विद्यार्थी, पालक, समाज यांची धारण	उ डॉ.बालाजी नरवाडे	123			
29	तत्त्वज्ञान विस्तारातील अडचणी	भा धनराज हाडुळे	127			
30	तत्त्वज्ञानाविषयी विद्यार्थी, पालक, समाज यांची धारण		131			
	मानवी जीवनात तत्त्वज्ञानाची आवश्यकता	गंबाधर सोनकांबळे	133			

Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014gmail.com

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal ISSN:

Impact Factor - (SJIF) - <u>6.261</u> 2348-7143 126 : Teaching, Research & Extension in Philosophy : Problems & Prospects UGC Approved Journal

February-2019

नीतिशास्त्र के सिध्दांत : एक विवेचन

डॉ. अतुल म. महाजन रेणुका कॉलेज, नागपुर.

किसी भी शब्द का अर्थ उस शब्द के प्रयोग से प्राप्त होता है। शब्द का प्रयोग जिस तरीके से हुआ है उस के आधार पर शब्द का अर्थ समझा जा सकता है। इसका कारण यह है की शब्द अनेकार्थक होते है। एक ही शब्द का अर्थ प्रसंग के अनुसार भिन्न-भिन्न होता है। जैसे- 'उँचा' इस शब्द का अर्थ, इस शब्द का प्रयोग जिस संदर्भ में किया जायेगा उसी संदर्भ में समझा जा सकता है। अर्थात एसे अनेक शब्द होते है जिनका निश्चित अर्थ नही होता है। हम उन शब्दों का प्रयोग कैसे करते है उस पर वह आधारीत होता है।

किसी शब्द का अर्थ क्या है और वह किस दृष्टिकोन से स्वीकार कर रहे है, यह जब तक स्पष्ट नहीं होगा, तब तक ऐसा कोई भी शब्द जिस निर्णय का हिस्सा होता है, उस निर्णय के कार्य के बारे में, उस निर्णय के प्रयोजन के बारे में और उस निर्णय के प्रति दिखाई देने वाले मतभेद या असहमती के संबंध में प्रयोग करना उचित नहीं होगा। जब जक शब्दों के अर्थ निश्चित नहीं होंगे तब तक उसका प्रयोग करना उचित नही है।

शब्दों के अर्थ के संदर्भ मे अनेक सिध्दांत दिखाई देते है। उन में मुख्य रूप से निर्देशात्मक सिघ्दांत (Referential Theory), प्रचितीक्षमतावादी सिघ्दांत (Verificationist Theory), कारणपर या मानसशास्त्रीय सिध्दांत (The Casual or Psychological Theory), उपयोग सिध्दांत (Use Theory) आदि।

उपरोक्त सभी अर्थ विषयक सिध्दांतों में से उपयोग सिध्दांत एक संदर्भ में विभिन्न शब्दों की व्याख्या करता है। इस सिध्दांत के अनुसार किसी भी शब्द का अर्थ, उस शब्द का प्रयोग कौन से प्रसंग में किस संदर्भ में किया जाता है उस पर अधारीत होता है। संक्षिप्त मे कह सकते है की शब्दों के अर्थ उनकी प्रयोग की विधा पर निर्भर होते है। अर्थात उपयोग सिध्दांत के अनुसार शब्दों की व्याख्या उसके प्रयोग पर आधारीत होती है। और यह बात नीतिशास्त्र को भी लागू होती है।

मानव जीवन में मनुष्य का विभिन्न वस्तुओं के साथ संबंध आता है उन वस्तुओं के प्रति मनुष्य के मन मे आकर्षण उत्पन्न होना सामान्य है। उन वस्तुओं का स्वरूप कैसा है? उनमें कौनसे गुणधर्म है? उनका आपस में संबंध है या नहीं? यदि होगा तो वह संबंध किस प्रकार का होगा? . आदि विभिन्न प्रश्न मानव से विचलित रहता है। इन प्रश्नों के बारे एक प्रकार का कुतुहल मानव को होता है और वास्तविक रूप से इसी कृतुहल से उन वस्तुओं के प्रति ज्ञान का प्रारंभ होता है। मनुष्य के ज्ञान की शुरूवात इसी प्रकार के कुतुहल से, एक प्रकार के आश्चर्य से होती है। इसिलिए आज अस्तित्व मे दिखायी देने वाले शास्त्र भी इसी प्रकार के आश्चर्य और उत्सुकता से निर्माण हुये दिखाई देते है |वर्सुंधरा या भुमी के प्रति आकर्षण के कारण भूगर्भशास्त्र (Geology) का निर्माण हुआ। उसी प्रकार वनस्पति के प्रति आकर्षण के कारण वनस्पतीशास्त्र (Botany) और प्राणीयों के प्रति आकर्षण के कारण प्राणीशास्त्र (Zoology) का निर्माण हुआ है। इसी प्रकार मनुष्य के मस्तिक को पडे प्रश्नों के समाधान स्वरूप अन्य सभी शास्त्रों की निर्मिती हुई है।

जीस प्रकार भौतिक वस्तू के प्रति, बाह्य विश्व के वस्तुओं के प्रति मनुष्य को आकर्षण था उसी प्रकार मनुष्यको स्वयं के प्रति आकर्षण निर्माण होना स्वामाविक था। और स्वयं के प्रति आकर्षण

Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014gmail.com

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

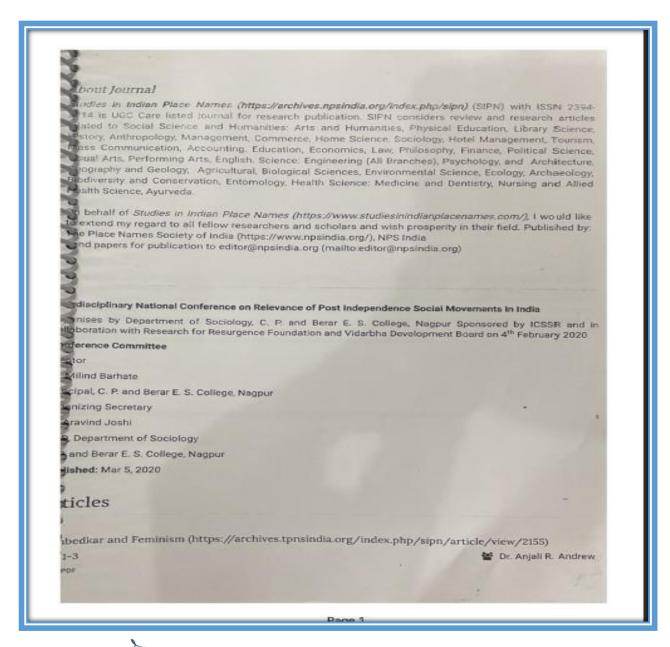
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

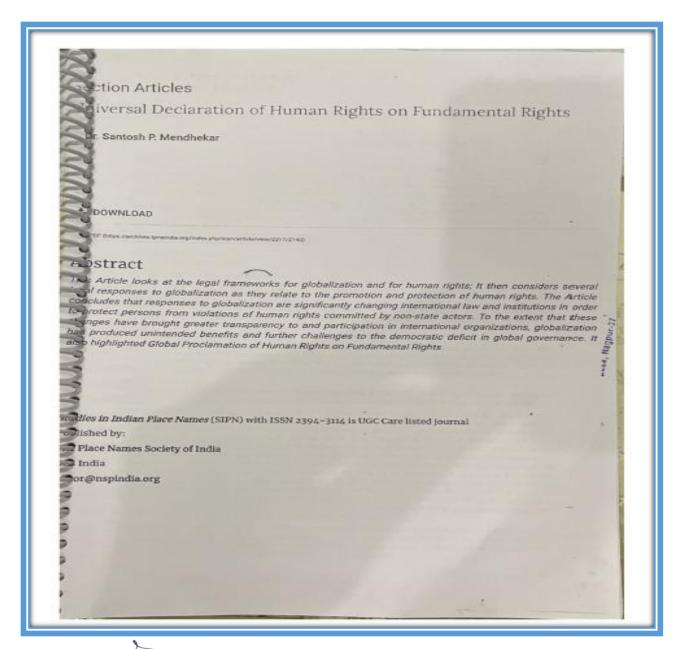
Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil

Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224 Contact no.: 8149051026

> Studies in Indian Place Names (UGC Care Journal)

ISSN: 2)/04-3114

Universal Declaration of Human Rights on Fundamental Rights

Dr. Santosh P. Mendhekar

HOD Department of Sociology, Renulin College, Besn. Nagput

ABSTRACT
This Article looks at the legal frameworks for globalization and for human rights: It ben considers several legal responses to globalization as they relate to the promotion and protection of human rights. The Article concludes that responses to globalization are significantly changing international law and institutions in arther to protect persons from violations of human rights committed by non-state actors. To the extent that these changes have brought greater transparency to and participation in international organizations, globalization has produced universal despits and further challenges to the democratic deficit in global governance. It also highlighted Global Proclamation of Human Rights on Fundamental Rights.

OBJECTIVE OF STUDY

- To study human riel
- To study Fundamental Rights
- To study impact of Human Rights on Fundamental Rights

RES EARCH METHODOLOGY
Research methodology is a way to systematically solve the research problem. It is necessary for the research to know not only the research methodology the analytical method is used in this research article and observes which is legal.

It is 21" century is a digital information superhighway. Everyone has techno savey. But it's a fact everyone is human being related to mind, emotion and heart. So, human rights and fundamental rights are a important part of human life. The title supports global proclamation of human rights on fundamental rights in factors responsible for human rights repression in India in present era.

IN IRODUCTION

The basic concepts of values and the linkage that they have with human rights. These concepts perspectives play a significant role for the promotion and realization of human rights in any society.

Perspectives play a significant role for the promotion and realization of human rights in my society. Human Right is natural right which awarded to each and every person. Human rights are constitutional rights, legal authority and opportunity for the process of realization of human rights involves identification, specification and conceptization of human rights through real provisions. Human rights are essential for good governance in nation. Now it is very much clear that human rights encourage conceptually because of a long exercise of Socio-economical. Philosophical Political, Legal and other likely reflections. The concept of human rights should all individuals equal. A human rights discourse is a discourse of hope. Whether a discourse of human rights can provide a more sustainable hope remains to be seen but the promises are centainly there. In the history of humanity, it is evident that racism, eastern, senten etc. were the effective issues for the denial of justice to as individual. A person could easily be treated as subordinate because of his color, cast or gender the Indian constitution gives the Indians, fundamental rights, fundamental deties and the discretive principles from the site of its enforcement. However, in India since 1991 the structural adjustment and the implemented policies have far reaching consequences to the basis human rights for the poor.

Human rights are rights inherent to all human beings, whatever our nationality, place of residence, see national or ethnic origin, color, religion, language, or any other status. We are all equally entitled to on human rights without discrimination. These rights are all interedipted, interdependent and indivisible Human rights are natural rights which awarded to every individual.

Page | 120

Copyright @ 2020 Authors

Page 3

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

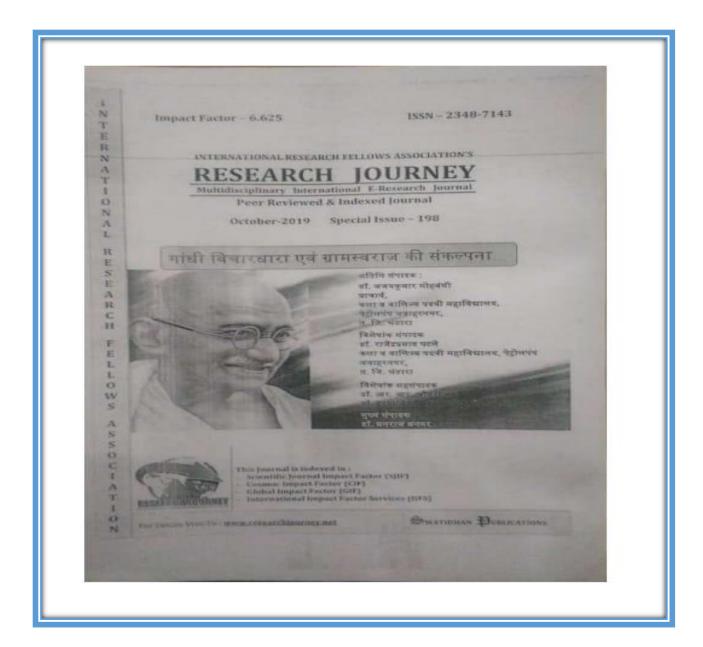

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

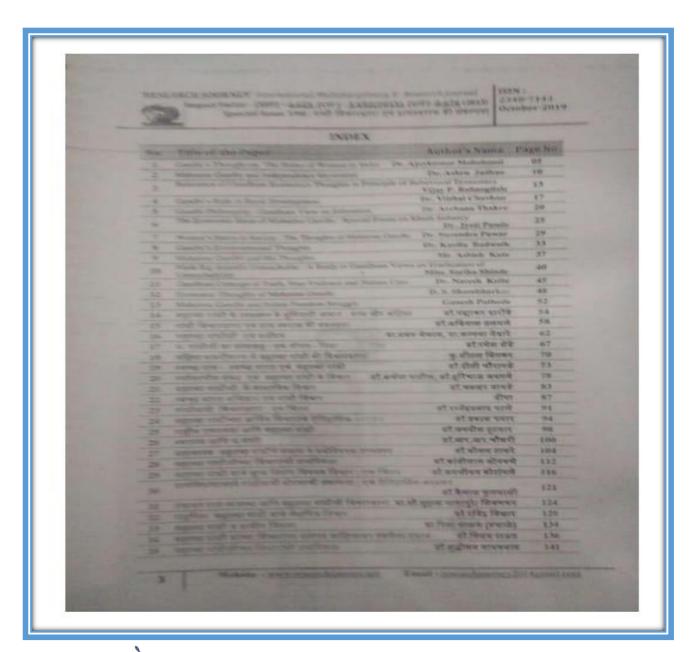
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

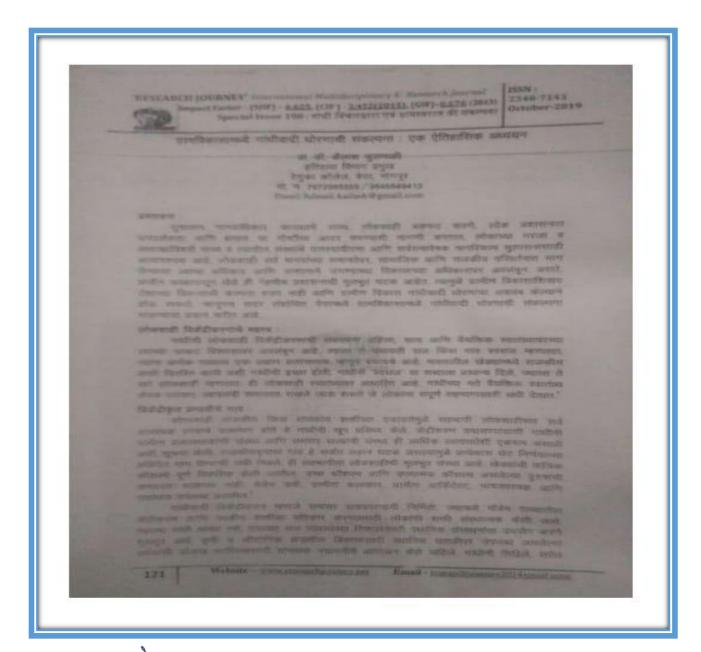
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Vidyawarta®

94

उत्कृष्ठ ग्रंचालय आणि उत्कृष्ठ इंटरनेट वाचक अवार्ड रेणुका कॉलेज ग्रंचालयातील एक बेस्ट प्राक्टीस : नॅकच्या संदर्भात

डॉ. रमणिक एस. लेन्युरे प्रवस्तात, रेणुका कांत्रेज,बेसा, ना

ramaniklengure@gmail.com. मो न 9420869043

प्रस्त कन्द्रन्त क्ष्मालय आणि कन्द्रन्त इटरनेट वायक आनर्ड रेणुका कांक्रेज क्ष्मालयातील एक बेस्ट क्षावटीस शोधनिवधाकने रेणुका कांलेज प्रवालया सथील वर्षधर यालविषयात येणा—या अनेक उपत्रमापैकी एक उपत्रम जो उत्कृष्ट प्राकृतिम प्रत्यान आगणाम मनोष्या वेईल व जो इस इक्षालकाला देखील मार्वदर्शक तसन इस इंचालवे देखील या इनोवेटिक प्रोक्टीम म्हणजेप उन्हरूत मेवा या योजनेता बवातवामध्ये स्ववतीत हेप या शोधनिवंधामधून मंशोधकाने सारिताले आहे. विशेष महणते या बेस्ट प्राक्टीसची नैक या कमीटीने प्रशंसा केली व बेस्ट प्राक्टीस सूद्धा मानले व माणुनय इतर प्रेवालयाने देखील ही बेस्ट प्राक्टीस आयल्या प्रवालयात सुरू करायी असे संशोधकाला यामाठीव हा मंत्रोषकाचा अस्ट्रहाम

व्य येखे त्यांचा" या उक्तीला अनुसरूनच रेणुका कॉलेज, हे बामीण "बुळती हे जम पहायेना डोळा न्हणुनी कर वेमा येवे विद्यादानाचे कार्य गरीच व होतकर मुख्यमाठी विरतर व ऑवरतपणे करीत आहे. कॉलेजन्या विकासामोकाय क्रांतेजये इवालव देखील दिवसेदिवस नायारपाला येन आहे. रेणुका महाविद्यालयातील आपृतिकरीत्या परीपूर्ण, मुमन्य आणि मुख्यपस्थित आहे. इंबालयमध्ये अनेक प्रकारये जानाये स्प्रोत आहे. साठवींचे, ताब्रीकरीत्या तीची जोप्रमना करने व योग्य केळी वाचकाता त्याचा वेळ वाचवून धणात माहिती उपलब्ध करून देणे हे प्रंबालयाचे महत्वपूर्ण कार्य आहे. साठवोलेली महिती सुरबद्धरीतीने वाचकात्व देणे हे प्रंबालयाचे प्रथम कर्तव्य आहे. "प्रेष परम दैवनम", "वाचात तर वाचात" या माणी प्रमाणे प्रवालय सेवेसाठी सदैव तत्वर असते. "वाचे जानासाठी व निपाये मेवेसाठी" या वचनाप्रमाणे प्रचालवाची वाटचाल मुरू आहे.

विद्यार्थ्याचा विकास ब्यावा या दुरहोने प्रवालवामध्ये टेक्स्ट युक्त व्यतीरीकत संदर्भ प्रंथ, इतर जनरल पुस्तके, अनेक उच्च दर्जाचे संदर्भ प्रत मगरी विञ्चाहेत, इन्साक्नोपोडीओ ऑफ दिटानिका, स्पर्धा परीक्षेमारी उपयुक्त पुस्तके उगलब्ध आहेत. उपभोक्तयाना अतिराक्त ज्ञान तसेच अद्यावन महितो मिळविण्याचा दूप्टीने अनेक प्रकारचे दैनंदीन न्युजारेपर, जरतल, पिराँडीकल्म, उपलब्ध आहेत. तामेकदृष्या प्रचालयीन संसाधनाचे। प्रचालयीन साप्यवेकर व्यरि (लायबरी अंटीमेशन सिस्टीम सॉप्टवेअर वेब लिक) संकलन करून ने वायकाना लवकरान लवकर देण्याचे नमेच इंटरनेट व त्यामाध्यमाने इन्कियनेट (इन-लिस्ट) ब्टारे टेम्ब्रोल ऑनलाईन स्मिमेंमची माहिती वाचकापर्यंत पोहचवित्रे हे कार्य इंचालय करीत आहे. महत्वाचे म्हणजे प्रवालयाने तांग्रिकदृष्टवा क्षेप पेत २०१८ पासून प्रवालयात्व ऑनल्डॉईन स्वरूप प्राप्त करून देत य क्यु आर. स्कनर कोड ची रचना यामुळे प्रेचालय उच्च शिक्षणाच्या डिजीटल बीरणान मोत्यची कार्मागरी करत आहे.

उपभोक्त्यांच्या शैक्षणिक तसेच रोजगारासंबंधी विकासाच्या दुष्टोंने इंबालय सदैव तत्पर असते. त्यासाठी विशेष योजना देखील राजीवल्या जातात. उपभोको इंदालयाचा जास्तीत जास्त उपभोग पेऊ शकतात. इंदालयासध्ये विद्यार्थ्यांचा

◆Braum!: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal | Impact Factor 5.131 [III]F]

Scanned with OKEN Scanner

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

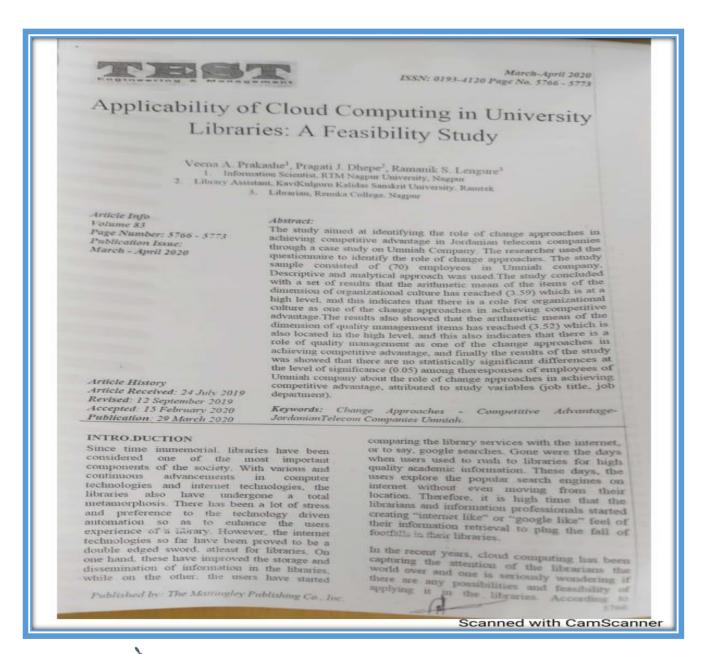
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Contact no. : 8149051026 Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no. : - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

Studies in Indian Place Names (UGC Care Journal)

in Indian Place Names (UGC Care Journal)
ISSN: 2394-3114 Vol-40, Special Issue-07
to Day National Seminar on Role of HEIs in Tapping Local Resor Quality Sustenance and Quality Enhancement
HELD on 14th & 15th February 2020.
thiswapur Mahavidyalaya, Bhiwapur, Maharashtra 441201, India

"शैक्षणिक गुणवत्ता वाढविण्याकरीता स्थानिक साधन म्हणून पष्धन'

डॉ. हर्षना सोनकुसरे अर्थषास्त्र विभाग रेणुका काॅलेज, नागपूर

आजच्या विदयास्यांमध्ये एकविसाव्या शतकातील भारत निर्माण करण्याची क्षमता आहे आणि ही क्षमता विद्यास्यांमध्ये गूणवत्तापूर्वक उच्च विक्षणाच्या माध्यमातृन व चांगल्या संस्कारातून निर्माण करण्यात थेवू शकते. मागील सत्तर वर्षाच्या शैक्षणिक इतिहासाचे अवलोकन केल्यास असे दृष्टिक्षेपास येते की भारतातील उच्च शिक्षणाची व्याप्ती मोठ्या प्रमाणात वाढलेली आहे. समाजातील शेवटच्या स्तरापर्यंत शिक्षणाची गंगा पोहचविण्यासाठी शासिकय व खाजगी संस्था निर्माण झाल्या व शिक्षण संस्थेचे जाळे संपूर्ण जगभरात पसरले. याचा मुख्य उद्देश समाजीतील प्रत्येक वर्गाला शिक्षण उपलब्ध करून देणे हा होता. मात्र शिक्षणाची संख्यात्मक वाढ होत असतांना गुणात्मक वादीकडे जेवढ्या गांभियांने पाहणे गरजेचे होते तेवढ्या गांभियाने त्याकडे लक्ष दिले गेले नाही. परिणामी शिक्षणाचा एक्ण दर्जा घसरलेला दिसून येतो. याचा परीणाम असा झाला की आज लाखो पदविधर बेरोजगार असून राष्ट्राच्या विकासाच्या कार्यात त्याचा अत्यल्प सहभाग दिसून येतो. या संदर्भात असे म्हणता येईल की, 'निश्चित दिशा नसल्यामुळे शिक्षणाची दशा झालेली असून राजकारणात शिक्षण कमी आणि शिक्षणात राजकारण जास्त अशी आपली आजची स्थिती झालेली आहे." (प्रा. ना. स. फरांदे, सभापती, विधान परिषद, महाराष्ट्र राज्य)

उपरोक्त परिस्थितीमुळे शिक्षण क्षेत्रात मोठे परिवर्तन होणे अनिवार्य आहे. विषेषतः उच्च शिक्षणाच्या बाबतीत, त्याहीपेक्षा ग्रामीण क्षेत्रात दिल्या जाणा-या उच्च शिक्षणच्या बाबतीत विचार करणे आवश्यक आहे. कारण देशाच्या विकासाला गती द्यावयाची असेल तर ती सर्वस्वी उच्चशिक्षित, गुणवतावान, शिक्षीत समाजाच्या योगदानावर अवलंबून आहे.

वास्तविक रूपात जर बंधितले तर शैक्षणिक क्षेत्राचे स्वरूप आज बंदललेले दिसून येते. जानदानाची संकल्पना आज मागे पडलेली असून जानाचा व्यापार करण्याची संकल्पना आज रूढ झालेली आहे. अशा परिस्थितीत भारतातील उच्च शिक्षण देणाऱ्या संस्थांना आपली गुणवता वाढविणे अनिवार्य आहे. तसेच आपले अभ्यासक्रम जागतीक दर्जाचे, रोजगारान्मुख ठेवणे आवश्यक आहे.

उच्च शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविल्याशिवाय जागतीकरणाच्या प्रक्रियेला आपण समोरे जाता येणार नाही हे लक्षात आल्यानंतर विश्वविदयालय अनुदान आयोग ने 1994 साली 'नॅक' या संस्थेची स्थापना केली. देशातील उच्च शिक्षण देणा-या संस्थांचे शैक्षणिक मूल्यमापन करून त्यांचा दर्जा ठरविण्याची जबाबदार या संस्थेला देण्यात आली. आंतर्राष्ट्रीय स्तरावर मान्य झालेल्या विकषच्या आधारे महाविदयालयाचे, विदयापीठाचे, शैक्षणिक संस्थेचे मृल्यमापन करून त्या संस्थांची गृणवता ठरविण्याचे काम या संस्थेने हाती घेतले. आजपर्यंत अनेक शहरी आणि

Page | 232

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IMPACT FACTOR - 5.61

LangLit

ISSN 2349-5189

An International Peer-Reviewed Open Access Journal THE VOICE OF RESISTANCE IN ROHINTON MISTRY'S -

A FINE BALANCE

ABDUL SHAMIM Assistant .Professor Dept of English Renuka College, Besa, Nagpur.

ABSTRACT:

Rohinton Mistryis one of the most contemporary south Asian Writers who always strives to delineate the grim and glaring reality of caste and community and history and politics of India in his fiction. Although his literary creative work is far and few between, he has been nominated for the Booker thrice for work is far and few between, he has been hominated for the Booker thrice for his first three novels from Such a Long Journey, A Fine Balance and A Family Matters. He portrays his literary canvas in A Fine Balance with the unswerving realism representing the voice of the marginalized who crave to live with honour and dignity. The story focuses on the lives of the four marginalized characters who dwell in the same flat in a city of Mumbai of marginatized characters who aweit in the same flat in a city of Mumbai of Dina Dalal, a widow who refuses to marry has left to struggle to earn a living as a seamstress; two tailors who come to city due to caste violence in their village, and a student from a hamlet to attend college in Mumbai. The present paper endeavours to explore the voice of resistance of the oppressed in the turmoil and turbulent period during Emergency.

Keywords: Resistance, Emergency, Untouchables, Patriarchy & Lower Caste.

Introduction

Mistry's novel A Fine Balance (1996) is full of vivid images. The crisp verbal pictures do not detract but enhance the overall impact of the free flowing storyline. The novel starts with the image of a woman at her sewing machine. From that solitary image, the storyline emerges as three more characters the tailors-Ishvar and Omprakash and the Parsi student-Maneck entered the picture, four in all and the story moves around them. They are placed in the bleak and stark period of Emergency during the reign of Mrs. Indira Gandhi in 1975. Nowhere it has been mentioned in the novel where the story is set but without having any doubts and difficulties the readers can surmise that it is none other 'the city by the sea'-Mumbai. It needs to be noted that Mistry,Rushdie and V.S.Naiupal like to enter India through Mumbai and not through any other city. With the city at the center, Mistry weaves together a subtle and gripping narrative about four unlikely characters that are marginalized come together after the government declared a state of Internal Emergency. They aspire to voice their resistance in order to live with honour and dignity. They endure torments and tortures in order to break the hierarchical power structure in the society.

The story begins with the three significant characters- Ishavar, Omprakash and Maneck of the fiction travelling in a train who head for Dina's home another important character that has been introduced to the readers in her absentia." Emergency has just been declared in the

Vol. 6 Issue 1 Website: www. langlit.org 239

August, 2019 Contact No.: +91-9890290602

Indexed: ICI, Google Scholar, Research Gate, Academia.edu, IBI, IIFC, DRJI

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

			2018-1	19			
1.	Bhalchandra Nemade Yancha Deshiwadvishayk Drushitikon	Dr. Prema Lekurwale	Marathi	Marathi Pradhyapak Sanshodhanpat rika Peer Reviewed Annual National Research Journal	Jan 2019	ISSN: 2454- 7409 VOL 4 ISSUE 1	View Link
2.	Sant Sawta Chokhamela Yanchya Abhangatil Aartata	Dr. Prema Lekurwale	Marathi	Research Journal Of India, Annual National Research Journal	Oct. 2018	ISSN 2349- 9370 VOL. 5 ISSUE 1	View Link
3.	बौध्दऔरउनकाअष्टांगमार्ग	Dr. Atul Mahajan	Philosophy	Vibgyor	Feb-2018	ISSN 2277- 4491	View Link
4.	स्पर्धापरीक्षादेणा- यावाचकांच्यादृष्टीनेसार्वजनिकग्रंथा लयासाठीउपाययोजना पाननं. 255 ते 261	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Research Journey Multidisciplina ry International E-Research Journal Aug. 2018	2018	ISSN NO. : 2348- 7143	View Link

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

5.	उच्चशिक्षणसंस्थानातविशेषगरजाअ सणा- याविद्यार्थ्यांसाठीराबविण्यातयेणारेउ पक्रमःरेणुकाकॉलेजग्रंथालयाच्यासंद भातपाननं. 331 ते 336	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Research Journey Multidisciplina ry International E-Research Journal Oct. 2018	2018	ISSN NO. 2348- 7143	View Link
6.	Revised NAAC Framework Is Boon For Learning Resource Centre With Reference To ICT Pg. No. 122 To 170	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	AJANTA- An International Multidisciplina ry Quarterly Research Journal March 2019	2018 UGC Approved	ISSN NO. 2277- 5730	View Link
7.	वाचनहेचसमृद्धजीवनाचेरहस्यउपक्रम ः सामाजीकजबाबदारीनेप्रेरीतरेणुकाकाँ लेजग्रंथालयातीलएकउत्कृष्ठसेवा पाननं. 123 ते 130	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	UGC Approved International E-Research Journal Research Journey	April 2019	ISSN NO. 2348- 7143	View Link
8.	A Revised Annual Quality Assurance Report (AQAR) A Critical Analysis	Asst. Prof. Abdul Shamim	English	Vidyawarta UGC Approved Refereed Journal No- 41012	2019	ISSN- 2319 9318.	View Link
9.	English Coursebook- A Facilitator To The Second Language	Asst.Prof Abdul	English	Vidyawarta UGC	2018	ISSN-	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Learners	Shamim	Approved	2319	
		Approved RefereedJourn		
		al-62759		

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Principal
Renuka College
BESA Near BOI Negour-37

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

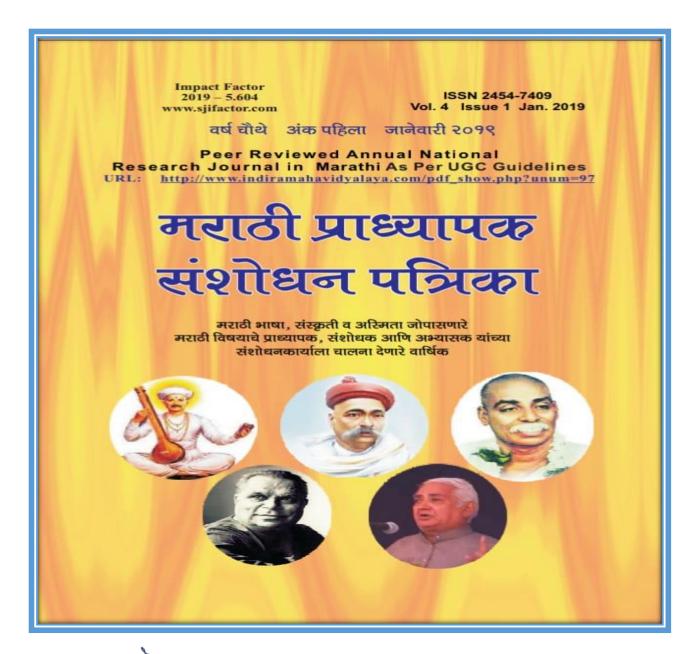

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

मराठी प्राध्यापक संशोधन पत्रिका / वर्ष चौबे / अंक पहिला / जानेवारी २०१९

- 10. Tables & figures should be cited in the text in consecutive numerical order. Each figure should have concise and informative caption.

  11. Maximum limit is 2500 words or 5 pages. Abstract should be up to 150 words followed

- by 4-5 key words. Paper less than 3 pages or without references will not be accepted.

  12. Authors have to send research paper by e mail at: marathipradhyapak@gmail.com

  11. Editorial Board's Decision will be final.

  13. The copyright of all accepted papers will vest with Research Journal of India.

  14. International Guidelines and UGC Guidelines for writing of research paper are to be existly followed. strictly followed.
- Date of Publishing is 1^{nt} October each year and papers will be accepted up to 1^{nt} September.

Subscription for one year and single issue price for individual, institutional Rs. 500/to be deposited in A/c No. - 60175373000 of Bank of Maharashtra, Azad Maidan Road, Yavatmal, IFSC code - MAHB0000047 in favour of Director, Dr. Bhau Mandavkar Research

अनक्रमणिका

2	लग्नासाठी कफल्लक का व्हावे?	प्रा. प्रल्हाद दत्तराव भोपे	4
2	महेरा केळुसकर यांची अखंड निद्रानाशाची कविता	डॉ. मचु सुरेश सावंत	6
3	स्त्रीची वास्तविकता	डॉ. विजया राकत	१२
ĸ	बाबायव मुसळे यांच्या कयेतील स्त्रीचित्रण	डॉ. शरद देवराव उमाटे	24
4	'कर्णपर्व' कर्णाच्या जीवननाट्याचा शोष मेणारी कादंबरी	प्रा.हॉ. विनोद राखेड	20
Ę	पटकवा लेखन प्रक्रिया	श्री.सुरेश विव्ठल मेहेर	24
6	लोकमान्य टिळकांच्या विचारसरणीचा मराठी साहित्यावर प्रभाव	हॉ. बालाजी व्ही. हिगोळे	25
6	मराठी एकांकिका : एक दृष्टीबेप	प्रा. प्रकाश भरणे	38
9	कवी विठ्ठल वाष यांच्या कवितेतील कृषी संस्कृतीचे दर्शन	प्रा.डॉ. स्याम मु. जावव	34
20	संत बहिणाबाई	प्रा.हॉ. व्यंकटेश पोटफोडे	36
33	सतीश तराळांचे कयाविश्व	डॉ. वर्षा चिखले	85
१२	कृषिविषयक ओवीगीतांमधून अभिव्यक्त होणारे स्वीमन	हाँ. अलका गायकवाड	84
₹3	१९९० नंतरच्या नवकवींची ग्रमीण कविता	प्रा. डॉ. अतुल चीरे	88
88	संत तुकारामांचा सामाजिक कार्यांत्मक दृष्टिकोन	प्रा. विलास गांजरे	48
84	नव्यदोत्तरी कवितेतील सद्ययुगीन वास्तव : एक शोध प्रतिमा आणि प्रतिकांच्या अनुवंगाने	प्रा.डॉ. शोभा रोकडे	40
१६	प्रामीण भागातील विद्यार्थी व भाषाविषयाच्या अध्यापनातील समस्या	प्रा.च.त्. आदे	63
23	गझलसप्राट सुरेश भट	प्रा.हॉ. वीरा मांडवकर	55
26	देशीवाद : प्रेरणा, स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये	डॉ. पवन मांडवकर	७२
25	मबुरा लमाण बोलीतील 'प्रभाती गीते' : एक आकलन	प्रा.डॉ. भगवान साबळे	७६
२०	स्त्रीवादी साहित्य	डॉ. रखी मं. जादव	60
२१	वृत्तपत्रीय मथळ्यांची भाषा—एक चिकित्सा	डॉ. संनय पाटील	68
22	भारुचंद्र नेमाडे यांचा देशीवादविषयक दृष्टिकोन	डॉ. प्रेमा चोपडे-लेकुरवाळे	69

SN 2454-7409 / Peer Reviewed Annual National Research Journal / Vol 4 Issue 1 / IF 5.604 / 4

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

मराठी प्राच्यापक संशोधन पत्रिका / वर्ष चौथे / अंक पहिला / जानेवारी २०१९

भालचंद्र नेमाडे यांचा देशीवादविषयक दुष्टिकोन

डॉ. प्रेमा चोपडे लेकुरवाळे मराठी विमागप्रमुख रेणुका कॉलेज, बेसा, नागपूर

Email-premalekurwale@gmail.com प्रमणव्यनी —९८५०३६२२८६

पस्तावना

१९६० नंतर मराठी साहित्याचे स्वरुप बदलू लगले. साहित्य निर्मिती करणारा वर्ग बदलला. तशा साहित्य निर्मितीमागील जाणिवाही बदलल्या. दलित, प्रामीण, आदिवासी इ. जनसमूग्रमेषून आलेले लोक लिहू लागले. स्वामाविकच हे लेखन इतर नागर लेखकांपैया वेगळे उरू लागले.

देशीवादी साहित्य सिद्धांत हा या कार्यसिद्धीमधून जन्माला आलेला आहे. या कार्यसिद्धीमधून बाहेर एडण्यासाठी शोषलेला एक मार्ग म्हणजे देशीवाद होय असे म्हणता येईल.

मयदी लेखक समिक्षकांत पालचंद्र नेमाडे यांचे नाव प्रामुख्याने घ्यावे लागते. देशीवादी लेखन शैलीचा नमुना म्हणून त्यांच्या 'कोसला' या कादंबरीचे नाव घेता येईल. तसेच देशीतत्त्वाचा पुरस्कार करणारी समीक्षा त्यांच्या 'टीका स्वयंवर' या समीक्षा ग्रंचात पहायला मिळते.

कोसला, बिखर, जरीला आणि झूल या सर्व कादंबऱ्यात देशीय मूल्यांचा खोलवर संस्कार झालेला आहे. त्यांचे नायक देशीय अस्मितेचे मान जपत असतानाच देशीय मूल्यांवर अतिक्रमण करणाऱ्या, स्वकीय आणि परकीय आक्रमणाचा अतिक्रमणाचा निषेष करतानाही दिसतात.

भालचंद्र नेमाडे यांची समीक्षा

'देशी याचा अर्थं त्या त्या गूमीशी जोडलेले असणे असा प्रायः होतो. वस्तुतः देशीपणा ही अत्यंत स्वयंभू झाडाञ्चडपांसारखी सोशिकपणे आपापल्या जागेवर उगवणारी व टिक्न राष्ट्रणारी संकल्पना आहे.''

तसेच देशीपणा हा अशा भावना, जाणिवा, विचार प्रबोधन आणि स्मृती यांच्या पुंजाला आवाहन करतो जो विशिष्ट भूप्रदेशाच्या साहचयनिच वाढत आलेला असतो. त्यामुळे देशीपणाच्या जाणिवेत भावनाप्रधान काव्यात्मता अधिक असते तर विवेकशीलता त्यामानाने कमी असते. परंपर्याभमुखता जास्त आणि आवुनिकता कमी असते. तसेच विचे तोंड भविष्यकाळपेखा भूतकाळकडे जास्त वळलेले असते. देशीपणा हा मागच्या व पुढच्या सबंध समूहणणाचा प्रविसाद असतो. सबंध समूहाच्या वंशाची ती जीवनशैली असते. समाजाची सामृहिक चिंतनशक्ती देशीपणात प्रकट होते.

स्कूलमानाने पाहता देशीपणाचे तत्त्वगतिशील न ठरता स्थितिशीलवेच्या जवळ जाणारे वाटते. "ही देशीयवेच्या बाबतीत नेमार्डेची भूमिका आहे.

भालचंद्र नेमाडे यांची देशीय मूल्ये

नेमाठेंच्या देशीय मूल्यांची पाळेमुळे म. गांचींच्या 'स्वदेशी' तत्त्वात सापडतात. नेमाठे आणि गांचींची यांच्या देशी व स्वदेशी मूल्यविचारांचा आंतरिक गाप्यातले साष्ट्रम्य गांधींजींच्या वक्तव्यातून दिसून येते. "हम कूप—मंद्रकवाली नीतिपर नहीं चलना चाहते और न आंतरराष्ट्रीय होने का दिखावा करने की कोशिशा मे अपनी बुनियादही छोडना चाहते हैं. यदि हम अपने वैयक्तिकता अर्चात राष्ट्रीयता ही खो देंगे तो हम आंतरराष्ट्रीय स्वरूप नहीं रख सकते" गांधींजींना आपले मूळ अषिष्यान सोहून आंतरराष्ट्रीय मूल्य स्वीकारणे जसे पसंत नाही तसेच नेमाडेंनाही देशीय मूल्याचे महत्त्व कमी करून आंतरराष्ट्रीय मूल्याचा पुरस्कार करणे मान्य नाही.

ISSN 2454-7409 / Peer Reviewed Annual National Research Journal / Vol 4 Issue 1 / IF 5.604 / 87

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

मराठी प्राध्यापक संशोधन पत्रिका / वर्ष चौबे / अंक पहिला / जानेवारी २०१९

- 10. Tables & figures should be cited in the text in consecutive numerical order. Each figure should have concise and informative caption.
- 11. Maximum limit is 2500 words or 5 pages. Abstract should be up to 150 words followed by 4-5 key words. Paper less than 3 pages or without references will not be accepted.

  12. Authors have to send research paper by e mail at: marathipradhyapak@gmail.com

  11. Editorial Board's Decision will be final.

  13. The copyright of all accepted papers will vest with Research Journal of India.

  14. International Guidelines and UGC Guidelines for writing of research paper are to be

- strictly followed.
- Date of Publishing is 1rd October each year and papers will be accepted up to 1rd September.

Subscription for one year and single issue price for individual, institutional Rs. 500/to be deposited in A/c No. – 60175373000 of Bank of Maharashtra, Azad Maidan Road,
Yavatmal, IFSC code - MAHB0000047 in favour of Director, Dr. Bhau Mandavkar Research

अनुक्रमणिका

2	लग्नासाठी कफल्लक का व्हावे?	प्रा. प्रल्हाद दत्तराव भोपे	4
2	महेरा केळुसकर यांची अखंड निद्रानाशाची कविता	डॉ. मनु सुरेश सावंत	6
3	स्मीची वास्तविकता	डॉ. विजया राऊत	22
ĸ	बाबायव मुसळे यांच्या कथेतील स्त्रीचित्रण	डॉ. शरद देवराव उमाटे	24
4	'कर्णपर्व' कर्णाच्या जीवननाटवाचा शोष घेणारी कादंबरी	प्रा.हॉ. विनोद यठोड	20
Ę	पटकवा लेखन प्रक्रिया	श्री.सुरेश विव्ठल मेहेर	24
6	लोकमान्य टिळकांच्या विचारसरणीचा मराठी साहित्यावर प्रभाव	हॉ. बालाजी व्ही. हिगोळे	26
6	मराठी एकांकिका : एक दृष्टीबेप	प्रा. प्रकारा भरणे	35
9	कवी विठ्ठल वाष यांच्या कवितेतील कृषी संस्कृतीचे दर्शन	प्रा.डॉ. स्याम मु. जावव	34
ŧ o	संत बहिणाबाई	प्रा.हॉ. व्यंकटेश पोटफोडे	36
33	सतीश तराळांचे कवाविश्व	डॉ. वर्षा चिखले	85
22	कृषिविषयक ओवीगीतांमधून अभिव्यक्त होणारे स्त्रीमन	डॉ. अलका गायकवाड	84
€ 3	१९९० नंतरच्या नवकवींची ग्रमीण कविता	प्रा. डॉ. अतुल चीरे	86
88	संत तुकारामांचा सामाजिक कार्यात्मक दृष्टिकोन	प्रा. विलास गांजरे	48
24	नव्यदोत्तरी कवितेतील सद्ययुगीन वास्तव : एक शोष प्रतिमा आणि प्रतिकांच्या अनुवंगाने	प्रा.डॉ. शोभा रोकडे	40
PS	प्रामीण भागातील विद्यार्थी व भाषाविषयाच्या अध्यापनातील समस्या	प्रा.च.तु. आदे	63
09	गझलसप्राट सुरेश पट	प्रा.हॉ. वीरा मांडवकर	44
25	देशीवाद : प्रेरणा, स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये	डॉ. पवन मांडवकर	७२
25	मबुग लमाण बोलीतील 'प्रभाती गीते' : एक आकलन	प्रा.डॉ. भगवान साबळे	७६
२०	स्त्रीवादी साहित्य	डॉ. रखी मं. जादव	60
२१	वृत्तपत्रीय मधळ्यांची भाषा—एक चिकित्सा	डॉ. संनय पाटील	68
22	भारुचंद्र नेमाडे यांचा देशीवादाँवेषयक दृष्टिकोन	डॉ. प्रेमा चोप ~~डे लेकु~~ रवाळे	69

ISSN 2454-7409 / Peer Reviewed Annual National Research Journal / Vol 4 Issue 1 / IF 5.604 / 4

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Research Journal of India / Vol. 5 Issue 1 Oct. 2018 / ISSN 2349-9370/ Peer Reviewed IF 5.455 / 82

संत चोखामेळा यांच्या अभंगातील आर्तता

डॉ. प्रेमा लेकुरवाळे चोपडे मराठी विभागप्रमुख रेणुका कॉलेज, बेसा, नागपूर

Email-premalekurwale@gmail.com प्रमणवनी -९८५०३६३३८६

प्रस्तावना

स्वातंत्र्यप्राप्तीनंतर मयठी साहित्यात दर्शन घडते ते नव्या संवेदनशीलतेचे. दलितांच्या साहित्यातून व्यक्त होते ती युगानुयुगाची चिरवेदना. ही वेदना आपल्याला चोखामेळ्याच्या अर्थगातून दिसून येते. महाराष्ट्र ही जरी संताची धूमी असली तरी त्यावेळी भेदमाव जास्त पाळला होता. यादवकालीन महाराष्ट्राचे वार्मिक आणि सांस्कृतिक जीवन रूडीअस्त आणि वर्णविषमतेने परलेले होते. ज्ञानापासून वीचत झालेले परंपरेचे जोखड मानेवर चेठन जातीयतेची बंचने त्याकाळी मोठया प्रमाणावर लादली गेली होती. संत चोखामेळा हे अपूश्य जातीत जन्माला आल्याच्या यातना ते स्वतः पोगीत होते.

आपल्या समाजाबद्दल गान्द्वाणे, दुःख चोखोबांनी विद्ठलपुढे मांडले समाजाकदून मिळणाऱ्या अन्यायाच्या वागणुकीबद्दल चोखोबांनी विद्ठलाकडे तक्षर केली. 'चोख' या शब्दाला अर्थ फुकट असा आहे. ज्याचा पाक्तिगाव शुद्ध आहे त्याला चोखा असे म्हणतात. संत चोखोबांनी आपल्या तीव्र पावना अर्थगातून व्यक्त केल्या.

'ठस डोंगा परि रस नोडे डोंगा। काय पुललासी वरिलया रंगा कमान डोंगी परि तीर नोडे डोंगा। काय पुललासी वरिलया रंगा ।। नदी डोंगी परि जळ नोडे डोंगा। काय पुललासी वरिलया रंगा।। चोखा डोंगा परि भाव नोडे डोंगा। काय पुललासी वरिलया रंगा।।'

कस वाकटातिकडा असला तरी आतला रस वाकडा असतो काय? शनुष्य वाकडे असले तरी तीर मात्र सरळ रेवेने जातो. नदी वेडीवाकडी वळणे घेत वाइते; परंतु तिचा निर्मळ्यणा सरळ वाइतो. त्याप्रमाणे माझा भाव हा शुद्ध आहे. फक्त माझ्या वर्णांवरून समानव्यवस्थेने नाकारू नये अशी उत्कट आतीता ते या अर्थगातून व्यक्त करतात. पवितप्रेमाला कथीच जात धर्म वर्ण रंग असे काहीही नसते. फक्त भाव शुद्ध असावा लागतो.

तेयवे शतक हे वारकरी संप्रदायाचे होते. चंद्रमागेच्या वाळवंटात अठर्य पगड जातीच्या वारकःयांच्या मंदियाळीतून लोकशाहीची प्रतिच्यपना झाली. ज्ञानदेवांनी 'ज्ञानेश्वरी' हा प्रंच सिद्ध केला आणि मागवत वर्माला स्वतःचे असे तत्त्वज्ञान प्राप्त करून दिले 'ज्ञानदेवे रचीला पाया, तुका झालासे कळस' याप्रकारे मागवंत वर्माची पताका येवली गेली. नामदेव, गोर कुमार, सिसोबा खेचर, सावता माळी, नरहरी सोनार, संत सेना न्हावी, मुक्ताबाई, जनाबाई संत चोखोमेळा यांची पत्नी सोययबाई बहीण निर्मळ, मुलगा कर्ममेळा, मेहुणा बंका या अठरा पगड जातीच्या संतमंडळीचे योगदान आढळते.

संत चोखामेळाचे संपूर्ण कुटुंब भगवत भक्त होते. चोखोबाला षडविले ते ज्ञानेदेवांच्या अमृतवाणीने. ज्ञानदेवांचा विचार हेच चोखोबांचे बळ होते. ज्ञानदेवीने आपल्याला षडविले म्हणून चोखोबांचे अंतःकरण काठोकाठ भरून येते. ते त्यांच्याच शम्दात—

'सुख अनुपम संतांचे चरणी। प्रत्यश्व अलंका भुवनी नांदतसे तो हा महाराजा ज्ञानेश्वर माऊली। जेणे निगमवल्ली प्रगट केली संसारी आसक्त माया मोह रत। ऐसे जे पतित तारावया

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

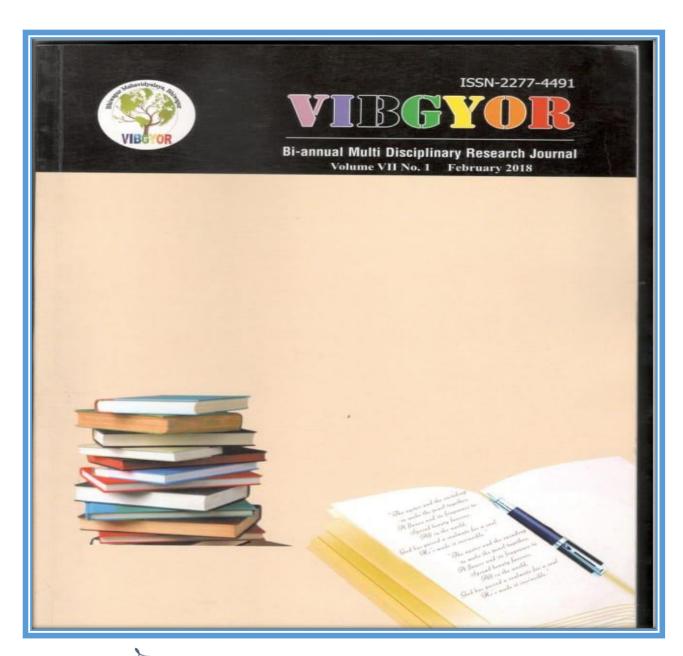
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VIBGYOR Biannual Multi-Disciplinary Research Journa	1/Volume VII / No. 1 / February 2018 ISSN-2277-
अनुक्रमपि	गंका
 सिंदखेडकर नामवांथी ऐतिहासिक कामगिरी 	प्रा. डॉ. शरद आर. डवरे
२. यशवंत मनोहर यांची कविता	डॉ. जगदिश्वर मुरारी मेश्राम
 भारतीय शेतकरी आणि भारतीय कृषी विषयक धोरण 	प्रा.डॉ. राजेश पी. कांचळे
४. नॉटबंदीमुळे अर्थव्ययस्थेवर होणारा परिणाम	प्रा. डॉ. सुरेंद्र पोथारे
५. आमनेर किञ्चा - एक ऐतिहासिक दृष्टीक्षेप	प्रा. हो, विलास भा, फरकाडे
६. महात्मा ज्योतिबा फुसँचा सामाजिक विचार	प्रा. डॉ. तस्वपनी वा. गावकवार
 चिम्रचे श्रीहरी बालाजी मंदीर : ऐतिहासिक दर्शन 	प्रा. डॉ. नध्य सिताराम गिरडे
८. कुसमायोजित विद्यार्थ्यांच्या विविध समस्या, उपाययोजना	डॉ. सी. शुभांगी अ. रोडे
व पालकांची भूमिका	
 नागपुर जिल्ह्यातील म्हाडाच्या मध्यम उत्पन्न गटातील गाळ्यांचे गृहआयोजन सिच्यांतानुसार मृत्यमापन 	र्डा. सुजाता साखरे
७०. नागपुर जिल्ह्यातील धर्मोतरीत बीध्दाच्या आर्थिक समस्या	प्रा. किशोर जगन्नाव शेन्डे, डॉ. मुनिल शिंदे
 नागपुर जिल्ह्यातील पेंच जलसिंचन प्रकल्पाअंतर्गत येणाऱ्या गावातील अंतकचांच्या सामाजिक स्थितीचे विश्लेषनात्मक अध्ययन 	विजय मारोतराव रोडे, डॉ. सतिश पुंडलीकराच हुदुरे
१२. वंजारा समाजातील राजकीय स्थित्यंतरे	डॉ. मोतीराज रा. चव्हाण
७३. विदर्भातील पर्यटन क्षेत्रात होत असकेल्या विकासात्मक प्रयत्नांचा आकावा च विकासार्संबंधी स्थानिक नागरीकांच्या अधिवृत्तीये अध्ययम्	प्रा. डॉ. दिसीय चन्द्राण
 प्रामीण कृषी उद्योग आणि नहान शेतकचांचा विकास : समस्या आणि आव्हाने 	र्डा. गनानन भा. पार्टाल
१५. खेळाडूवर आहाराचा प्रभाव	प्रा. आदित्य किओर सारवे
 नागपुर शहरातील औयोगिक प्रतिष्टानाकड्न सी.एस.आर. पोजनेमार्फत रावविष्यात वेणारे विविध कार्यक्रमाचे अध्ययन 	डॉ. अशोक धोटे
१७. ऐतिहासिक कागदपत्रांची निवड	हों. महेंद्र गायकवाड
१८. बाबु हरिदास आयळे व कामगार चळवळ : एक समिवात्मक अध्ययन	प्रा. डॉ. सी. एस. पाटिस
 भंडारा जिल्ह्यातील साहित्य क्लेत गुंतलेला आदिम समाज 	डा. मध्कर वि. नंदनवार
२०. मंडारा जिल्ह्यातील स्वियाची अप्रकाशित लोकगीते	सदानंद कोठीराम जांगळे :
२१. भंडारा जिल्ह्यातील अप्रकाशित लोकगीतांचे बाङ्मयीन सींदर्य	सवानंद कोठीराम जांगळे ह
२२. महिला सशक्तीकरण : एक दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. विमल राठोड
२३. आलेप वातावरणाचा व्यक्तीमत्वावर पडणारा प्रभावः एक विश्लेषण	प्रा. डॉ. ऑनता विवेक मह वादीवार 🕠
२४. वदसत्या युगातील "शिक्षक ग्रंथपाल" - एक सर्वेक्षण	प्रा. प्रेमा ए. कुमंडकर
२५. यशवंत मनोहर यांच्या कवितेची भाषा	वंशानी धर्नावजय ७
२६. गीतम बुदयाचा स्त्रीविषयक इंग्टिकोण	डॉ. दीपाली डी. भावे
२७. मानवी अधिकार आणि एइस	प्रा. डॉ. विट्टल चिनमिने८
२८. मराठी नाटकांचे सांस्कृतिक योगधान २९. युगपुरुष शिवराय : एक आकलन	हा. रवाड भाभण
२९. युगपुरुष अवराय : एक आकलन ३०. संकमाता अहिल्यादेवी होळकर	मा. हो. प्रस्त त. वनाइ
	प्रा. प्रफुल एम. राजुरवाडे
 मधीनक नामरीकांच्या अभिकृतीये अध्ययन निवर्धानीत पर्यटम क्षेत्रमा होत आसीन्या विकासात्मक प्रथमनीय अस्तव व विकासात्मकी 	प्रा. हरेश टि. गर्जामचे १
The state of the s	
३३. नागतिकीकरण आणि सामाजिक प्रश्न	डॉ. रवींद्र शोमणे, डॉ. अनित बोपचे
३४. विदर्भ के मुस्लिम बहुल क्षेत्र के छात्रों की सामाजिक एवं आविक परिस्थिती का उनकी अभिवृत्ति पर होने वाले परिणामों का अध्ययन	नानिश इरम तुकेल अशर, डॉ. एन.ए. फानी ९
 डॉ. बाबासाहब आम्बेडकर के नागपुर धम्पदीक्षा समारीह में वामनराव गोडबोले का चोगडान 	र्डा. सूर्यकांत महादेवराव कापशीकर १०
३६. बुच्य और उनका अध्यांग मार्ग	र्जा. अतुष्ठ महागन
UGC Approved List of Journals 6	Journals No 4644

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VIBGYOR Biannual Multi-Disciplinary Research Journal/Volume VII/No. 1 / February 2018 ISSN-2277-4491

बुध्द और उनका अष्टांग मार्ग

गीतम बुध्द यह असाधारण श्रेणी के बुध्दीवादी एवं मानववादी व्यक्ती थे। प्रसिध्द बुध्दीवादी लेखक डॉ. अब्राहम केव्यूर कहते है की, 'बुद्ध की बुद्धी अप्रतिम थी, और बुद्धीयाद को वह प्रथम प्राथमिकता देते थे!' वुध्द जीस काल में हुवे व जिस अवैज्ञानिक समाज में उन्होंने प्रसार कीया उस पार्श्वमूमि का यही विचार किया जाए तो बुध्द का बुध्दीवादी विचार अधिक उज्वल दिखाई देता है। उस विज्ञानपूर्व काल में भी बुध्द को दृष्टीकोन वैज्ञानिक था और प्राकृतिक घटनाओं का स्पष्टीकरण प्रकृतिपर आधारीत देने का उन्होंने प्रवास कीवा। उस काल में व्यक्ति सीकीक घटनाओं का स्पष्टीकरण पारलीकीक ईश्वरीय लिला, भूतकाल के कमों के फल, ऐसी अज्ञात घटनाओं या शक्तिसों के आधार पर देने का प्रयास करते थे। धार्मिक व्यक्ति विमारीयाँ, सुख-दुःख, यश, अपयश, वर्षा होना, भृकंप, पुर आदी घटनाओं का भी स्पर्धीकरण देवी शक्ती के आधार पर देते थे। ऐसे समय में वृध्द ने अपनी वैज्ञानिक दृष्टी को आधार बनाकर पारलीकीक जनती को नकारकर प्राकृतिक घटनाओं की परीभाषा प्रकृति के आधार पर देने का प्रयास किया था। समय बुध्दा में लिखा है की, 'आपका भाग्य कही आसमान में किसी ईश्वर व्हारा नहीं होता है, या वदी आप ऐसा सोचते हो तो ये आपकी सबसे बडी गलत फहमी है। उसी प्रकार आपकी ईश्वरपक्ती, देवी-देवताबाजी, मन्दीरबाजी, आपका धर्म कर्म का दिखावा देश मुपा और पारलीकीक वातें आपको अच्छा इंसान नहीं बनाता, केवल आपका कर्म ही आपको अच्छा बनाता है, सुकी कर सकते हैं ओओ भी कहते हैं की, 'बुध्द ने यही कहा है, की न कोई परमात्मा है, न कोई आकाश में बैठा हुआ नियंता है। इस समय सायक ने हो में चले, तीश में बैठे, होश में उठे। आदि बातों के आधारपर हम कह सकते हैं की बुध्द एक मानवतायादी, प्रकृतियादी और बुध्दीवादी व्यक्ती थे।

युध्य एक प्रखर मानवतावादी विचार के समर्थक थे। इसी कारण उनके विचारों का केंद्र बिन्दू मानव ही है। इस धरातल पर रहते समय व्यक्ती का व्यक्ती के प्रति क्या कर्तवय होता है? उसी प्रकार मानव दुखी है, कष्ट में है, वरिद्रता का जीवन जी रहा है। संसार दुःख से मरा पड़ा है, बीध्य के विचारों का प्रवास इस दुःख का नाश करना ही है, दुःख के अस्तित्व की आधारशिक्षा है।

वुच्य के विचारों से स्वप्ट होता है की. यदी व्यक्ती पविव्रता के पथ पर चने, धम्म के पव पर चले, जिल-मार्ग पर चले तो दुःख का नाज हो सकता है। यदी काई भी आदमी जो अच्छा बनना □ डॉ. अतुल महाजन तत्वज्ञान विभाग, रेणुका कॉनेज, नागपुर

चाहता है, उसके लिये यह आयश्यक है की अच्छाई का कोई मापदण्ड स्वीकार करे, बुध्द की पवित्रता के पद्य के अनुसार अच्छे जीवन के पांच मापदण्ड है

- 9. किसी प्राणी की हिंसा न करना
- २. धोरी न करना
- ३. व्यभिचार न करना
- ४. असत्य न बोतना

५. नशीली चित्रें ग्रहण न करना

इसी पाय मापदण्ड को पंचित्रल कहा जाता है। बुध्द का कहना है की, कोई भी व्यक्ती इन पांच मापदण्ड से आना जीवन स्थापन करें तो उस व्यक्ती के जीवन में जो भी दुःख है वह नश्ट हो जावंग और वह एक सुखी और अर्थपूर्ण जीवन जी सकता है। इसी कारा हर व्यक्ती के किये ये परम आयश्यक है की वह इन पांच पिसों का स्वीकार करें। दुसरों और जिसके जीवन का कोई मापदण्ड होता है, यह हमेपा इस बात की कोशिश करता है की वह गीरी हुई अवस्था से उपर उठे। इसी कारण व्यक्ती को गीरी हुई अवस्था से उपर उठो है किये के लिये पुध्द ने अप्टांग मार्ग का मापदण्ड बताया है, युध्द का कहना है की, यह अप्टांग मार्ग व्यक्ती के लिये कल्यानकारी है और व्यक्ती से ज्यादा समाज के लिये हितकारी है। अप्टांग मार्ग सर्वश्रेष्ठ इसलिए है की, यह हर इच्छी से जीवन को शांतीपूर्व और आनंदम्य बनाता है, बुध्द ने इस दुःख निरोध प्रतिपद अप्टांगिक मों को सध्यमा प्रतिपदा मध्यम मार्ग की संज्ञा दी है। यह आठ मार्ग निम्न प्रकार से हैं-

9. सम्बक दुष्टी :- जो जैसा है उसे उसी प्रकार समजना सम्बक दुष्टी है। बुध्द हमेशा कहते थे की, सभी क्षण भंगूर है या क्षणिक है. सभी पिरवर्तनिशत्त है. ईश्वर नहीं है. आत्मा नहीं है, सभी घटनाए कार्य-कारण नियमों से बध्द है। कीर्द भी घटना अकसारण या स्वयंभू नहीं है। किसी भी व्यवसी या प्राणी का पूर्वजन्म नहीं होता है। इन सभी का तान ही सम्बक दुष्टी है। अविधा का विनाश सम्बक दुष्टी का अतिम उद्देश है। सम्बक दुष्टी मिळा दुष्टी की विरोधनी है। अविधा का अर्थ है, आर्य सम्बक दश्टी है।

 सम्पक संकल्प :- उचित दिशा से जानेवाली चाते सम्पक हुन्दी के आधार पर करना ही सम्पक संकल्प है। सम्पक संकल्प यह जिला देता है की हमारे उद्देश, आकॉकार्य नया महत्याकांकार्य

UGC Approved List of Journals

103

Journals No. - 46447

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

RESEARCH IOURNEY

Multidisciplinary International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL
August- 2018
SPECIAL ISSUE-LXI

Chief Editor: Dr. Dhanraj Dhangar

Assist. Professor, Dept. of Marathi,

MGV's Arts and Commerce College, Yeola

Dist. Nashik (M.S.) India.

Swatidhan International Publications
For Details Visit To: www.researchjourney.net

C All rights reserved with the authors & publisher

Price: Rs. 450/-

1

Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014gmail.com

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

Impact Factor - 6.261

ISSN - 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

Multidisciplinary International E-research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

August-2018 Special Issue - LXI

Chief Editor: Dr. Dhanraj Dhangar

Assist. Professor, Dept. of Marathi,

MGV's Arts and Commerce College, Yeola

Dist. Nashik (M.S.) India.

Executive Editors :

Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English) Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)

Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)

Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

This Journal is indexed in :

- University Grants Commission (UGC) List No. 40705
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
   Global Impact Factor (GIF)
- Universal Impact Factor (UIF)
- Indian Citation Index (ICI)
- International Impact Factor Services (IIFS)

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Web

Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam

Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no. : - 9422807224

Contact no.: 8149051026 Contact no.

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal

Impact Factor - (SJIF) - <u>6.261</u>, (CIF) - <u>3.452(2015)</u>, (GIF) - <u>0.676</u> (2013) Special Issue 61 : Multidisciplinary Issue UGC Approved Journal

155N: 2348-7143 August-2018

स्पर्धा परीक्षा देणाऱ्या वाचकांच्या दृष्टीने सार्वजनिक ग्रंचालयासाठी उपाययोजना

डॉ. रमणिक एस. लेनगुरे ग्रंचपाल रेणुका कॉलेज,वेसा, नागपूर ramaniklengure@email.com Mob. 9420869043

ESCHERIS

विश्वाचे हे सत्य आहे की, येथे ग्रंथामुळेच माणसे माठी झाली आहेत. ग्रंथामुळेच जिवनाला अर्थ ग्राप्त झाले. खरवं ग्रंथ म्हणजे काळाच्या विशाल सागगनुन आपणास पेवृन जाणरी जहाजे होत. तर ग्रंथालय म्हणजे जहाजांना दिशा दाखवीणारे दिपस्तंभ होतं. ग्रंथालय ही सामाजीक संस्था आहे. समाजाच्या हितासाठी तिचे संवर्धन करणे आवश्यक असते. स्वाभावीकपणेच समाजातील आर्थिक, शैश्राणिक, सामाजिक व तत्सम घटनांचा, आचारविचारांचा व आवडी निवडींचा परीणाम ग्रंथालयावर होत असतो.

ग्रंथालये ही फक्त वाचनाचीच भाडारे नक्तेत तर वाचनाच्या माध्यमानुन बुदुधीचा विकास करणारी मायाजाळेच आहेत. ग्रंथालयामुळेच युदुधीची प्रगल्भता वाढते आणि वाढलेल्या युदुधीच्या तिवतेच्या साहाय्याने आपण वेगवेगळी क्षेत्रे देखील निवडु शकतो. जसे आदर्स शाखेतील क्षेत्रे, वाणीज्य शाखेतील क्षेत्रे, सायंस शाखेतील क्षेत्रे हैं, परंतु स्पर्धा परीक्षेचे क्षेत्र ही सगळ्या शाखेतील मुळ गाभा आहे. सर्वच क्षेत्रे ही स्पर्धा परीक्षेकडुनच जात असतात. यासाठीच स्पर्धा परीक्षा है जिवनाचे तिर्थस्थळ आहे. म्हणून या क्षेत्राचा सन्मान आपण केला पाहिजे व ते आत्मसात केले पाहिजे.

"स्पर्ध ही आजच्या काळानी गरज आहे असे म्हणणे वावगे ठरणार ठरणार नाही कारण स्पर्ध केल्याशिवाय यश देखील मिळणार नाही. परंतु स्पर्ध करीत असतांना सामाजीक हिताना देखील विचार करावला पाहिजे. स्पर्ध परीक्षेत यश मिळविणे हे अतिम ध्येय न मानता ने सामाजिक सेवेने साधन मानले पाहिजे. असे तरूण मनावर विविवण्याचा प्रयत्न केलान पाहिजे. या स्पर्धमध्ये टिकृत सहायने असेल तर अभ्यासान्या दृष्टीने खुप प्रयत्न करावा लागतात, खुप पुस्तके वाचावे लागतात, ज्ञान संपादन करावे लागतात, जनरल नॉलेजचा व इतरही साहित्याचा अभ्यास करावा लागतो. म्हणजे संपूर्ण वेळी त्याचे वाचन व मनन करावे लागते. यासाठी त्याला प्रंथालयात वसून पुरत्नकांने, ग्रंथाने व जनरल साहित्याचे सखोल अध्ययन करावे लागते. म्हणजेच त्याला सखोल वाचन व चिंतन करावे लागते. वाचनाचा विकास करावा लागतो. व यासाठी त्याला वाचनाच्या अनेक प्रक्रियेचा अभ्यास करून ते तंत्र आत्मसात करावे लागते, तेव्हाच ख—या अर्थने त्याचा वाचनाचा विकास होतो." यासाठीच सार्वजनीक ग्रंथालये ही देवालये आहेत.

विषयाचे महत्व :

सध्याचे युग हे स्पर्धचे युग आहे. या स्पर्धच्या काळात अभ्याम करून स्वत:ला सिद्ध करतांना स्पर्ध परीक्षा हे क्षेत्र निवडणे हे फारच धैर्याचे कार्य आहे. सार्वजनीक वाचनालयातील वाचक आपल्या दैनदिन अभ्यासासोवतच स्पर्ध परीक्षेचा अभ्यासही करत असतात, कारण त्यांना शालेय शैक्षणिक जिवनापासूनच त्यांना स्पर्धा परीक्षेचे महत्व समजते. आणि म्हणूनच ने स्पर्धा परीक्षेचा अभ्यास करण्यासाठी व इतरही वाचन करण्यासाठी ते उत्सुक असतात. या उद्देशानेच सार्वजनीक वाचनालये कितपत खरी उरतात, कार्यक्षम ठरतात

255

Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014gmail.com

U

Scanned with OKEN Scanne

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

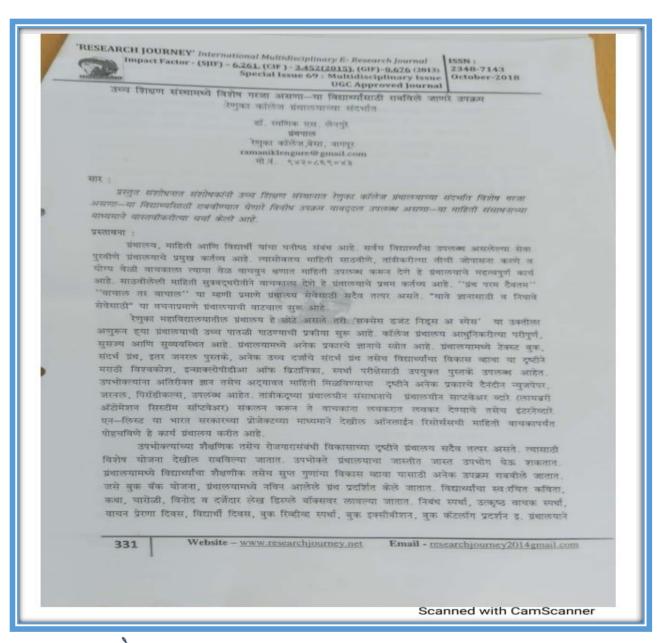

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

ISSN 2277 - 5730 AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY OUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VIII

Issue - I

English Part - I

January - March - 2019

Peer Reviewed Refereed and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

IMPACT FACTOR / INDEXING 2018 - 5.5 www.sjifactor.com

EDITOR *

Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole M.Sc (Maths), M.B.A. (Miq.), M.B.A. (H.R.), M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

PUBLISHED BY <</p>

Ajanta Prakashan

Scanned with CamScanner

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019

AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

22. Revised NAAC Framework is Boon for Learning Resource Center with reference to ICT

Dr. Ramanik S. Lengure Librarian, Renuka College, Nagpur.

Abstract

In this article the researcher has been highlighted on the revised NAAC framework which shown the path of boon for libraries in this ICTera in higher education. Out of 7 criteria, 4.2 is related to learning resources center which is important and based on ICT which is discussed about e-resources for users and the librarian also hence researchers wants to highlight on this qualitative process and also attempt to suggest about boon for learning resource center which dwell with ICT. The contribution in the criteria 4 as well as holistic contribution in different ways in all the seven criteria's.

Keywords: - NAAC, ICT, LRC

Introduction

It is a digital age. In this era while going to higher education electronic and digital knowledge is very important. When you think about higher education and simultaneously you think about quality services as NAAC, you should have ICT related knowledge. Everyday new technological advances affect the way information is handled in libraries in every aspect. Computing technology, communication technology and mass storage technology are some of the areas of continuous development that reshape the way that learning resource center access, retrieve, store, manipulate and disseminate information to users. The learning resource center has been from its inception an integral part of institutions of higher learning, rather than an appendix or adjunct. In this era when you want to discuss about quality that moment you look to NAAC quality. So, we should discussed about NAAC.

NAAC stands for national assessment and accreditation council launched revised process and revised process in july 2017 which is very easy and smoothly work for the field of education. Every college can apply for grading—system in whole year but now window will—open for two

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. : 40776

122

Scanned with CamScanner

Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

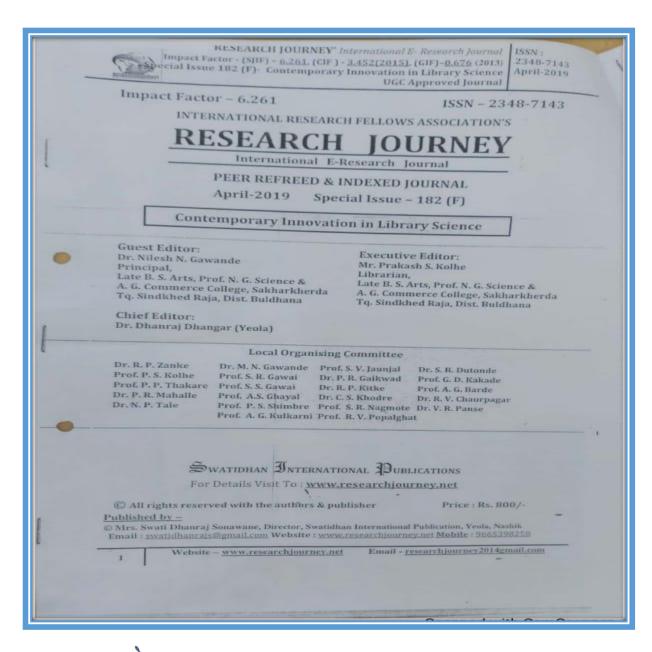
Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru

Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224

RESEARCH JOURNEY International E-Research Journal Impact Factor - (SHF) - 6.264. [CIF] - 3.452(2015). [GIF] - 0.676 (2013) eccial Issue 182 (F) - Contemporary Innovation in Library Science UGC Approved Journal April-2019 वाचन हेप समृद्ष जीवनाचे रहस्य उपक्रम . सामाजीक जवाबदारीने प्रेरीत रेणुका कॉलेज प्रधालयातील एक उल्कुच्ड सेवा हाँ, स्पणिक एस, लेनपुरे Mataline. रेणुका करलेज,बेसा, नागपुर ramaniklengure@gmail.com मो.न. ९४२०८६९०४३ प्रस्तुत बायन हेच समृद्ध जीवनाचे सहस्य उपक्रम सामाजीक अवायदारीन प्रेरीत रणुका प्रधालयातील एक उत्तरूष्ट सेवा या शोधनिवंधामध्ये रेणुका कॉलेज प्रधालया मधील वर्षभर चालविज्यात वेणा—या अनेक उपक्रमापैको एक उपक्रम जो उत्कृष्ट सेवा म्हणुन आपणास संबोधता येईल व जो इतर प्रधालयाला देखील मार्गदर्शक उरून इतर प्रधालये देखील या इनोव्हेटिक प्रॉक्टीस म्हणजेव उत्कृष्ट रोवा या समाजहिलाने प्रेरीत योजनेला समाजामध्ये रायवतील हेच या शोधनिवधामधून संशोधकाने सागितले आहे रेणुका महाविद्यालयातील ग्रंगालय आधुनिकरीत्या परीपुर्ण, सुसक्य आणि सुव्यवस्थित आहे यामध्ये अनेक प्रकारचे ज्ञानाचे स्वांत आहे. माहिती साठवीणे, तात्रीकरीत्या तीची जोपासना करणे व घोण्य वेळी नाचकाला त्याचा वेळ वाचवुन क्षणात माहिती उपलब्ध करून देणे हे प्रधालयाचे महत्वपूर्ण कार्य आहे. साठवीलेली माहिती सुनबद्धरीतीने वाचकाला देणे है ब्रह्मालबाचे प्रथम कर्तव्य आहे ''ब्रंब परम दैवतम'' "बाचाल तर याचाल" या म्हणी प्रमाणे प्रणालय सेवेसाले सद्देव तत्पर असते. "याचे ज्ञानासाठी व निपाव सेवेसाठी" या वचनाप्रमाणे प्रथालयाची वाटचाल सुरू आहे विधार्थ्याचा विकास व्हावा या दृष्टीने प्रंचालयामध्ये टेक्स्ट बुक व्यतीरीका संदर्भ प्रंच, इतर जनरल अनेक उच्च दर्जाचे सदर्भ प्रथ मराठी विश्वकोश, इन्सक्लोपीडीओ ऑफ ब्रिटानिका, स्पर्धा परीक्षेसाठी उपयुक्त पुस्तके उएलब्ध आहेत. उपभोक्तयांना अतिरीक्त ज्ञान तसेच अद्यावन माहिती मिळविण्याचा दृष्टीने अनेक प्रकारचे देंगदीन न्युजपेपर, जरनल, पिराडीकल्स, उपलब्ध आहेत. नांत्रीकरूप्या प्रधालयीन संसाधनाचे प्रंपालयीन साप्टबेंअर व्हारे (लायकरी ॲटोमेशन सिस्टीम सॉप्टवेंअर) संकलन करून हे वासकाना लवकरात लवकर देण्याचे तसेच इंटरनेट व त्यामाध्यमाने इत्भिम्भनेट (इन-लिस्ट) व्यारे देखील ऑनलाईन रिसोर्यमधी माहिती बाचकापर्यंत मोहसमिणे हे कार्य प्रधालय करीन आहे. उपभोक्तम्याच्या शैक्षणिक तरोच रोजगारासंबंधी विकासाच्या दृष्टीने प्रधालय सदैव नत्पर असने त्यासाठी योजना देखील समविल्या जातात, उपभोक्ते अंधालयाचा आस्तीत जास्त उपभोग धेऊ शकतात प्रवालयामध्ये विचार्थ्याया श्रीक्षणीक तसेच सुन्त गुणांचा विकास व्हावा यासाठी अनेक उपक्रम राववाले जातात जस युक बँक योजना, प्रथालयामध्ये नविन आलेले श्रंब प्रदर्शित केले जातात विद्यार्थ्यांचा स्वःरवित कविता कथा, घारोळी, विनोट व दर्जेटार छेख डिस्स्ले बॉक्सवर लावल्या जालात. निवंध स्पर्धा, उनकृष्ट वायक स्पर्धा, वायन प्रत्या दिवस, विशाधी दिवस, युक रिव्होव्ह स्पर्धा, बुक इक्सीबीशन, बुक कंटलॉम प्रदर्शन इ. प्रयालयाने गर्वविकेल्या उपक्रमान्यारे आयोजीन केल्या जानात उपभोक्यांचा वेळ बाचावा पारमंठी च--थाच हरानेट्या आधारीत सेवा दिल्या जातात. यामध्ये व्हॉट्सऑप, ई-पेल व इ-मेलव्हारे सेवा दिल्या जातात Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014gmail.com

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

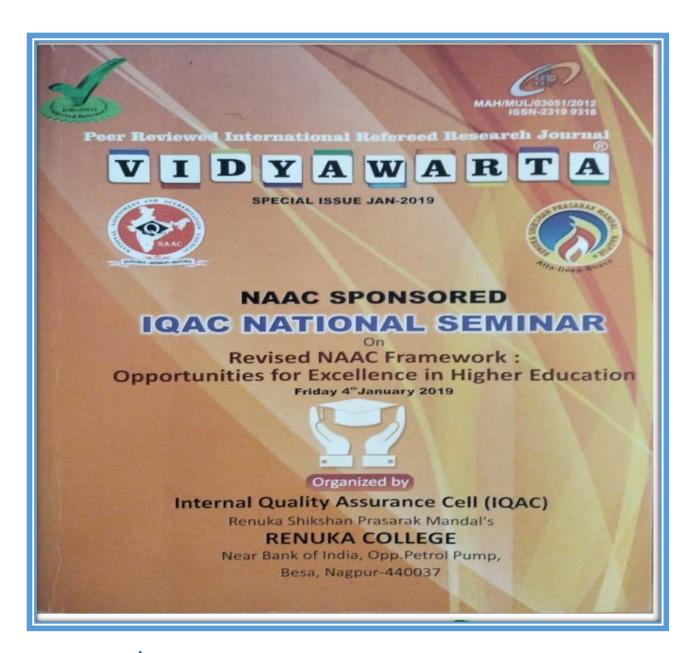

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

MAH MUL/03051/2012

Renuka Shikshan Prasarak Mandal's

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - <u>renukamv.ngp@gmail.com</u> Website: <u>www.renukacollege.org</u>
President: - Shri Himanshu E Gedam

Principal: - Dr. Jyoti P

dent: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

20	Human Values And Professional Ethics	Dr. Meena N. Balpande	143
21	Best Practice: Miss L.A.D Personality Contest A Positive Approach Towards Complete Transformation Of Student's Personality	Dr. Meenakshi Kulkarni	14
22	Use Of ICT In Exploring Communicating Competence To Language Learners	Minakshi Wasnik	15
23	NAAC Based Best Practices In The College Library	Dr. Mohini T. Bherwani	15
24	Use Of ICT And Teaching -Learning Process	Dr. Archana Thakre	165
25	Role of Emerging Technology in Higher Education – with reference to Artificial Intelligence	Mr.Vijay Ramesh Joshi	17
26	Student Satisfaction Survey: A Case	Dr. Rajesh Timane	170
27	Teaching Political Science In English Medium: Effecting Transformation In Learner's Personality	Mr. Siddharth R. Wani Dr. Sushant Chimankar	18
28.	A Revised Annual Quality Assurance Report (AQAR) A Critical Analysis.	Mr.Abdul Shamim	18
29	Revised NAAC Framework: A Study of Infrastructure and Learning Resources Criteria IV	Dr.Vaishali Malode	193
30	The Role Of Information and Communication Technologies in Improving Teaching and Learning Process	Dr. Raheel K. Quraishi	199

Renuka College, Besa, Nagpur, IQAC NAAC Sponsored National Seminar on Revised NAAC Framework Opportunities for Excellence in Higher Education on 4th Jan 2019.

fQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318

January 2019 Special Issue 0188

A REVISED ANNUAL QUALITY ASSURANCE REPORT (AQAR)A CRITICAL ANALYSIS.

Asst.Prof.Abdul Shamim (Dept of English) & IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur. Email:abdulshamim3@gmail.com Mobile No: 9371132260

Abstract-The progress and prosperity of any nation is measured in term of its quality of higher education. Therefore, the University Grants Commission came into being in 1956 under Ministry of Human Resource Development to develop the higher educational institutions to avail quality education to the masses. But it has been overburdened with so many responsibilities and to check the quality of higher education was missing. In order to fill this gap, the National Assessment and Accreditation Council (NAAC) was established in 1994 by UGC as an autonomous body with its headquarter at Bangalore. The prime role of NAAC is to evaluate, promote and sustenance quality initiatives in higher educational institutions. The NAAC forms its policies of assessment and accreditation keeping its eye on quality. Therefore, it brings amendment and revision in its processes time and again to make the institution globally competitive. The outcome of this vision is the revised Assessment and Accreditation (AA) which came into existence since July 2017. The revision in Annual Quality Assurance Report (AQAR) was made since July 2018 in order to synchronize it with revised NAAC framework. Although, the revised AQAR will be submitted to NAAC by Higher Educational Institution (HEIs) from 2019, The HEIs need to discuss and deliberate the revised AQAR. This paper is an endeavour and effort to make an analytical study of revised AQAR by

Keywords-AA, AQAR, Education, Format, Institution, NAAC, Process and Quality.

Introduction-The National Assessment and Accreditation Council has revised the Annual Quality Assurance Report since 1st July 2018 in order to tune it with revised Assessment and Accreditation Process. Although the revised procedures and processes for A&A have been adopted since July 2017 keeping in mind the changing scenario of education around the globe, the old AQAR format will be accepted till 31st December 2018. It has become quite obligatory for the Higher Educational Institutions to understand the changes that have been made in the format of the AQAR. In a nutshell the AQAR can be called a booklet of Self Study Report of the Institution. It is a post accreditation initiative and is submitted annually to NAAC by Internal Quality Assurance Cell of the Institution. The subsequent cycle of A&A of the Institution falls after the lapse of five years. The IQAC of the Institution is bound to work annually keeping an eye on the recommendations rendered by the NAAC Peer Team

Renuka College, Besa, Nagpur, IQAC NAAC Sponsored National Seminar on Revised NAAC Framework Opportunities for Excellence in Higher Education on 4th Jan 2019.

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

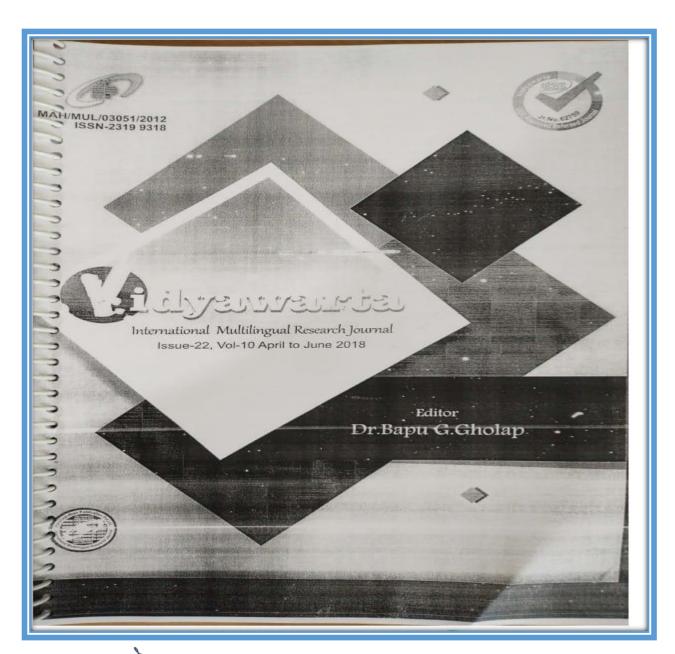

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

MAH MUL/03051/2012 UGC Approved ISSN: 2319 9318 UGC Approved Vidyawarta Issue-22, Index	
Index	
01) Challenges to morden india under article-21 and Right Mr. Dr. Saurabh R. Bhatt.	11 09
02) A Study of "Consumer preferences towards purchase of Dr. Manish Bhardwaj	12
03) Tribal (Gondi) Folk Literature: A study with Special Dr. Rajesh Shamrao Chandanpat	18
04) A STUDY OF STUDENT TEACHES' COMPUTER PHOBIA Prin.Dr.Priti Chauhan	21
05) FAITH, REALISM AND SCEPTICISM IN ARUN KOLATKAR'S "JEJURI" Dahiphale Yuvraj Rangnathrao	1 24
06) TEACHING LEARNING IN DISTANCE AND OPEN LEARNING MODE Dr. Prakriti James	11 30
07) Vocational Education in India O Dave Gauravkumar S.	11 35
08) AN OVERVIEW OF MICROFINANCE IN INDIA Prof. HIREN MEHTA	! 38
09) Educational Aspiration of Kasturba Gandhi Balika Vidyalaya R. Pushpa Namdeo	45
10) SERVICES AND SCHEMES OF SOCIAL SECURITY MEASURES FOR	. 50
11) Study of Obesity in Women's Dr. Savita B. Phalke	56
(3) ENGLISH COURSEBOOK-A FACILITATOR TO THE SECOND	60
3) Empowerment of Women Through Microfinance : A Primary Study	. 63

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru **Permanently Affiliated to RTM Nagpur University**

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com

Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

> MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318

April To June 2018 Issue-22, Vol-10

12

ENGLISH COURSEBOOK-A FACILITATOR TO THE SECOND LANGUAGE LEARNERS

Abdul Shamim Asst. Prof. (Dept. of English) Renuka College, Napgur

ABSTRACT

Broadly speaking, teachers and learners are the two different entities. They are brought together by a coursebook which gives ample opportunities to both teachers and learners to interact for the maximum benefits of the learners and to realize the objectives of teaching-learning process. It is viable only with the coursebook that is the fruition of many brainstorming sessions. It is to be designed while encompassing broader perspectives in the process that facilitate maximum learning and abridge the gap between theory and real life and inspire the learners to be creative and competent. All these salient features make a coursebook indispensible in teaching -learning arena. The present paper tries to examine all the factors that are vital in the process of designing a coursebook.

Keywords:Coursebook, Teachers, Exercises, Skills, Teaching -Learning, Language, Speaking, Reading, Listening and Activity.

Introduction-

The popular axiom goes that the planning is the key to success. It is quite befitting when the course book of English is designed. The success of any scheme or policy totally relies on the blue print. Thus the handy course book is

also the result of numerous contemplation. The coursebook is the fulcrum on which every educated related activity moves around it. The coursebook helps to realize the objectives of education that is to bring to out the creativity of the learners and to make them competent. It is feasible only with the handy coursebook. There are some salient features that must be kept in mind while designing the coursebook. They are as follows.

1. Learners' Psychology-

The first most important aspect which is to be taken into consideration while designing the coursebook of English is the Learners' psychology. The contents which are compiled in the coursebook need to be based on learners' psychology. It is only possible when blooms Taxonomy is followed while designing the coursebook as the taxonomy consists of three significant domains-cognitive, affective and psychomotor skills. All these three aspects are firmly grounded on learners' psychology. When the coursebook for the UG students are designed particularly these domains are of utmost importance. Cognitive and Affective skills are associated with knowledge and attitude respectively. The basics skills of learning such as listening, speaking, reading and writing totally rely on these three domains of Bloom's Taxonomy. The first two domains are used at the former stage of learning and the third domain i.e. Psychomotor comes at the later stage of learning .Therefore the units of the coursebook of English are designed in such a way that they are not only helpful for improving the language skills but also to enhance the thinking skills of the students. The affective skills should be aptly incorporated in the cooursebook as none of the activities of learning can be taken place without feeling and emotions. Units need to be consisted of the chapter that should assist to grow the attitude of the learners. When the learners feel the story affective i.e. emotional and moving they are self

Scricial: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 5:1811(1115)

Scanned with Oken Scanner

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

			2017-	18			
1.	महिलासशक्तिकरणऔर मानवाधिकार	Dr. Atul Mahajan	Philosophy	Vibgyor	Aug-2017	ISSN 2277- 4491	View Link
2.	Bha. Vi. Warerkar Yanchya 'Sat Lakhatil Ek' Ya Kadanbariche Natyarupantar' Jivashivachi Bhet' Ek Abhyas	Dr. Prema Lekurwale	Marathi	'Uniresearch'- International Multidisciplinar y E-Research Journal, UGC Approved No. 63005	Oct 2017	ISSN 232 1-4953	View Link
3.	मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान पाननं. 55 ते 60	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Research Journey Multidisciplinar y International E-Research Journal, Dec. 2017 UGC Approved No. 40107	2017	ISSN- 2348- 7143	View Link
4.	"The Role Of Information Centre In Competitive Exams Collection Of Library Users In Arts Colleges In Vidarbha Region" Page No. 591 To 598	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	Vidyawarta International Multilingual Research Journal UGC Approved Sr. No. 62759	2018	ISSN- 2319 9318	View Link

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

5.	Availability Of Competitive Exams Related Resources In Arts College Libraries Of Vidarbha Region : A Study Pg. No. 337 To 339	Dr. Ramanik Lengure	Librarian	International Multilingual Research Journal (VIDYAVART A) UGC Approved Sr. No. 62759	March 2018	2018 ISSN- 2319 9318	View Link
6.	जीएसटी का प्रभाव – एक अध्ययन	Dr. Harshna Sonkusare	Economics	Vibgyor	Aug-2017	ISSN 2277- 4491	View Link

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Principal Renuka College BESA Near BOI Nagour-37

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

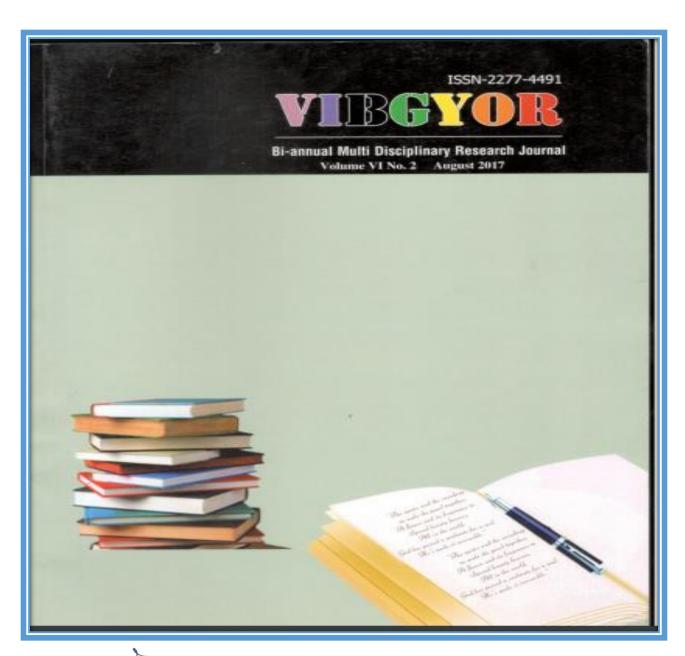

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TBGYOR Bionesal Multi-Disciplinary Research Journal / Volume	
्र अनुहरूमाण . चटक , संकारक सक्त्य व व्यापी	w et aldie auchs zorbaz
meline resolve separate personnel reflectable 5055-478	at titles death.
market marrowich stores south	पर भी राहित असे १५४
अंदेरी राज्यराज्यातील इसरा गरीलाय	
मद्यपन - एक सामाजिक सम्बद	्राती. प्रकास सुर्वभाग संग्रह २०
ुक्ति प्राचित्रका स्थान स्थान । अहेरी त्राचारण्यातील स्थान । स्थान - एक सामाजिक स्थान समाजिक सम्पर्येच्या स्थान विशेष समाज पानतीय	
समाज्ञासमारीत एक प्रश्न	
. मरोजनी नाववू पांचे भाजतातील स्थातंत्र्य प्रजयतीतील योगदान	मुलचंद न्यरावराच दार्माख
क्रमती बहु नहारात : भारताचे भागांवधारा भारताचेत्र वातु व तेवा कर : एक अर्थिक अध्ययन	St. St. works St. 4104503
. नेटबर्टम्ड रोगारे पापदे अपि मुख्यान एक अध्यय	of urba full
 नावार गोपार कृष्ण गोक्को पाँच अधिक विधान 	ur eli Sana farini 39
र प्रत्ये प्रत्येश क्या वर्षक्य क्या वर्षक्य क्या वर्षक्य वर्षक्य क्या वरक्य क्या वर्षक्य क्या वर्षक्य क्या वरक्य क्या वरक्य क्या वर्षक्य क्या वर्षक्य क्या क्या वरक्य क्या क्या वरक्य क्या वरक्य क्या वरक्य क्या वरक्य क्या वरक्य क्या क्या वरक्य क्या वरक	ां, फिलींद फुलाने, डॉ. अमिना राज्यते
sharper alternate altern figurers smilet over	
 प्रतिक विकासित प्रस्क व सर्वमधीत संदाद : एक पापपत पटक 	वी. मंजूपा राजेंद्र राजरे
w marrie Companière Steam Seguritari Andrea	राज्य वा तार्व
्र अर्था त्रमादकता वादीन बटा, पाणी आणि धारावाकारफराजी भगिका	QL 6502 30000438 IBU
्र विश्वप्रदेशिक नेपालिक साध्यक्षपती - पंतरता जिल्लामध्य संदर्भत	91. श्रीकृष्ण वायुराव भूरे ५.५
o. डोनकरी आत्पहाचा : एक सम्बन्धा	वी. विकास प्रतन्त्र राजन
ে পালে নিজ্ঞানীৰ প্ৰায়ালীৰ প্ৰবাহন প্ৰবাহনাখাত কৰিব ব বাংলালৈক নিজনিই ব প্ৰবাহনীকাৰ্যক কাৰ্যকৰ্মী বিভাগৰালাকক প্ৰথমান	
 नाम् विकासीत अंतित व कोरत्रवह देशविष्टेच्या उत्तनात हानामक सम्पान 	ा. तो. रेखा प्रसारद पुत्रान
 आपूर्णक बैका देन वल्लीच्या नावीन्यपूर्ण मेवा आणि उपयोग 	दा. राज्य बहुस्या, पराग सहार
 नारपुर जिल्ह्यातील कापूम अत्यादकांच्या विधिन्त समस्याचे अध्ययन 	all defend a graph
५. बंगरा समानातित संसधी धूमिका	at other sever scores on
६. बुदी राज्याचे पुण्य साम्राज्याची एक्टनिक संबंध ६. बुदी राज्याचे पुण्य साम्राज्याची राज्यनिक संबंध ६. बेजरा समाजाची संस्कृती य संस्कृतिक परंपरा	or arbs our part 5%
 इ. कहर सम्बन्धित स्थानिक विद्यापालि स्थानिक प्रमान । इ. कहर्मकाल स्थानिक विद्यापालि स्थानिक प्रमान । इ. कहर्मकालक अध्यान 	्रा. शं. एम. डी. प्रधार, कृ. प्रीरिता वे. अक्षपुळे ८२
 प्रवास विकास क्षेत्र वायन अभिनेत्री य क्ष्यांका क्षित्रोत्रमा	
o trine mades at selfe smooth tree-there	झा. मनोज कुष्णराय सरोदे
८. पंचायतराज - उत्तव च विकास एक दुष्टिकेप	हो. अस्ति विदेश नहायदीयर
o describe recovered respects	El. 7-74 MINO?
 विद्याचीक्रीक मानसिक दहपण आणि दिस्तकांचे पुनिका 	त्रा. आदित्य कि. सारव, स. वी. राजेष्ड गरे १०
 शास्त्राच्या प्रदोतकता विकास चैन्नत च महिला उच्चेतक	घ. यस जा. प्रधान १९
३. जल आणि सिंग विवसता	हा, बक्त राम्बासना राजन
 अंबेडडरी चडक्डित वहीलंबा सहभाग - एक पूर्णवेप बानकी हरूक अणि भारतीय मंत्रियाग 	or of more our appears.
४. नानवा इक्क आण भारताव मावध्यन ५. भारतीय शहरीकरणाची प्रकृती - एक इतिहासात्मक आक्रम	भी आविकारण पर पार्थ
६. साम्ब्री तानुवातीत धार सामवर्तिचे स्वरूप व त्याचा विशोधक	31. offits requif
 भारतीय गणातातील परंपरिक कुटुंब (संयुक्त कुटुंब) आर्थि आपुरिक 	
८. मात्वरील नेटबंदे ने बेंबलेस व्यक्ता व त्याचे मातीय वर्तव्यवस्थित	
् बालकानगर : एकं समाधा	ातः रचेत्र च. घोनचंडे
इंडास्ट अवद व वायाका स्टानाय विकास वायान १ चालकामा : एक समया ० जीवमधे का प्रयाप - एक सम्बयन	प्रा. इपेना रा. मोनकुसर
an implement Distance constraint over another and value with the little of	PRINCIPLE STATE STATE STATE OF THE CO. MICH.
१. मीला प्रशासकरण और पानविधान	डा. अपूर म. महत्वन ३३०
DDC Approved List of Journals	Journals No 46447

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur
Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru
Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

VIBGYOR Biarmal Multi-Disciplinary Research Journal / Volume VI / No. 27 August 2017

ISSN-2277-4401

महिला सशक्तिकरण और मानवाधिकार

मानवा अधिकारों से तारपर्द, मीडिक अधिकारों एवं प्लांबता से है जिसके सभी मानव प्राणी हकदार है। इन अधिकारों में राजनीतिक अधिकारों, नागरिक और राजनीतिक अधिकार सम्मितन है जैसे की जीवन जीने कर अधिकार, प्लांबता का अधिकार, अधिकारों की राजांबता और कानून के सामने सम्मानता एवं अधिक सामाजिक और संस्कृतिक अधिकारों के साम मिनीविधयों से भाग तेने का अधिकार, काम करने का अधिकार एवं शिक्षा का अधिकार।

किसी भी ईन्सान की लिंदगी, आजादी, बराबरी और सम्मान का आध्वकर मानवाधिकार है। देश के विशास आकार और विदियाता, विकासनारीत तथा संप्रमुखा संघण धर्म-निरचेस, संक्रताधिक मणतंत्र के रूप में इसकी प्रतिन्द्रा तथा एक मृतपूर्व और्यनिवेशक देश के रूप में इसकी प्रतिन्द्रा तथा एक मृतपूर्व भारत में मानवाधिकारों की परिन्याती एक प्रकार से जीटिए हो गई है।

लानव अधिकार आयोग की स्थापना र अवर्ष्ट्र १९९३ में हुई। जिसके उद्देश गीवरशाही पर रोक स्थान, मानव अधिकारों के हतन को रोकना तथा लोक सेवक द्वारा उनका शोषण करने में अंकुश स्थाना । चनवाधिकार की सुरक्ष के बिना सामाजिक, आर्थिक और राजनैनिक आजादी खोग्हरी है मानवाधिकार की कार्य हम सब की स्वाई है।

विश्वव धर में नल्ड, धर्म, जाति के नाम पर मानव द्वारा मानव का श्रोपमा हो रहा है। आदमी गीरा हो या काना, किन्दू हो या मुसल्यान, सिख हो या ईसाई, हिन्दी बीने या कोई अन्य भ्रमा, स्त्री हो या पुरुष मंत्री केवल ईसान है और उन्हें राष्ट्र बारा खेषिन मानवाधिकारों को प्राप्त करने का अधिकार है। मानव अधिकार का मानव्य ऐसे हक जो हमारे जीवन और मान-सम्प्रान में जोई है।

मनुष्य योणि में जन्म तैने के लाव मिठने वाला प्रत्येक अधिकार मानवाधिकार' की बेणी में आता है। संविधान में बचावे गये अधिकारों से कही महत्व मानवाधिकारों का माना नाता है। कारण यह कि वे ऐसे जियाकार है जो सीधे सीधे प्रकृति से संबंध रखते हैं। पालाल तीने का अधिकार, कोई कानून ग्रामान अधिकार नहीं है, वह समाज के हर वर्ण को प्रकृति बारा समान रूप में आत्र किया गया है। हम यह देखां रहे हैं कि हमारे इसी सनवीय समाज में मालवाधिकारों का भय जान लोगों में विशेष रूप से 🗅 डॉ. अतुल म. महाजन

तावश्चन विमान, रेगुक्ट क्रीकेट, नागपुर

विकार्य नहीं यह रहा है। समाज ने में विकासकों सहित्य प्रनाहना सामते, कन्या भूग हाचा, छोन प्रधा, महिलाओं का चीन शोषण, बालिकों का मानुन्य, वेश्याच्ययसम्बद्ध वह उत्रहरण मानवाधिकार के महत्त्व की तार-नार कर देते हैं।

प्रकृत नेख में संहिता स्थानिकरण और मानवाधिकार के संबंध में विश्वार करने खने हैं। 'महिता स्थानिकरण' के करे में जानने से पहले हमें ये समझ नेना चाहिये कि हम प्रशासिकरण' की अपधारणा से जब समझने हैं। 'सर्जनिकरण' से ताल्पर्ध किसी व्यक्ति की उस समल से हैं तिससे भी अपने जीवन से जुड़े सभी निर्णय स्थये ने सके। महिला स्थानिकरण में भी हम उसी क्षमता की बात कर रहे हैं नहीं महिलाई परिवार और स्थान के सभी बंधनों से मुक्त होकर अपने निर्णयों की निर्णता खुड़ हो। अर्थात स्थानिकरण' की अवधारणा 'स्वतंत्रत तथा स्थयनिर्णय' आदि संक्रयनाओं से जुड़ी हैं।

दो सी लाल पहाँ किया की पहली नारीवादी विचारमंत मेरी उत्तरदोत्त्रप्रावद में कहा था "मैं यह नहीं कहती की पुरुष के बढ़तें अब स्त्री का वर्धस्य पुरुष पर स्थापील होता चाहिए। जरूरत तो इस बात की है की, स्त्री को स्वयं अपने को में सोमने-दिखार करने एवं निर्माय का अधिकार है। " ग्राल्टोनप्रावद की आधान अपने भी दुलिया के विधिन्न नारीवादी विचारधारोओं में प्रतिकारित है। स्त्री न स्वयं गुलाम रहना धावती है और नहीं पुरुष को गुलाम बनाना धादती है। दुनियां की लगाम महिलाए यह पाटे बीहिटक, कावकी, इतिहासकार, गरितिक कार्यकर्ता एवं गुलाय ही, समयेत लार में सामी यह स्वीकार करे की महिलाओं को गुलाय के बरावर अधिकार स्थितन कार्योग। और यह अधिकार महिलाओं की विश्वना ही महिला समिताकरण है।

लेकिन प्राचिन कारू से ही महिलाओं के समीवाताल रहस्यमय प्रक्रय है। फुल्सों ने मेहिनी रूप, कामिनी रूप, ममल, जगजनीत्तव अहि कार्यात्मक वर्णनी के कारा उसे किसी अलग विश्व में रखा है। महिला को "दुकेत किर भी असिनामन, समाज के तिरक और धार्मिक मुख्यों का आधार", ऐसा गौरव करते समय, "यव गर्यात्मु पुश्यक्ते रक्त्यों ता वेचतः" ऐसा कडकर उसे पुलिन से बनाय है, लेकिन मनुष्य के रूप में उत्पक्त जीना आध्यक्त किया है। ब्यक्ती के रूप में उसका प्रचान असान्य की जाती है, इसका ध्वान उसे नहीं है। यह उसे मुखे आ रही है। "संसार और बधे इसी में रूपी लन्म की सार्यकता है" यह कर्मना उसके लिए अनु

UGC Approved List of Journals

130

Journals No. - 46447

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

'Uniresearch' - International Multidisciplinary E-Research Journal

ISSN 2321-4953 (Online)

Vol. 9 Issue, 4 UGC Approved List No. 63005 Impact Factor - 3.020

October - 2017

भा.वि.वरेरकर यांच्या 'सात लाखांतील एक'या कावंबरीचे नाटयरुपांतर 'जिवाशिवाची भेट' : एक अन्यास

डॉ. प्रेमा चोप~~डे सेकुरवाडे~~

रेणुका कॉलेज, नेवाडा रिंग रोड, बेसा

नागपूर, महाराष्ट्र, भारत,

कादंबरी व नाटक या दोन्ही वाढः मयप्रकारामधील कादंबरी हा अलिकडचा वाढः मयप्रकार आहे प्रीक आणि संस्कृत नाटयवाळ मयाचा इतिहास असून ॲरिस्टॉटल आणि मरतमुनी याच्यासारखे प्राचीन भाष्यकार या प्रकाराला लाभलेले आहे त्यांच्या विचाराचा फार मोठा पगढा एकदर नाटयवाळ मवावर आहे.

कादंबरी व नाटक या दोहोतून कोणत्यातरी कथेथेय आविष्करण होते.नाटकातील कथा ही कृतीशील संवादाच्या माध्यमातून साकारलेली,नटांना अभिनीत करता येण्यासारखी आणि रंगमूनीच्या मर्यादंत स्थळकाळाच्या संकल्पनांना रूप देणारी असते.कादंबरीतील कथा नियंदनाचे रूप घेणारी,वाचकाच्या मन:पटलावर कादंबरीकारांच्या शब्दांच्या माध्यमातून इष्ट तो परिणाम साधणारी आणि पसरट रूप धारण करणारी असते. कादंबरी ही अगदी अलिकडची असली तरी काही कादंब—यांचे नाटकांत रूपांतर करण्यांचे प्रयत्नवेखील सातत्यांने झाले आहे.

भावि वरेरकर यांच्या 'सात लाखातील एक' या कादंबरीवरून(1947)त्यांनी जिवाशिवाची भेट' हे नाटक (1960) ला लिहिले वरेरकरांच्या या नाटकावर इब्सेनच्या नाटकांचा प्रमाव जानवतो.या कादंबरीत जिवा लोहाराचा मानसिक संघर्ष रंगविलेला आहे.तेथे व्यक्तिविरुध्द रूढीग्रस्त समाज असा मनोज प्रवास आहे.

संविधानकातील बदल :

कादबरीप्रमाणेच या नाटकातील वातावरण वास्तवपूर्ण आहे नेपथ्यातील वेगळेपण विशिष्ट अनुभवाच्या आगळेपणाकडे नेण्यास मदत करणारे आहे नाटकाची सुरुवात लक्षवेघक आहे.यातून नाटककाराधी नाटकाच्या माध्यमावरील दृढ पकड व्यक्त होते.कादबरीप्रमाणेच नाटकाच्या सुरुवातीला जिवा लांहार गोपाळ शिष्यावरांवर देवाच्या अवडबराविषयी वाद घालीत दाखविलेला आहे. रेणुका, ही जिवाची विध्या बहीण आपल्या मदा नामक हुड मुलीला शोधत असते रेणुकेचा दीर शिवा,मदेला मिरवणुकीत सामील न होण्याविषयी निक्कृत बजावतो मदा हहाने घरावून पसार होते.त्यावरून विधा काका शिवा तिला बेदम मारतो.रूपा हा श्रीमत लोहार मदेवरोवर लग्न करण्यास उत्सुक असतो. तो सत्तव लघळपणा करून आपला हा हेतू व्यक्त करीत असतो हे सर्व मूळ कादबरीला धरून असले तरी अतिशय मोजक्या पात्राद्वारे सृक्षित केलेले आहे.

वरेरकर आपल्या कादंबरीये नाटक करताना कभी संविधानकात बदल करतात,शारीर हालयालींना प्राधान्य देतात तर कथी व्यक्तिचित्रनात बदल करतात कादंबरीत रूप लोहार, शिवाला जिवाविरूध्द फिर्याद करावयास लावतो त्याबदल पैसे देतो. नाटकात रूपा लोहार पाटलाला पैसे देत असता,गोपाळ हे सर्व पाहतो व त्यानंतर पाटलाला त्यासंबंधी खंडसावतो असा स्तृत्य बदल केलेला आहे.मूळ कादंबरीतील मित्रा गोपाळ त्यांनी नाटकासाठी बदललेला आहे.नाटकात तो अधिक कृतिशील दाखविलेला आहे.

कादबरीप्रमाणेच नाटकात वास्तवभूमीवर ठामपणे पाय रोवून उमा असलेला,निधडया छातीचा जिवा लोहार हा नायक आहे.विज्ञानयुगामुळे,वजाच्या वापराने गावातील लोहारकाम कमी झालेले आहे. तरीही हडाने हा आपला घदा पूर्ववत चालूच ठेवन्याची शिकस्त करतो. हा स्तत कार्यमग्न असतो. हयाचा देवकल्पनेपेक्षा माणसाच्या प्रयत्नावर भरवसा असतो. जिवा व मोती ,जिवा व रेणुका ,जिवा व मदा ,जिवा व गोपाळ ,जिवा व रूपा ,जिवा व शिवा ,जिवा व पाटील अशा अनेक नात्यांनी तो आपणासमोर येतो. व्यक्तिव्यक्तीतील नाती प्रस्थापित करण्यात नाटककार यशस्वी झालेले आहेत. कादबरीतील रेणुका

176

For Details visit our website - www.uniresearch.net.in

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

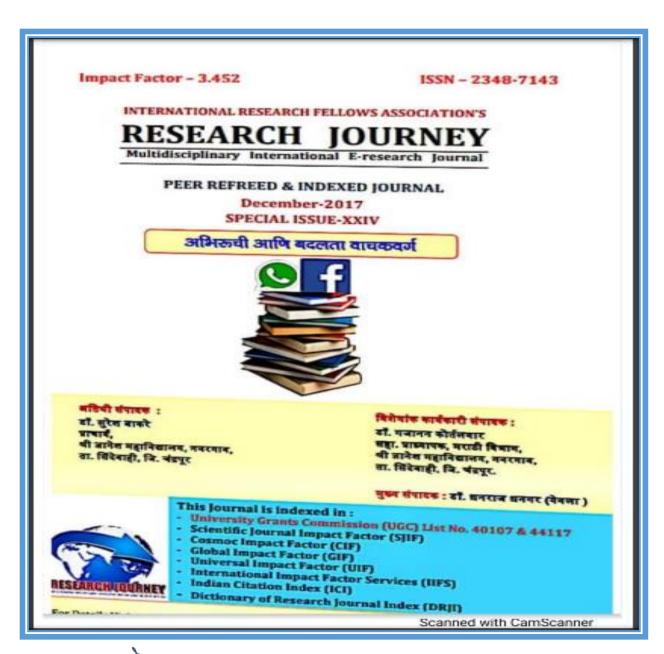

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

> RESEARCH JOURNEY" International Multidisciplinary E- Research Journal ISSN : Impact Factor - (CIF) - 2.452. (SJIF) - 2.009. (GIF) - 0.676 (2013) 2348-7143 Special Issue 24 : विशेषणी वाणि वदमदा वाणक वर्ग December UGC Approved No. 40107 & 44117

2017

मानवी जनण्यातील वाचनाचे स्थान

हाँ, रचगिक लेनगरे

रेपुका कलिंज, बेसा नागपूर

इस्तुत लेखायाचे वायन आणि भारती जगण्यातील वायसाचे स्थान यावपुरत यार्ग जेली आहे जे आजन्य जान वाचनन्य विकासासती, वाचमन्या देशीसाती व वाचन मस्त्रती सजीवन्यासाती आचान महत्वाचे आहे. तमेच प्रमुत लेखामध्ये वाचन माणजे काव ? वाचनाचे महत्व काव व ते कारी वाहबता वेईल जेलेक्सर वापकाच्या वापराच्या अधिकचीचा विकास होईल व त्यापक्रीका वापराचे कावरे काव? वायनाचे तत्वात्रम काव ? वायनासंबंधी मामनाचे धोरण काव? वावर प्रकाम राजला आहे. तसेच विजन

जीले आहे.

"आ नो भद्राः क्रमको सन् विश्वन." स्वयते सर्व विश्वानुन चांगले विचार ५ आणि त्यामानीने एक माध्यम अवांतर वानन होय. वारण वानन ही मकागत्मक उत्तर जावन जनत्यात्वा महत्त्वाची अल्पावरमक गरत आहे. जी जीवनाच्या चढ्डनागवरून मार्गक्रमन करण्याम मदन करते. आणि इस है अबान मारागनुन आपणाम किनारे इतिविधीत करमारे दियम्तथ होत. इस माणाते जिवन असे माराने जाने कारण इस हे अञ्चानकची अधारातील क्रकाशाचा मार्च होच ने आपल्याला नेहमीच मामातील दियम्लभासारक्षे मार्गेटर्शन करीन असनान, त्यामुळे अधिरनवसे ही सर्व उत्तर दर्शनी पुरनके आयग वापरसी पाहिनेत व आपल्या महावासात देखील देहमीन बाद्धगायला पाहिने कल्पना, विचारकाली आणि वास्तववादाता न्याहळतास इवासारखे दुसरे मित्र सहीत यांची अनुभूती येते.

असाध्य ने साध्य करिना भाषाम, कारण अध्याम नुका सत्ये। या मार्गटरनियर अमृत वयसात्य आपल्या जिवनात ऑक्सारून वायन करणे हे आपल्या जिवन जरण्याये परम कर्तव्य करते आहे. महापुनय इंद सामने गुरू असे स्टरले जाने ने खोग आहे. कारण इंद हे आपल्याला प्राप्य आणि अप्रायाप्यापे मार्वदर्शन व मार्गक्रमण करीन अमनान. चाराची व दर्जेदार पुरनके ही नायल्या मिकामारखी व युरुमारखी अमनानः कारण प्रधानुक्षेत्र सनुष्यान विद्वना येने व त्याच्या कितीचा मुगध जगभर दरवळतो. यामाठीच असे सहत्त्वा जाते राजा पुरुषते स्वदेश। विदुषान सर्वत्र पुरुषते।। वागन हा जीवनागा अविधारण अग आहे. न्यामुळे दर्जदार व गांपली पुस्तके आपण वाचली पाहिजेत. आणि खोग इवालवे ही वाचमाची देवालवे आहेत. सर्वे पागली पुरतके आपण प्रधालकानुन कपनामानी प्राप्त करीत असती. परतु कपनामानी टेखील वाचनाची चोरच प्रेरमा आवत्रचार आहे. ती प्रवात्त्वाच्या मध्ययाने पुरतवातुन चेत असते. एखातूचा वक्रपाये व्याख्यान आयल्या स्मरणात परा काळ टिकून ग्रहन गारी, पानु ग्रान पुरतकात झींबन करून देखले तर ने आपना वारवार वायु शकतो. व जमेन्या तमे स्मरणात देखील देवु शकतो. तर आपल्याजवळ जन अमेल नरण आपल्या मर्वांगीण विकास हाईल. आपल्याजवळ एखाऱ्या गेप्टीवट्ल काही हारण रमेल नर आपला सर्वेरिया विकास होतार नाही. इंशालय ही वधीया सरका आहे. इवालयान पुस्तकाचा माना हा रिवसेरिक्स बाइन जानो व नवनवीन पुग्नके आयल्या इचालकानुबन प्राप्त होन असनान, नवनवीन जान आपनाम प्राप्त होत असते. पामुळे रहींडवाच डायोर असे म्हणताब की, "कुवे काव हे मायलेल्या इवक्याप्रयाणे असने तर नवे छान हे बाहणा—या नरीप्रमाणे असने, म्हणूनच आपण भरपूर पुस्तके बाधली

Email - researchjourney2014gmail.com

Scanned with CamScanner

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

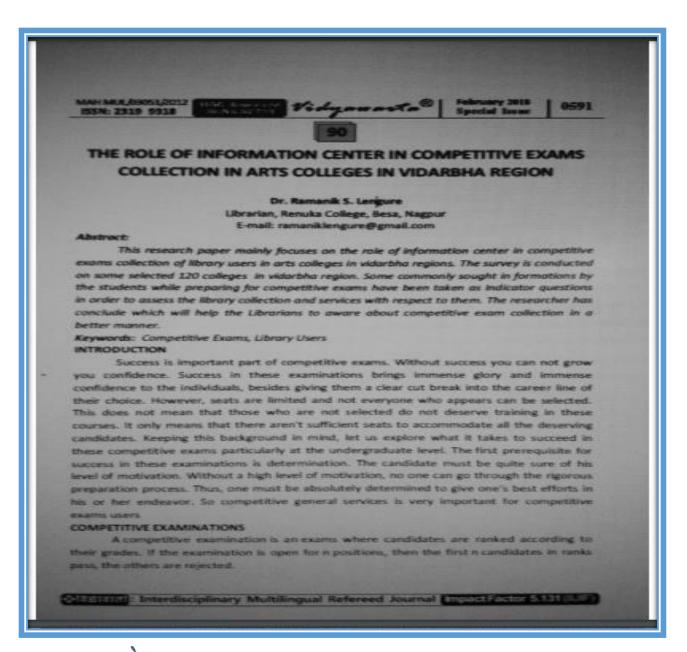

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

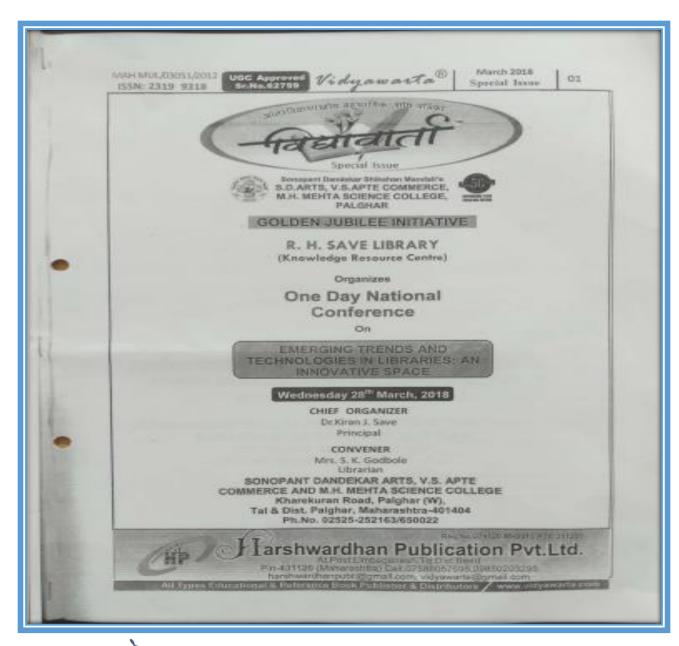
RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: 8149051026 Contact no.: - 9422807224

FQAC Coordinator Renuka College, Besa. Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

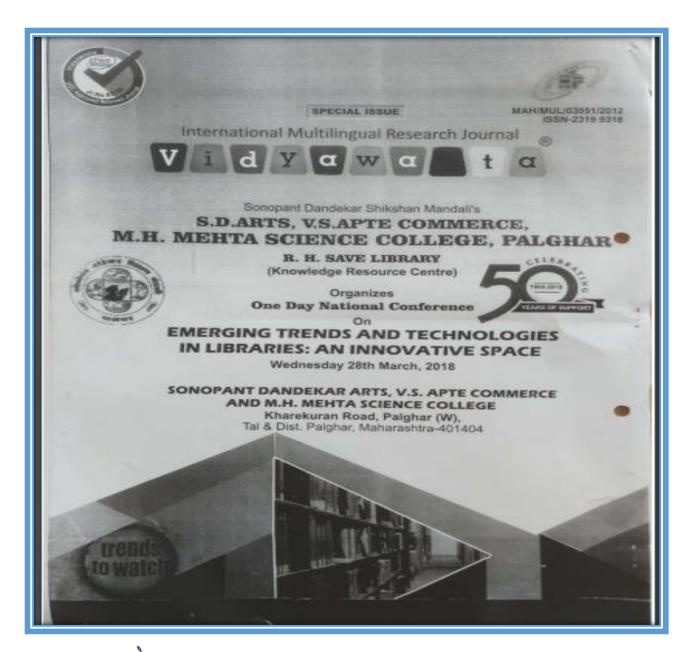

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

fQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

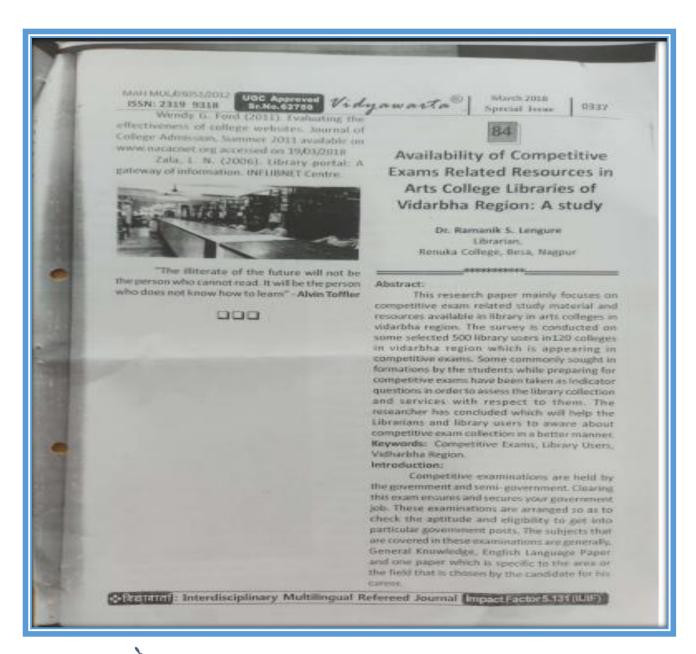

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

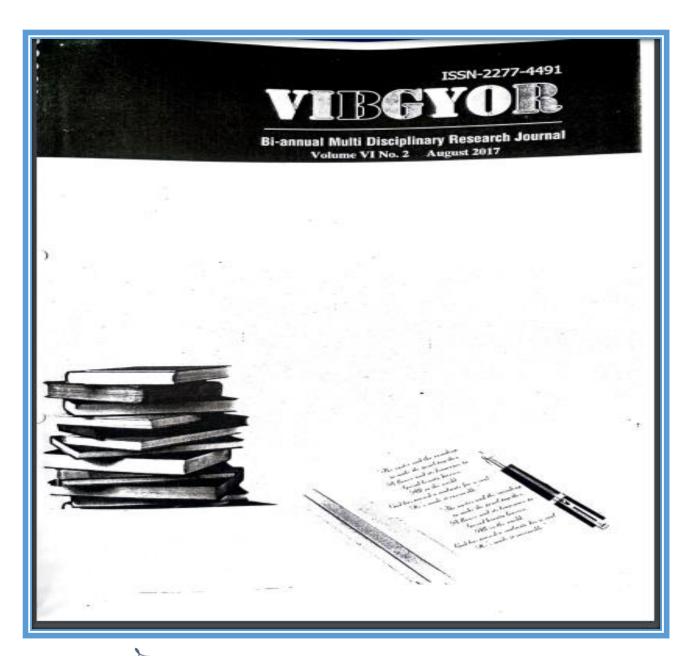

Near Bank of India, Besa, Nagpur Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam
Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil
Contact no.: - 9422807224

TOAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

RENUKA COLLEGE

Near Bank of India, Besa, Nagpur

Accredited with 'B' grade by NAAC, Bengaluru Permanently Affiliated to RTM Nagpur University

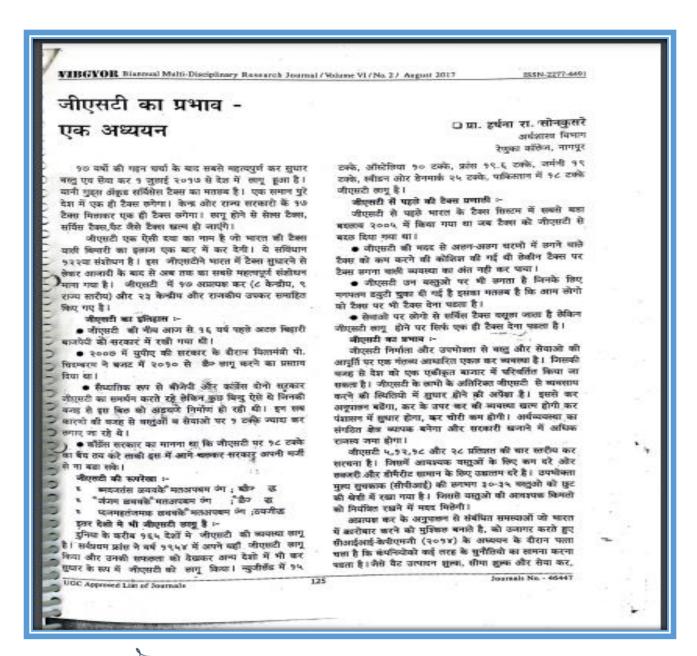
Telephone No. 07103281455 Email: - renukamv.ngp@gmail.com

Website: www.renukacollege.org

President: - Shri Himanshu E Gedam

Contact no.: 8149051026

Principal: - Dr. Jyoti Patil Contact no.: - 9422807224

IQAC Coordinator Renuka College, Besa, Nagpur-37

Renuka College BESA Near BOI Negpur-37